

**Listing and Selling Homes
From San Jose to Sacramento**

JASSI GILL Broker/Owner
Ph: 510-304-9292
Refinance Now
@ZERO COST
Call Sukhi Gill: 510-207-9067
CA DRE Lic. #01180969

CA DRE# 00966763

Certified Insurance Agent
Global Green INSURANCE AGENCY

ਹੈਲਥ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ
ਫੋਨ: 510-487-1000
MANN@GGIABA.COM

Mann Insurance Brokers Inc.
4123 Dyer St., #230, Union City, CA 94587

Buy/Sell Real Estate

in Bay Area

Call: **Jaideep Singh**
Ph: 510-565-5250
Email: jaideeprealtor@gmail.com

DRE#02021283
Fluent in Punjabi and Hindi.

I can help you every step of the way.
No Pressure, No Obligation.

Twentieth Year of Publication

ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਐਡੀਸ਼ਨ Price 50¢

Email: punjabtimes1@gmail.com

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ

www.punjabtimesusa.com

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 20, Issue 36, September 7, 2019

20451 N. Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074

Ph: 847-359-0746, Fax: 847-705-9388

ਐਸ.ਵਾਈ.ਐਲ.: ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮੋਹਲਤ

ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਤਕ ਮਾਮਲਾ ਟਲਿਆ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚਾਲੇ ਅਹਿਮ ਮੁੱਦਾ ਬਣੀ ਸਤਲੁਜ-ਯਮੁਨਾ ਲਿੰਕ (ਐਸ.ਵਾਈ.ਐਲ.) ਨਹਿਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਸੁਣਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਜਲਦ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਇਸ

ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਪੱਖ ਇਹ ਦਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਜੋ ਇਸੇ ਸਾਲ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ, ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੁਣ ਕੋਈ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਅਗਲੀ ਸਰਕਾਰ ਹੀ

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤਿੰਨ ਨਹੀਂ, ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲਓ ਪਰ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਣ-ਪੱਤਣ ਲਾਓ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ

ਕਰੇਗੀ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚਕਾਰ ਫਰੰਟ ਵਧਣ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਜਦਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ।

ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਗੱਲਬਾਤ ਜਰੀਏ ਹੱਲ ਕੱਢਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੇਂਦਰੀ ਜਲ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਤਰੀ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਖਾਵਤ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਪੱਖ ਰੱਖਿਆ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਵਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਲਿੰਕ ਨਹਿਰ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਦੋ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜੋ ਬੇਸਿੱਟਾ ਰਹੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 ਉੱਤੇ)

ਬੇਅਦਬੀ ਮਾਮਲਾ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਅਤੇ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਹੈ। ਦੋ ਜਾਂਚ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਦੋ ਸਿੱਟੇ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਸੀ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵੀ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕੇ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਧਾਇਕ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਉਤੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵਲੋਂ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਣਾਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਵੀ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਦੇ ਅਫਸਰ ਹੀ ਆਪਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਸਰਗਰਮੀ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਾਂਚ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਹਿਬਲ ਤੇ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਅੱਠ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਿੱਟੇ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। ਉਲਟਾ ਅਫਸਰ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਗ ਅਲਾਪ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਤੋਂ ਕੇਸ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਕੁਮਾਰ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦਰਅਸਲ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਏ.ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ.

ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਦੇ ਮੁਖੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ 29 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਨੂੰ ਪੜਤਾਲ ਦੌਰਾਨ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇਅਦਬੀ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਰਗੜੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਿਮ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੇ ਐਸ.ਪੀ. ਪੀ. ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਨੇ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦਾ ਪੱਤਰ ਮਿਲਣ ਮਗਰੋਂ ਬੇਅਦਬੀ ਕਾਂਡ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਮੁੜ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਵੀ ਮੰਗੀ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਈ.ਜੀ. ਕੁੰਵਰ ਵਿਜੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਬਾਰੇ 56 ਸਫਿਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਬੇਅਦਬੀ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਪਰੇ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਤੇ ਬਹਿਬਲ ਕਾਂਡ ਗਿਣੀ ਮਿਥੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਤਹਿਤ ਵਾਪਰੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸਾਬਕਾ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਆਈ.ਜੀ. ਨੇ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਲਿਖਤੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੇ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਨਿਭਾਏ ਰੋਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 ਉੱਤੇ)

ਹਰਿਆਣਾ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗੇ?

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮਸਲੇ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਠੁੱਕਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਖ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸਾਰੇ ਤੱਥ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਖਿਲਾਫ ਭੁਗਤਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਹਰਿਆਣਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਠਾਇਆ। ਸਿਆਸੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਲ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

100 SPIRITUAL PATHS AND SHABAD KIRTANS INSIDE

GURBANI | ਚੁਰਾਖਾਣੀ

FM/AM RADIO | SAREGAMA CARVAAN™ mini

AVAILABLE AT SELECT INDIAN STORES NEAR YOU
CONTACT: MR SINGH @ +1 518 502 6005 OR +1 859 490 0156

Raji SWEETS & CATERING Presents

PARADISE BALLROOMS
banquet hall & event center

ਹਰ ਮੌਕੇ ਜਿਵੇਂ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ, ਰਿਸੈਪਸ਼ਨ, ਜਨਮਦਿਨ, ਪਾਰਟੀ ਲਈ 200 ਤੋਂ 1000 ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਅਤੇ ਖਾਣ ਲਈ ਹਾਲ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੈ।

SERVICES INCLUDE

- CATERING
- SILVERWARE
- CHINAWARE
- DECORATED HALL
- LINEN
- SEVERAL BAR OPTIONS
- SECURITY
- WAIT STAFF
- FULL SETUP INCLUDING TABLE CLOTH, NAPKINS, CHAIRS ETC.

PARADISE BALLROOMS
4100 Peralta Blvd. Fremont, CA 94536
(510) 900-6319
info@paradiseballrooms.com
www.paradiseballrooms.com

Law Office of Manpreet S. Gahra

> ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਸੇਵਾਵਾਂ
> ਫੈਮਿਲੀ ਲਾਅ
> ਬਿਜਨਸ ਲਾਅ

Criminal Defense
(DUI, simple battery, domestic violence, immigration post-conviction relief)

Manpreet S. Gahra
Attorney At Law

Berkeley Office
2161 Shattuck Ave., 304, Berkeley
Ph: 510-841-4582
Fax: 510-217-6847
Email: manpreet@gahralaw.com

ਫਰੀਦਾ ਉਮਰ ਸੁਹਾਵੜੀ ਸੰਗਿ ਸੁਵੰਨੜੀ ਦੇਹ॥ ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ ਪਾਈਅਨਿ ਜਿੰਨ੍ਹਾ ਪਿਆਰੇ ਨੇਹ॥

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਇਲਾਕਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ

ਆਗਮਨ ਪੁਰਬ ਬਾਬਾ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ

ਮਹਾਨ ਸੂਫੀ ਬਾਬਾ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ (1173-1266 ਈਸਵੀ) ਦਾ ਆਗਮਨ ਪੁਰਬ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਫਰੀਮਾਂਟ (300 Gurdwara Road, Fremont, CA 94536) ਵਿਖੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

20 ਸਤੰਬਰ 2019 (ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ) ਅਰੰਭ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ: ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ

22 ਸਤੰਬਰ 2019 (ਐਤਵਾਰ) ਭੋਗ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ: ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ

ਪੰਥ ਪ੍ਰਸਿਧ ਜਥਿਆਂ ਵਲੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਉਪਰੰਤ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਆਪ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਮੌਕੇ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਭਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਡਾ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਬਰਗਾੜੀ, ਫੋਨ: 408-368-2143;
ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲਵਾਂ ਕਲਾਂ, ਫੋਨ: 510-952-6702; ਤਰਸੇਮ ਭਲਵਾਨ ਫਰੀਦਕੋਟ, ਫੋਨ: 510-258-9266;
ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਫੋਨ: 510-303-8789; ਕਮਲ ਸਿੰਧੂ (ਦੌਧਰੀਆ), ਫੋਨ: 510-717-9555

ਰੁਖੀ ਸੁਖੀ ਖਾਇ ਕੈ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀਉ॥ ਫਰੀਦਾ ਦੇਖਿ ਪਰਾਈ ਚੋਪੜੀ ਨਾ ਤਰਸਾਏ ਜੀਉ॥

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਆਗਮਨ ਪੁਰਬ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ

ਕੋਟਾਨਿ ਕੋਟਿ ਵਧਾਈਆਂ

ਬਾਬਾ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ

Dr. Harminder Singh Gill

Harminder Singh Gill
D.H.M.S.;B.C.I.H
Homeopathic Consultant and Practitioner
(Ex Homeopathic Medical officer Punjab Govt.)

Homeopathicvibes

Now we have two locations:

940 E. El Camino Real, Sunnyvale, CA 94087
www.homeopathicvibes.com Fax: (408)737-7102

Ph: 408-737-7100

39039 Paseo Padre Pkwy, Suite# 209 (upstairs), Fremont, CA 94538

We also sell and ship homeopathic remedies through out North America.

ਸਮੂਹ ਸਰਪ੍ਰਸਤਾਂ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਚੌਥਾ ਸਾਲਾਨਾ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਸਜਾਇਆ

ਸੈਨ ਹੋਜੇ (ਬਿਊਰੋ): ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਚੌਥਾ ਸਾਲਾਨਾ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ

ਵਲੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 28 ਤੋਂ 31 ਅਗਸਤ ਤਕ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ। ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ।

ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਈ। ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਚੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ।

ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਮੋਟਰ ਸਾਇਕਲ ਕਲੱਬ, ਖਾਲਸ ਸਕੂਲ ਸੈਨ ਹੋਜੇ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਗੱਤਕਾ ਕਲੱਬ ਅਤੇ ਬੇਅ ਏਰੀਆ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ। ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਟਾਈਮ ਟੀ.ਵੀ. ਨੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦਿਖਾਇਆ। ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੰਗਰ, ਫਲੋਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਦਦ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ।

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੰਭਲਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਪ) ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ 'ਆਮ ਆਦਮੀ ਆਰਮੀ' ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ ਤੱਕ 'ਆਰਮੀ' ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ-ਇੱਕ 'ਸੈਨਾਪਤੀ' ਵੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਸ ਨਾਮ ਹੇਠ ਸੂਬਾ ਪੱਧਰੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਮੁਹਿੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਅਗਲੇ ਦਿਨੀਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਪ ਚੋਣਾਂ ਲੜਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 'ਆਪ' ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਐਚ.ਐਸ. ਫੂਲਕਾ ਦੇ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਸੋਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਰਜਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਬੱਬੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਦਾਖਾ, ਜਲਾਲਾਬਾਦ, ਫਗਵਾੜਾ ਅਤੇ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਜ਼ਿਮਨੀ ਚੋਣਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਆਪ' ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਦੋਆ ਅਤੇ ਨਾਜਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨਸ਼ਾਹੀਆ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸੁਖਪਾਲ ਖਹਿਰਾ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਕਾਰਨ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਰੋਪੜ, ਮਾਨਸਾ, ਭੁਲੱਥ ਅਤੇ ਜੈਤੋ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜ਼ਿਮਨੀ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਹਨ।

ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਉਪ-ਨੇਤਾ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਮਾਣ੍ਹੀਕੇ

ਅਤੇ ਕੋਰ ਕਮੇਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬੁੱਧਰਾਮ ਸਮੇਤ ਸੀਨੀਅਰ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਟ੍ਰਿਪਲ ਏ (ਆਮ ਆਦਮੀ ਆਰਮੀ) ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਆਮ ਆਦਮੀ ਆਰਮੀ' ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਤਾਬਚਾ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਬੁੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਮੁਹਿੰਮ ਦੌਰਾਨ ਹਰ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ-ਮੁਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਆਰਮੀ ਦੀ ਟੀਮ ਆਪਣੇ ਲੀਡਰ ਦੀ ਖੁਦ ਚੋਣ ਕਰੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਦਲਾਂ ਅਤੇ ਕੈਪਟਨ ਦੇ ਕਬਿਰ ਮਾਫੀਆ ਰਾਜ ਖਿਲਾਫ ਆਮ ਆਦਮੀ ਆਰਮੀ ਦੇ ਯੋਧੇ ਸਿਵਲ ਆਰਮੀ ਵਾਂਗ ਲੜਨਗੇ।

ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ 39 ਅਬਜਰਵਰਾਂ ਅਤੇ 3 ਕੋ-ਅਬਜਰਵਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬਰਸਟ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸੂਬਾ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਰੇਕ ਅਬਜਰਵਰ 3 ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਸੂਬਾ ਕਮੇਟੀ ਨਿਗਰਾਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਟੀਮ ਆਮ ਆਦਮੀ ਆਰਮੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਮੋਚਰੇ ਅਤੇ

ਹੁਣ ਵਿਧਾਇਕ ਅਮਨ ਅਰੋੜਾ ਦੇ ਬਾਗੀ ਸੁਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਬਗਾਵਤਾਂ ਤੋਂ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਵਿੱਚ ਉਲਝੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਪ) ਨੇ ਹੁਣ ਵਿਧਾਇਕ ਅਮਨ ਅਰੋੜਾ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ 'ਚੋਂ 'ਛੇਕਣ' ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੱਸ ਲਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵਿਧਾਇਕ ਵੱਲੋਂ 31 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਰੁੱਧ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਰੋੜਾ ਨੇ ਬਰਗਾੜੀ ਕਾਂਡ ਬਾਰੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਹਰਪਾਲ ਚੀਮਾ ਸਮੇਤ ਪਾਰਟੀ ਦੇ 9 ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਅਮਨ ਅਰੋੜਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਬਿਜਲੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਮੁਖੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਅਰੋੜਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵੀ ਵਿੱਢ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਰੋੜਾ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ 'ਆਪ' ਦੇ ਕੌਮੀ ਕਨਵੀਨਰ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੰਗਾਮੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੱਦ ਲਈ। ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅਰੋੜਾ ਕੋਲੋਂ ਬਿਜਲੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਖੋਹ ਕੇ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਮੀਤ ਹੋਅਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਰੋੜਾ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲੋਂ ਦੂਰੀਆਂ ਵਧਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਇਕਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਵੱਲੋਂ 28 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸੱਦੀ ਸੂਬਾਈ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚੋਂ ਵੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਰਹੇ।

ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਰਹੇਗੀ। ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੋਕ ਹੜ੍ਹ, ਸੋਕੇ, ਕੈਂਸਰ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਨਾਲ ਮਰ

ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਟਵਿੱਟਰ 'ਤੇ ਟਵਿੱਟ-ਟਵਿੱਟ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜ਼ਿਮਨੀ ਚੋਣਾਂ: ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਾ ਮੁੜ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਆਸਾਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ 8 ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਉਪ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਦੇ ਰੌਅ 'ਚ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਵਾਲ ਉੱਠ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਅਖੀਰ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਟਾਲਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਰਜਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਬੱਬੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ 8 ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕੱਲੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਪ) ਦੇ 5 ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦੇ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਆਸਾਰ ਬਣੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 3 ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦੇ ਅਸਤੀਫੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਕੋਲ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਂਡਿੰਗ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਧਾਇਕ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਵੀ ਸਪੀਕਰ ਕੋਲ ਪੈਂਡਿੰਗ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ

ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਹੀ 'ਆਪ' ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਦਾਖਾ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਐਚ.ਐਸ. ਫੂਲਕਾ ਦਾ ਅਸਤੀਫਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਦੇ

ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਫੂਲਕਾ ਦੇ ਹਲਕੇ ਦਾਖਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਬੱਬੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹਲਕਾ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਉਪ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ ਤੈਅ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 4 ਹੋਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਪ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਆਸਾਰ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ

ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਦੇ ਰੌਅ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ। 'ਆਪ' ਦੇ ਹਲਕਾ ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਵਿਧਾਇਕ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਦੋਆ ਅਤੇ ਮਾਨਸਾ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਨਾਜਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨਸ਼ਾਹੀਆ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਅਸਤੀਫੇ ਸਪੀਕਰ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜੋ ਪੈਂਡਿੰਗ ਪਏ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਮਾਮਲਾ 'ਆਪ' ਦੇ ਹਲਕਾ ਭੁਲੱਥ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਖਹਿਰਾ ਨੇ 'ਪੰਜਾਬ ਏਕਤਾ ਪਾਰਟੀ' ਬਣਾ ਕੇ 'ਆਪ' ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਬਠਿੰਡਾ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਟਿਕਟ 'ਤੇ ਚੋਣ ਲੜੀ ਸੀ। ਪਾਰਟੀ ਸ੍ਰੀ ਖਹਿਰਾ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ

ਵਿਧਾਇਕ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਫਗਵਾੜਾ ਦੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤਣ ਮਗਰੋਂ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਤੇ ਫਗਵਾੜਾ

ਗਿਆ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਉੱਤੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੇ ਇਸ ਨਾਕੇ ਉੱਤੇ ਛਾਪਾ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਪਰ ਮਾਮਲਾ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਿਆ।

ਦਫਤਰ ਸੀ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ (ਆਰ.ਟੀ.ਆਈ.) ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਇਕ ਕਾਰਕੁਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਮਾਰਚ 2014 ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਮਾਫੀਏ ਖਿਲਾਫ ਵਿਆਪਕ ਧਰਨਾ ਦੇ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵੀ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਇਲਜ਼ਾਮ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਦਾ ਤਬਾਹੀ ਤੁਰਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਨੁਸਾਰ ਡੇਢ ਦਰਜਨ ਅਫਸਰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਧੰਦਾ ਰੋਕਣ ਦੇ ਕੰਮ ਉੱਤੇ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੁਆਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਫਸਰ ਕਿਸ ਦਬਾਅ ਕਾਰਨ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੇਠਲੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਪੱਲਾ ਝਾੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਮਾਫੀਆ ਰਾਜ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਹੇਠਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ

ਸੁਖਬੀਰ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਮੁੜ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਮੁੜ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਘੁਬਾਇਆ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਦਾਖਲ ਪਟੀਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਸੁਖਬੀਰ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਜਵਾਬ ਮੰਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ

ਵਕੀਲ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਮੁੜ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਸੁਣਵਾਈ 19 ਅਕਤੂਬਰ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤਵੇਂ ਫੇਜ਼ ਦੌਰਾਨ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕੇ 'ਚ 19 ਮਈ ਨੂੰ ਹੋਈ ਵੋਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ 11 ਲੱਖ 57 ਹਜ਼ਾਰ 142 ਵੋਟਾਂ ਭੁਗਤੀਆਂ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਗਿਣਤੀ 11 ਲੱਖ 66 ਹਜ਼ਾਰ 717 ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਹੋਈ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਇਹ ਅੰਕੜਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਦਰਜ ਹੋਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਅਮਲੇ ਵੱਲੋਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕੇ 'ਚ ਪੈਂਦੇ ਨੌਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਜ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨਾਂ (ਈ. ਵੀ. ਐਮ.) ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਮਿਲਾਨ ਵੀ.ਵੀ. ਪੈਟ ਪਰਚੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ 5 ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੀ.ਵੀ.ਪੈਟ ਦੇ ਮਿਲਾਨ ਦੀ ਛੇਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਰਸੀ ਮਨਾਈ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਬਣ ਕੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ 'ਤੇ ਰਖਵਾਏ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਪੱਖੀ ਨਾਅਰੇ ਵੀ ਲੱਗੇ। ਭੋਗ ਸਮਾਗਮ ਵੇਲੇ ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਅਤੇ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਵਾਰਾ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਵੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਈਂ ਸਵਰਗੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ।

ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚੋਂ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਚਮਕੌਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਪੁੱਜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ

ਨੇ ਸਿਰੋਪਾਉ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਹਵਾਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਵਾਰਾ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ 'ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਵੀ ਇਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਬੇਅਦਬੀ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਵੀ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ।

ਚੋਣ ਮਾਫੀਆ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਉਣ 'ਚ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਨਾਕਾਮ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਚੋਣ ਮਾਫੀਆ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਾਫੀਆ ਰਾਜ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੋਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰਜਕਾਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਨੋਸ ਨੀਤੀ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਬਜਟੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਹੈ।

ਰੋਪੜ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਘਨੌਲੀ ਪਿੰਡ ਨੇੜੇ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨਾਕਾ ਲਗਾ ਕੇ ਚੋਣ ਢੋਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਬਿੱਲ ਚੈੱਕ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸਟੋਨ ਕਰੱਸ਼ਰ ਵਾਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁੰਡਾ ਟੈਕਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਊਬਿਕ ਫੁੱਟ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਰਾਇਲਟੀ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਢੋਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਨ। ਮਾਫੀਆ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਨੌਲੀ, ਭਰਤਗੜ੍ਹ, ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਨੰਗਲ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 15 ਲੱਖ ਕਿਊਬਿਕ ਫੁੱਟ ਚੋਣ-ਬਜਟੀ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਧੰਦੇ 'ਚ ਲੱਗੇ ਕੁਝ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਮਾਫੀਆ ਕੇਵਲ ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਸੱਠ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਫੀਆ ਇਸ ਕਦਰ ਭਾਰੂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਟੋਨ ਕਰੱਸ਼ਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ

ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਖਬਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ-ਰੋਪੜ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਾਈਵੇ ਉੱਤੇ ਕਲਵਾਂ ਮੌਤ ਨੇੜੇ ਲਗਾਇਆ ਨਾਕਾ ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਇਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੇਲ ਟੈਕਸ ਦਾ

ਨੋਟਬੰਦੀ ਨੇ ਕਸੂਤੀ ਫਸਾਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ, ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਕੋਈ ਰਾਹ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਨੋਟਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਪੁਰਾਣੀ ਭਾਰਤੀ ਕਰੰਸੀ ਦੇ ਲਗਭਗ 30 ਲੱਖ 45 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਕਰੰਸੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਫਿਲਹਾਲ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਨੇ ਚੁੱਪ ਵੱਟੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰ ਪੱਤਰ ਵੀ ਭੇਜੇ ਸਨ। ਪਿਛਲੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 8 ਨਵੰਬਰ, 2016 ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੀ ਭਾਰਤੀ ਕਰੰਸੀ ਦੇ 500 ਅਤੇ 1000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੋਟ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਪੁਰਾਣੇ ਨੋਟ ਬਦਲਣ ਅਤੇ ਬੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ 31 ਦਸੰਬਰ, 2016 ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਸਮਾਂ 31 ਮਾਰਚ, 2017 ਤੱਕ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ 500 ਅਤੇ 1000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੋਟ ਭੇਜਣ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਲੈਣ ਤੋਂ

ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਮੂਹ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਕੇ ਆਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੀ ਕਰੰਸੀ ਦੇ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਨੋਟ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਲਗਭਗ 30 ਲੱਖ 45 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਕਰੰਸੀ ਦੇ ਨੋਟ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਪੁਰਾਣੀ ਕਰੰਸੀ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰ ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਕੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਪਰ ਬੈਂਕ ਵੱਲੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਆਰ.ਟੀ.ਆਈ ਤਹਿਤ ਸੂਚਨਾ ਨਾ ਦੇਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਉੱਤੇ ਘਿਰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸਵੈਇੱਛੁਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਸੂਚਨਾ ਵੇਰਵੇ ਦੇਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਰਾਜ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ 2011 ਵਿਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਤਹਿਤ 22 ਅਗਸਤ 2019 ਨੂੰ ਆਇਆ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਸੰਸਥਾ ਅਧੀਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ, ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਭੇਟਾ, ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਬਜਟ, ਸਬਸਿਡੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ ਤਰੀਕਾ ਅਤੇ ਲਾਭ ਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਆਰ. ਟੀ. ਆਈ.

ਦੇਣ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦਾ ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ

ਕਮੇਟੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਸਵੈਇੱਛੁਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਸੀ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਵਾਸੀ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਨੇ ਇਕ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਜੋ ਕਿ ਜਨਤਕ ਅਦਾਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਵੈਇੱਛੁਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਵੈਬਸਾਈਟ ਉੱਤੇ ਸੂਚਨਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਰਹੀ।

22 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ ਨੇ ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਰ.ਟੀ.ਆਈ. ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ 31 ਅਗਸਤ 2020 ਤੱਕ ਵੈਬਸਾਈਟ ਉੱਤੇ ਪਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਕੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਕੇਸ ਸਾਲ 2011 ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਆਰ.ਟੀ.ਆਈ. ਐਕਟ 2005 ਅਧੀਨ ਐਲਾਨਿਆ ਸੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਜਨਤਕ ਅਥਾਰਟੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਰਿਕਾਰਡ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਸੂਚੀਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਕਰਨ ਦੀ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਸੂਚਨਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਰਿਕਾਰਡ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਪਿਊਟਰੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਢੰਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਇਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਰਾਹੀਂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਵੈਬਸਾਈਟ ਉੱਤੇ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗਾਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸੋਹਲੇ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ 550 ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ 'ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਸਮਾਗਮ ਇਥੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਇਨਡੋਰ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਚ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਲਾਂਘੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ

ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਭੈਣ ਭਰਾ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਥਾਈ ਵਿਵਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਇਹ ਸੱਚਾਈ ਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗਦਾਨ ਤੇ ਬਲੀਦਾਨ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਜੋ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮਾਣ- ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਸਾਡਾ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗਦਾਨ ਤੇ ਬਲਦਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਂ ਛੋਟਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕੋਈ ਆਮ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋ ਕੁਝ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਿਰਮਲ ਸੀ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਤਰੰਗਾਂ ਸਨ।' ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਉੱਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਵਧਾਈ

ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਬਲਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਚੱਪੇ ਚੱਪੇ ਦਾ ਸਫਰ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਸੁਭ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਪ੍ਰਣ ਲਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਵਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪਾਠ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਬਾਰੇ ਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, 'ਪਵਨ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਮ ਮਹੱਤ'।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਕਮੇਟੀ ਮਿਲ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਤੋਂ 12 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਪੁਰਬ ਤੱਕ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ, ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨਤਮਸਤਕ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਿਮਨ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਵਫਦ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਇਹ ਵਫਦ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਅਤੇ ਅਟਾਰੀ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਵੀ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਫਦ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਵਜੋਂ ਗੈਰੀ ਬ੍ਰਾਊਨਲੀ, ਐਮ.ਪੀ. ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਖਸ਼ੀ, ਰਚੈਲ ਮੋਰਟਨ ਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਇਸ ਵਫਦ ਨਾਲ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐੱਜਲਾ ਨੇ ਵੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਵਫਦ ਇਥੇ ਨਿੱਜੀ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਵਫਦ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ਵੇਤ ਮਲਿਕ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਆਨਰੇਰੀ ਸਕੱਤਰ ਰਜਿੰਦਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਡੀਨਾ ਨੇ ਵੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ।

ਟਰੱਕ ਰਿਪੇਅਰ ਮਕੈਨਿਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
ਓਹਾਇਓ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਇੰਟਰਸਟੇਟ-80
'ਤੇ ਪੈਂਦੀ ਟਰੱਕ ਰਿਪੇਅਰ ਸ਼ਾਪ ਲਈ
ਟਰੱਕ ਰਿਪੇਅਰ ਮਕੈਨਿਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
ਚੰਗਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋਵੇ
ਤਨਖਾਹ \$6000 ਡਾਲਰ
ਸ਼ਾਪ ਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਦੇਣ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋ
ਸਕਦੀ ਹੈ
ਹੈਰੀ ਸਿੰਘ, ਫੋਨ: 917-428-7633
 E-mail: singhharryc@aol.com

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੇਖਕਾ ਤਹਿਮੀਨਾ ਅਯੂਬ ਨੇ ਪਾਈ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਫੇਰੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਉੱਘੀ ਲੇਖਕਾ ਤਹਿਮੀਨਾ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਅਯੂਬ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਕਾਲਜ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਵਿਰਾਸਤੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇਖ ਕੇ ਖਿੜ ਉੱਠੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਣਮੱਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਇਸ ਹਿੱਸੇ 'ਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰ 'ਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਲੇਖਕਾ ਅਯੂਬ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਆਨਰੇਰੀ ਸਕੱਤਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਡੀਨਾ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਲੇਖਕਾ ਅਯੂਬ ਨੇ ਕਾਲਜ ਕੈਂਪਸ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਟਾਫ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਰਸੇ, ਪਹਿਰਾਵੇ ਅਤੇ ਮਾਹੌਲ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਾਚੀ, ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ 'ਚ ਆਪਣੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਦੋਸਤ-ਮਿੱਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੂਨਮ ਨਾਂ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਤਮੰਨਾ ਸੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਮੈਡੀਸਨ ਨੇੜੇ, ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਵਿਚ
ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਿਕਾਊ ਹੈ
ਇਨਸਾਈਡ ਸੇਲ: ਔਸਤਨ \$50,000 ਮਹੀਨਾ
ਗੈਸ ਸੇਲ: 15000 ਗੈਲਨ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ
ਪੀਜ਼ੇ ਲਈ ਕਿਚਨ, ਲਿੱਕਰ ਅਤੇ ਬੀਅਰ
ਲਾਇਸੈਂਸ
ਦੋ ਬੈਡਰੂਮ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਕਿਚਨ ਤੇ ਲਾਂਡਰੀ
ਡਾਊਨਸਟੇਅਰ
ਕੀਮਤ: \$425000
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 608-843-6144

ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
ਮੈਡੀਸਨ, ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ
ਸਾਹਿਬ (6970 Century Avenue,
Madison, WI 53562) ਲਈ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ
ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਮਨੋਹਰ
ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ।
ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ।
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:
ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ)
ਫੋਨ: (608) 446-1616
ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਖਜਾਨਚੀ)
ਫੋਨ: (608) 843-6144

Punjab Times

Established in 2000
20th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018

Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388

Email:punjabtimes1@gmail.com
www.punjabtimesusa.com

Editor:

Amolak Singh Jammu
Astt. Editors:
Jaspreet Kaur
Kuljeet Singh

Our Columnists

Gurbakhsh Singh Bhandal
Baljit Basi
Ashok Bhaura
Tarlochan Singh Dupalpur
Major Kular

California:

Shiara Dhindsa
Photographer
661-703-6664

Sacramento

Gurbarinder Singh Raja
916-533-2678

Distributed in:

California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Mississippi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky, Kansas

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 100 ਡਾਲਰ
ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 450 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

The views expressed in the articles published in the columns of Punjab Times are that of their writers, and it is not implied that Punjab Times endorses them.

Sameway Punjab Times does not necessarily endorses the claims made in the advertisements published in Punjab Times.

All disputes subject to Chicago jurisdiction.

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਾਰੇ ਸਬੂਤ ਮੰਗੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸੂਬਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ 1966 ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਯੂਟੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ 53 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਦੇਣੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਯੂਟੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਵੀ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਕੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਕੱਤਰੇਤ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਕਾਰਡ ਫਰੋਲ ਕੇ ਸਬੂਤ ਭਾਲਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ।

ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 1952

ਲਾਵਾਰਸ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਪੁੱਜਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਗਠਨ ਪੰਜਾਬ ਡਾਕੂਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਐਡਵੋਕੇਸੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (ਪੀ.ਡੀ.ਏ.ਪੀ.) ਵੱਲੋਂ 1984 ਤੋਂ 1995 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਵਾਰਸ ਤੇ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਸ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟਾਂ ਵਿਚ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਆਗੂ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੈਰਿਸਟਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਸੁਣਵਾਈ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁਢਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਪੰਜਾਬ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਜਨਹਿੰਤ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰੇ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਹਿਸ ਸੁਣਨ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨ ਅਗਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਦਾਇਰ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿਚ 1984 ਤੋਂ 1995 ਦੇ ਲਗਭਗ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ 8227 ਲਾਵਾਰਸ ਤੇ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟਾਂ ਵਿਚ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਉਭਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਟੈਕਸਸ 'ਚ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਫਾਇਰਿੰਗ, ਪੰਜ ਹਲਾਕ

ਹਿਊਸਟਨ, ਟੈਕਸਸ: ਇਥੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾ ਕੇ ਪੰਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈ ਲਈ। ਹਮਲੇ 'ਚ 21 ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜਖਮੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸ਼ਵੇਤ ਹਮਲਾਵਰ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਨਰਜੀ ਥੀਏਟਰ ਕੋਲ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ। ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨਕ ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸ਼ਾਮ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਾਪਰੀ ਜਦੋਂ ਟਰੈਫਿਕ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕਾਰ ਸਵਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ। ਹਮਲਾਵਰ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰੀ 'ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਰ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਡਾਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਵਾਹਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ 'ਚੋਂ ਵੀ ਉਹ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਇਥੋਂ ਦੇ 28 ਪੰਜਾਬੀ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਕੇ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਉਸਾਰਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਉਸਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਕੋਲੋਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਹਾਕਮ ਇਕ ਨਵੰਬਰ 1966 ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਤੇ ਯੂਟੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਾਉਣ 'ਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਪਿਛਲੇ 53 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਥੇ ਮਹਿਜ਼ ਯੂਟੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀਆਂ 'ਕਿਰਾਏਦਾਰ' ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਡੰਗ ਟਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਸਕੱਤਰੇਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਸਮੇਤ ਸਕੱਤਰੇਤ ਨੇੜਲੀਆਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦਾ ਹੋਸਟਲ ਸਭ ਯੂਟੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਤੇ ਦਫਤਰ (ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਭਵਨ) ਵੀ ਯੂਟੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਹੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਉਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੱਕ ਹੋਣ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਠੰਢੇ ਬਸਤੇ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਖੋਰਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਰੇਕ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਇਸ ਅਹਿਮ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਖੂਹ ਖਾਤੇ ਪਾਉਣ ਕਾਰਨ ਅੱਜ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੱਕਤ ਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰਕਾਰਾਂ ਪਿਛਲੇ 53 ਸਾਲਾਂ (1 ਨਵੰਬਰ 1966 ਤੋਂ) ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਦੁਰਗਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰਨ 'ਚ ਫੇਲ੍ਹ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ 15 ਮਾਰਚ 2010 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਪਿਛਲੀ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਸਣੇ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ 'ਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਹੜ੍ਹ ਪੀੜਤਾਂ ਲਈ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਬਣ ਕੇ ਆਈ ਖਾਲਸਾ ਏਡ

ਜਲੰਧਰ: ਸਿੱਖ ਰਵਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸੰਕਟ ਮੂੰਹ ਆਏ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਦਦਗਾਰ ਬਣਨ ਲਈ ਬਣਾਈ 'ਖਾਲਸਾ ਏਡ' ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੰਜ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਆਏ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੌਰਾਨ ਰਾਹਤ ਕਾਰਜ 'ਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਹੁਣ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੇ ਫਿਰ ਉਜਾੜੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਲਈ ਮਦਦ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਏਡ ਨੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਗੇੜ 'ਚ ਰੋਪੜ, ਫਿਲੌਰ, ਸਾਹਕੋਟ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਟੀਮਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੀਮਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ

ਆਧਾਰ ਉੱਪਰ ਦੁਆਰੂ ਪਸ਼ੂ ਤੇ ਘਰੇਲੂ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿੱਟਾਂ ਵੰਡੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਦੁਆਰੂ ਪਸ਼ੂ 70 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਗੇੜ 'ਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਹੇਠ ਆਈ ਜਮੀਨ ਨੂੰ ਉਪਜਾਊ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਨੁਕਸਾਨੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੱਥ 'ਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਖਾਲਸਾ ਏਡ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਪੈਸੇਫਿਕ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਮਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਗੇੜ ਦਾ ਰੋਪੜ ਖੇਤਰ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਰੀਬ ਇਕ ਸੌ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਏਡ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 46 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ-ਇਕ ਦੁਆਰੂ ਪਸ਼ੂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਣ।

ਬੇਅਦਬੀ ਮਾਮਲਾ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਿਆ

(ਸਫਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਪੜਤਾਲ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਧਾਰਾ 173 (8) ਤਹਿਤ ਚਲਾਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਧਰ, ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਕਲੋਜ਼ਰ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਉਪਰ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਲਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਬਾਅ ਕਰਕੇ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਕਲੋਜ਼ਰ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਣ-ਪੱਤਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ।

ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਸਾਲ 2015 ਵਿਚ ਹੋਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਲਗਭਗ ਡੇਢ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਰਜ (ਕਲੋਜ਼ਰ) ਰਿਪੋਰਟ ਦਾਖਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਤਫਤੀਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁਧ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ। 27 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਮੁਹਾਲੀ ਦੀ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਸਾਹਮਣੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਾਰਜ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ

ਕਾਪੀ ਮੰਗੀ ਸੀ ਪਰ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ। ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤਫਤੀਸ਼ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਸ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣੀ। ਹੁਣ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਫਸਰ ਹੀ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਜਾਂਚ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਇਹੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਵਰਨਣਯੋਗ ਕਿ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਬਣਦਿਆਂ ਹੀ ਬੇਅਦਬੀ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਬਹਿਬਲ ਕਲਾਂ ਤੇ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਕਾਂਡ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਜਸਟਿਸ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਰੀਬ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਰਨ ਸਮੇਂ 28 ਅਗਸਤ 2018 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਚ ਹੋਈ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਵੱਡੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਤੇ ਫਿਰ ਸੀਖਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰ ਹੁਣ ਡੇਢ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਉਕਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਲਾਖਾਂ ਪਿੱਛੇ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਇੰਨੀ ਉਲਝ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਉਲਝਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਅਸਲ ਮੁੱਦੇ ਬਹਿਸ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ।

ਕੈਪਟਨ ਵੱਲੋਂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਕੇ ਹੱਲ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਉਂਦੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਠੋਸ ਯੋਜਨਾ ਉਲੀਕੀ ਜਾਵੇ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਜਲ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਤਰੀ ਗਜੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਖਾਵਤ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਚੁੱਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਠੋਸ ਤੇ ਕਾਰਗਰ ਤਰੀਕਾ ਲੱਭਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਵਿਚਲੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਕਈ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਿਵੇਂ ਦਰਿਆਵਾਂ 'ਚੋਂ ਗਾਰ, ਰੇਤਾ ਆਦਿ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਨੀ, ਡੈਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਰਜੀਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਪਿੰਡ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਪਏ ਹਨ। ਪਸ਼ੂ-ਧਨ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 1.72 ਲੱਖ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ 500 ਤੋਂ ਵੱਧ ਘਰ ਢਹਿ ਗਏ ਹਨ।

ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਸਿੱਖ: ਇਮਰਾਨ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਮੌਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਸਿੱਖ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮਸਲਾ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਹਾਲਾਤ ਬਣੇ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਜਾੜੇ, ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਚ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਜੁਲਮ ਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀ ਹਿੰਦੁਵਾਦੀ ਸੋਚ ਆਦਿ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਉਭਾਰਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਹਕੂਮਤ ਅੱਜ ਮੁੜ ਉਸੇ ਸੋਚ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਸੋਚ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਐਸ.ਵਾਈ.ਐਲ.: ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮੋਹਲਤ

(ਸਫਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਸਟੈਂਡ 'ਤੇ ਡਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਖੱਟਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਲਾਹਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖੱਟਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪੇਚੀਦਾ ਮਸਲੇ ਦਾ ਜਲਦੀ ਹੱਲ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ। ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਕਾਫੀ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਕੋਲ ਦੇਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ। ਦੂਜਾ, ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਮੀਨ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਕਾਫੀ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਤੇ ਲਿੰਕ ਨਹਿਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਰ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਨਹਿਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ
ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ
ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ

ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ
ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ
ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ
ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ

ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ
ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ
ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੋਰ
ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ

ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ
ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ
ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਹੜ੍ਹ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਲਈ ਜਾਰੀ ਸਰਕਾਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੜ੍ਹ ਪੀੜਤ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਤੇ ਰਾਹਤ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਰੱਖੇ 475.56 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ 242.33 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤਬਾਹ ਹੋ ਚੁੱਕੇ

ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ, ਰਾਹਤ ਅਪਰੇਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ 233.23 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੋਤੋ ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਆਫਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਹੜ੍ਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਲਿਆਉਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ। 475.56 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਿਚੋਂ 68.75 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰੂਪ ਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਲਈ, ਮੋਗਾ ਲਈ 91.38 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਜਲੰਧਰ ਲਈ 119.85 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਲਈ 189.62 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਲਈ 54 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਲਈ 5.42 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ।

ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਵਧੀਕ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ (ਵਿਕਾਸ) ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਖੇਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਚੁੱਕੇ ਫਸਲੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਅੱਗੇ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਉਠਾਉਣਗੇ।

ਮਾਇਆਵਤੀ ਮੁੜ ਬਸਪਾ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਲਖਨਊ: ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ (ਬਸਪਾ) ਸੁਪਰੀਮੋ ਮਾਇਆਵਤੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਮਾਇਆਵਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ

‘ਚੁਕਣਗੇ ਜਾਂ ਝੁਕਣਗੇ ਨਹੀਂ’। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਹੋਈ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕੌਮੀ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੂਬਾਈ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਤੇ ਮੁਲਕ ਭਰ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਮਾਇਆਵਤੀ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਨ 'ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਵਰਕਰਾਂ

ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। 63 ਸਾਲਾ ਆਗੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਉਹ ਬਸਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿੱਢੇ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਦਲਿਤ, ਆਦਿਵਾਸੀ ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਸੱਤਾਂ, ਗੁਰੂਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕ ਹਿੰਤ ਵਿਚ ਪਾਏ ਪੂਰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਤੇ ਕਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਣਗੇ। ਮਾਇਆਵਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਸਪਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਮਿਸਾਲੀ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਦੇ ਦਮ 'ਤੇ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਗਾਮੀ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲੇਗਾ।

ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਝਾਰਖੰਡ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ‘ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ’ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਲੜਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਸਪਾ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇਵਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲੜੇਗੀ ਤੇ ਸੱਤਾ ਦਾ ਤਵਾਜਨ ਬਿਠਾਏਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਯੂਪੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਜ਼ਿਮਨੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਿਖਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ।

ਆਰ.ਐਸ. ਝਾਅ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਨਵੇਂ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਰਵੀ ਸ਼ੰਕਰ ਝਾਅ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਹੋਣਗੇ। ਉਹ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਜੱਜ ਹਨ ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕਾਲਜੀਅਮ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਜਸਟਿਸ ਝਾਅ ਮੌਜੂਦਾ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣਗੇ। ਜਸਟਿਸ ਮੁਰਾਰੀ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਤਰੱਕੀ ਮਿਲਣ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕਾਲਜੀਅਮ ਵੱਲੋਂ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਮਿਲਣ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਜਸਟਿਸ ਝਾਅ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰੀ ਮੂਲ ਰੂਪ 'ਚ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਜੂਨ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦਾ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਾਜਸਥਾਨ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਰਵਿੰਦਰਾ ਭੱਟ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਰਾਮਾ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਨ ਤੇ ਕੇਰਲਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਰਾਏ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪਵਨ ਕਪੂਰ ਯੂ.ਏ.ਈ. 'ਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਨਿਯੁਕਤ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸੀਨੀਅਰ ਰਾਜਦੂਤ ਪਵਨ ਕਪੂਰ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਅਰਬ ਅਮੀਰਾਤ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਰਾਜਦੂਤ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਦੇ 1990 ਬੈਚ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਕਪੂਰ, ਨਵਦੀਪ ਸੂਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣਗੇ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਛੇਤੀ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

Matrimonials

ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਹੋਲਡਰ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਸਿੱਖ ਲੜਕੇ, ਉਮਰ 30 ਸਾਲ, ਕੱਦ 5'-6", ਕਲੀਨ ਸ਼ੇਵ, ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਲਈ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਜਾਂ ਵਿਜ਼ਿਟਰ ਵੀਜ਼ੇ 'ਤੇ ਆਈ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ, ਫੋਨ: 661-444-3657 (ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਟਾਈਮ ਸ਼ਾਮ 6 ਵਜੇ ਤੋਂ ਰਾਤ 9 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Suitable match for a beautiful US born divorcee Nai girl of 31, 5'-2", doing final year of law, all family well settled in New York. Please contact: 516-590-9117

Looking for a well qualified Manglik male, Engineer or Doctor, US citizen or green card holder for Sikh Ramdasias girl, 34 yrs, 5'-5", Software Engineer, working as Manager in a reputed MNC in USA, Interested please contact: 1-732-749-0791; email: nina.matrimony@gmail.com

ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਇੰਡੀਆ ਰਹਿੰਦੀ ਜੱਟ ਸਿੱਖ 40 ਸਾਲਾ ਕੱਦ 5' 2" ਵਿਧਵਾ ਲਈ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਤਲਾਕਸੂਦਾ ਜਾਂ ਅਣਵਿਆਹੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ 35 ਤੋਂ 45 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਹੋਰ ਬੱਚਾ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਲੜਕੀ ਦੀਆਂ 4 ਤੋਂ 12 ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ 5 ਕਿੱਲੋ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਤੋਹ-ਮੋਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਲੜਕੀ ਦਾ ਭਰਾ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੈਲ ਸੈਟਲਡ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਚੰਗਾ ਬਿਜ਼ਨਸ ਹੈ। ਲੋੜਵੰਦ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਲੜਕੇ ਦੀ ਸੈਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦ ਵੇਰਵੇ ਅਤੇ ਫੋਟੋ ਸਮੇਤ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ। ਈਮੇਲ: jhajjkaur2501@yahoo.com

Visit us on the web: www.punjabtimesusa.com

Prince's Barber Shop

37477 Fremont Blvd, suite C, Fremont, CA 94536

Men & Children's Hair Cut

- *Threading
- *Men's Facials
- *Custom Designing
- *Line-ups
- *Custom Text
- *Hair Coler
- *Shave & Mundan
- *Head Massage

ਫੁੱਲ ਟਾਈਮ ਬਾਰਬਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ 18 ਸਾਲ ਦਾ ਤਜਰਬਾ

Business hours:

Mon thru Thursday 9am to 6pm (Appointment only)
Friday, Sat- Sunday- 9am to 6pm (Walk in only)
(Tuesday Closed)

Cell: (510)-677-9942
Shop: (510)-505-9605

www.princebarbershop.com

ਤੰਦੂਰੀਏ, ਕੁੱਕ ਅਤੇ ਡਿਸ਼ ਵਾਸ਼ਰ ਲੋੜ ਹੈ

ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਤੰਦੂਰੀਏ, ਕੁੱਕ ਅਤੇ ਡਿਸ਼ ਵਾਸ਼ਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਮੁਫਤ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

ਫੋਨ: 916-468-8885

ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ

National Truck Driving School

1816 Main Ave., Sacramento CA, 95838

ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

- *ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ
- *ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਕੰਮ/ਜੋਬ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ
- *ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੋਂ ਚੁੱਕਣ ਤੇ ਛੱਡਣ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ
- *2-3 ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਬਣੋ

ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਲਈ ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕੰਪਨੀ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ 42 ਸੈਂਟ ਪ੍ਰਤੀ ਮੀਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ

ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਟਰੱਕ ਤੇ ਟਰੇਲਰ ਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ

Call For Special Price

Kashmir S. Thandi
Office: (866) 933-3038
Balhar S. Ranu Cell:916-502-7733

ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਸਿੱਖ ਲੜਕੀ ਦੇ ਅਗਵਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਭਖਿਆ

ਲਾਹੌਰ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈੱਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧੀ ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਵਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੋਸ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਿਥੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਭਾਰਤ ਸਮੇਤ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਬੱਚੀ ਦੀ ਘਰ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ, ਫੌਜ ਮੁਖੀ ਕਮਰ ਜ਼ਾਵੇਦ ਬਾਜਵਾ ਤੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਆਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰਦਿਆਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ 'ਚ ਵਿਗਾੜ ਪਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲਾਂਘਾ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕੁਝ ਪਾਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕ ਪਾਕਿ 'ਚ ਹੁਣ ਸੁਰੱਖਿਅਤ

ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪੀੜਤ ਦੇ ਭਰਾ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਤੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ 'ਚ ਫੈਸਲਾਬਾਦ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। 27 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਰਾਤ 2 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੁਹੰਮਦ

ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਜਿਸ ਦੀ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਨਾਲ ਮੰਗਣੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਗਵਾ ਦੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੇ 'ਚ ਧਾਰਾ 365-ਬੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਤਾਂ ਥੋੜੀ

ਅਹਿਸਾਨ ਪੁੱਤਰ ਜੁਲਫਿਕਾਰ ਅਲੀ ਖਾਨ ਨੇ ਰਕਈਆ ਨਾਮੀ ਔਰਤ ਅਤੇ ਪੰਜ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਤੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਮਰੇ 'ਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਘਸੀਟਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ।

ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਅਗਵਾਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਵਾਪਸ ਨਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਬਰੀ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਵਾਕਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਹਿਸਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਧਾਰਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀ ਸੰਗਠਨ ਲਸ਼ਕਰ-ਏ-ਤੋਇਬਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਉਕਤ ਸੰਗਠਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਲ-ਦੁਆ ਮਸਜਿਦ 'ਚ ਆਉਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਉੱਧਰ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਬਣਾਈ ਗਈ ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਇਕ ਵੀਡੀਓ ਸੰਦੇਸ਼ 'ਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡਰ ਦੇ ਮੁਹੰਮਦ ਅਹਿਸਾਨ ਨਾਲ ਨਿਕਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੀਡੀਓ 'ਚ ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਡਰੀ ਸਹਿਮੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਦੋ ਹਿੰਦੂ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਜਬਰੀ ਧਰਮ ਬਦਲਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਉਜਾਗਰ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਲੜਕੀ ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹਾਲੇ ਨਿੱਬੜਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਜਬਰੀ ਅਗਵਾ ਕਰ ਕੇ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮਾਮਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਦੋ ਹਿੰਦੂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਜਬਰਨ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਮੁਸਲਿਮ ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਿੰਧ ਤੋਂ ਪਾਇਲ ਦੇਵੀ ਪੁੱਤਰੀ ਮੰਗੂਮਲ ਵਾਤਵਾਲੀ ਨੂੰ ਜਬਰੀ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਬਰੀ ਧਰਮ ਬਦਲਣ ਮਗਰੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੁਣ ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਮਾਮਲੇ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ਰ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੂਜਾ ਮਾਮਲਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰੋਹਾਤੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਹਿੰਦੂ ਲੜਕੀ ਰੀਨੋ ਕੁਮਾਰੀ ਪੁੱਤਰੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰੀਨੋ ਆਈ.ਬੀ.ਏ. ਸ਼ੁੱਕਰ ਤੋਂ ਬੀ.ਬੀ.ਏ. ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਥਹੁ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਦਬਾਅ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਇਕ ਸਿੱਖ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਬਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਉਸ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਤੁਰਤ ਹੱਲ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਰਵੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਗਠਨਾਂ ਸਮੇਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਪੱਤਰ ਆਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਹੱਲ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ 28 ਹੋਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਬਦਲੇਗੀ ਨੁਹਾਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਬੰਧੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚਰਨ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ 28 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ 'ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਫੰਡ ਵਿਚੋਂ 14 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਚਰਨ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ 63 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ 59.50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ 'ਚੋਂ 35 ਪਿੰਡਾਂ ਲਈ 17.50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਮਗਨਰੇਗਾ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ 28 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿੰਡ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਫੰਡ ਮਿਲਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਿਲ੍ਹੇ 'ਚ ਸਥਿਤ ਛੇ ਅਜਿਹੇ ਪਿੰਡਾਂ ਧਰਮਕੋਟ, ਸੌਰਾਈਆਂ, ਰਾਮ ਤੀਰਥ, ਕੱਥੂਨਗਲ, ਅੱਡਾ ਕੱਥੂਨਗਲ ਅਤੇ ਕੱਥੂਨਗਲ ਖੁਰਦ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ

ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਠਿੰਡਾ 'ਚ ਕੱਚੀ ਭੁੱਚੇ ਲਈ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜਿਲ੍ਹੇ 'ਚ ਕੀਤੀ ਅਫਗਾਨਾ ਤੇ ਕਥਿਆਲਾ ਲਈ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਜਿਲ੍ਹੇ 'ਚ ਢਾਂਡਰਾ, ਸੋਢੀਵਾਲ ਤੇ ਅਗਵਾੜ ਲੋਪੋ ਲਈ 1.50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਮੋਗਾ ਜਿਲ੍ਹੇ 'ਚ ਪਿੰਡ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਕੋਰੋਟਾਣਾ ਲਈ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ, ਸੰਗਰੂਰ 'ਚ ਪਿੰਡ ਮਸਤੂਆਣਾ, ਟਲ ਘਨੌਰ, ਖੁਰਾਣਾ, ਭਲਵਾਨ, ਭੱਲਵੱਢ, ਢਡੋਗਲ, ਖੇੜੀ ਜੱਟਾਂ ਤੇ ਭਸੌੜ ਲਈ 4 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਲਾਲਾਬਾਦ, ਕੋਰੋਵਧਾਨ ਤੇ ਦਿਆਲਪੁਰ ਲਈ 1.50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੇ ਗੁਜ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਫਤਿਹਪੁਰ ਕੋਠੀ, ਕੋਠੀ, ਕਾਂਗੜ ਤੇ ਸਾਰੰਗਵਾਲ ਲਈ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਏ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਰਹੇ

ਸੰਗਰੂਰ: ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਦੇ ਬਾਨੀ ਨੇਤਾ ਜੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਏ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਰੀਬ 97 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਸਨ। ਬੀਤੀ 9 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਏ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਭੋਤਨਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਰਨਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਪਹਿਲੀ ਜਨਵਰੀ 1922 ਨੂੰ ਨਾਨਕੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਮਹਿਲ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੰਨ 1927 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਮਲੋਸ਼ੀਆ ਵਿਖੇ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.ਡੀ. ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਸੰਨ 1937 ਵਿਚ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ 15 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ 'ਚ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਮਲੋਸ਼ੀਆ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਮੋਟਰ ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਰੇਡੀਓ ਸੁਣਨ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨੇਤਾ ਜੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਤੋਂ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ 'ਚ ਕੁੱਦ ਪਏ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ 'ਚ ਬਤੌਰ ਡਰਾਈਵਰ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ। ਬਗ਼ਾਵਤੀ

ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਕੇ ਸਾਲ 1945 ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ

ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਅੰਦਰ ਕੈਦ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਕੇਸ ਚੱਲਿਆ ਤੇ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਵੱਲੋਂ ਕੇਸ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਏ ਨੂੰ ਸਾਲ 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ

1996 ਤੱਕ ਕੋਈ ਪੈਨਸ਼ਨ ਜਾਂ ਭੱਤਾ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਣੀ ਪਈ, ਫਿਰ ਸਾਲ 1960 ਤੋਂ 1993 ਤੱਕ ਨਿੱਜੀ ਬੱਸ 'ਤੇ ਡਰਾਈਵਰੀ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਡਰਾਈਵਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਸੰਗਰੂਰ ਬੱਸ ਅੱਡੇ 'ਚ ਹਾਕਰ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਸਾਲ 1996 ਵਿੱਚ ਰਿੱਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਫੈਸਲਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਪੈਨਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫਿਰ 1998 ਵਿਚ ਬਕਾਇਆ ਲੈਣ ਲਈ ਮੁੜ ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਚ ਰਿੱਟ ਦਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਪੈਨਸ਼ਨ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। 5 ਸਤੰਬਰ 2001 ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਰਿੱਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬਕਾਇਆ ਦੇਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਇਥੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। 97 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ 'ਚ ਵੀ ਉਹ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ 'ਚ ਸਨ। ਰੇਡੀਓ ਸੁਣਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਬਰਕਰਾਰ ਰਿਹਾ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਖਿਡਾਰੀ ਸੱਦਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਹਰੀ ਝੰਡੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖੇਡਾਂ 'ਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਮੇਤ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀਜ਼ੇ ਦੇਣ ਦੀ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਪੁਰਬ ਸਮਾਗਮ ਕਰੀਬ ਅੱਧਾ ਮਹੀਨਾ ਚੱਲਣਗੇ ਤੇ ਖੇਡ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮ, ਸੈਮੀਨਾਰ ਆਦਿ ਹੋਣਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਬੱਡੀ, ਵਾਲੀਬਾਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ 550 ਸਾਈਕਲ ਸਵਾਰ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਜਥਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਚੱਲੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲਾਂਘੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੂਬੇ ਦੇ ਖੇਡ ਮੰਤਰੀ ਰਾਣਾ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ, ਜਰਮਨੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਬੱਡੀ ਅਤੇ ਵਾਲੀਬਾਲ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਤਿਆਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸੂਚੀਆਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਬੱਡੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਖਿਡਾਰੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਆਉਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਤੈਅ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀਜ਼ੇ ਲੈਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ।

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਉੱਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਸੱਦਾ

ਬੰਗਲੂਰੂ: ਉੱਦਮੀਆਂ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਤੇ ਸਨਅਤਾਂ ਪੱਖੀ ਮਾਹੌਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਨਅਤਾਂ ਨੂੰ ਸਬਸਿਡੀਆਂ, ਰਿਆਇਤਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਥੇ ਸੀ.ਆਈ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ 8ਵੇਂ ਇਨਵੈਸਟ ਨਾਰਥ ਸੰਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਨਅਤੀ ਮਾਹੌਲ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਰੱਖਿਆ

ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ 'ਖੜਗ ਭੁਜਾ' ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦ ਅਤੇ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਕਾਲੇ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਰਫਤਾਰ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਰੁਕ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਜੁਝਾਰੂ ਜਜ਼ਬੇ ਨਾਲ ਮੁੜ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਲੀਹ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਪੱਖੀ ਉੱਦਮਾਂ ਸਦਕਾ ਸਨਅਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਰੁਖ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਂ ਕੂਚ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਨਿਵੇਸ਼ ਪੱਖੀ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਉੱਦਮੀਆਂ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਉਣ ਬਾਅਦ ਸੂਬੇ

ਵਿਚ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਿਵੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਇਨਵੈਸਟ ਪੰਜਾਬ-ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਫਸਟ ਪੋਰਟਲ' ਲਾਂਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ 16 ਵਿਭਾਗਾਂ/ਏਜੰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ 46 ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਸਬੰਧੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲਘੂ, ਦਰਮਿਆਨੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਵਿਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਗਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਤੇ ਬੰਗਲੂਰੂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਹਾਲੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਹੱਥ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਧੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਸੰਪਰਕ ਤੋਂ

ਇਲਾਵਾ ਵਪਾਰ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਮਾਹੌਲ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਵਧੀਕ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਇਨਵੈਸਟਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਕਾਮਰਸ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਿੰਨੀ ਮਹਾਜਨ, ਪੰਜਾਬ ਬਿਊਰੋ ਆਫ ਇਨਵੈਸਟਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਸੀ.ਈ.ਓ. ਰਜਤ ਅਗਰਵਾਲ ਨੇ ਵੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ।

ਪੰਜਾਬ ਹੁਣ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅੰਨ ਭੰਡਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ: ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਗਲੋਰ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਹੁਣ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਭਾਰਤ ਲਈ ਅੰਨ ਭੰਡਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਪੰਜਾਬ ਹੁਣ ਨਿਵੇਸ਼ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬਾਕੀ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਰਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸ੍ਰੀ ਬਾਦਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 70 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਅੰਨ ਭੰਡਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਪਿਛਲੇ 70 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਜ਼ਹਿਰੀ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।'

ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਐਨ. ਆਰ. ਸੀ. ਸੂਚੀ ਵਿਚੋਂ 19 ਲੱਖ ਲੋਕ ਬਾਹਰ

ਗੁਹਾਟੀ: ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਅਸਲ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੋਧਿਆ ਅੰਤਿਮ ਐਨ.ਆਰ.ਸੀ. (ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਬਾਰੇ ਕੌਮੀ ਰਜਿਸਟਰ) ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਰੀਬ 19 ਲੱਖ ਅਰਜੀਕਰਤਾ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕੇ। ਸੂਚੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਹੁਣ ਯੁੱਦਲਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਐਨ.ਆਰ.ਸੀ. ਦੇ ਸੂਬਾ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਦਫਤਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਬਿਆਨ ਮੁਤਾਬਕ ਕੁੱਲ 3,30,27,661 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਐਨ.ਆਰ.ਸੀ. ਲਈ

ਅਰਜੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 3,11,21,004 ਨੂੰ ਹੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਮਿਲੀ ਹੈ ਤੇ ਕਰੀਬ 19,06,657 ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਅਸਾਮ ਸਰਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸੂਚੀ 'ਚ ਥਾਂ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ' ਵਿਚ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦ ਤੱਕ 'ਫੋਰਨਰਜ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਸੂਚੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਹੁਣ 'ਫੋਰਨਰਜ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ' ਜਾਣ ਲਈ 120 ਦਿਨ ਹਨ। ਇਥੇ

ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਐਨ.ਆਰ.ਸੀ. ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰਾਂ, ਡੀਸੀ ਦਫਤਰਾਂ ਤੇ ਸਰਕਲ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸੂਚੀਆਂ ਦੇਖਣ ਲਈ ਰੁਖ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਕੁਝ ਖੁਸ਼ ਤੇ ਕੁਝ ਨਿਰਾਸ਼ ਪਰਤੇ। ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਭਾਜਪਾ, ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਕਾਂਗਰਸ ਸਣੇ ਆਲ ਅਸਾਮ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਇਸ ਆਖਰੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸੂਚੀ 'ਤੇ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੰਗਲਦੇਈ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਭਾਜਪਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਰਮੇਨ ਦੇਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ੀ ਮੁਸਲਿਮ ਆਵਾਸੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਬਣਾ ਗਏ ਹਨ ਜਦਕਿ ਕਈ ਮੂਲਵਾਸੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੂਚੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ

ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਰਪੇਟਾ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ। ਅਸਾਮ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਹਿਮੰਤਾ ਬਿਸਵਾ ਸ਼ਰਮਾ ਜੋ ਕਿ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਐਨ.ਡੀ.ਏ. ਦੇ ਹੀ ਸਰੂਪ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਡੋਮੋਕ੍ਰੈਟਿਕ ਐਲਾਇੰਸ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਵੀ ਹਨ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 1971 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਆਖਰੀ ਸੂਚੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ 20% ਦੀ ਤੋ ਬਾਕੀ ਅਸਾਮ 'ਚ 10% ਦੀ ਮੁੜ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਐਨ.ਆਰ.ਸੀ. ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਚ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅਸਾਮ ਪਬਲਿਕ ਵਰਕਸ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ 'ਖਾਮੀਆਂ ਭਰਪੂਰ' ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਮ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ

ਹੀ ਕਦੇ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਆਵਾਸ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਅਸਾਮ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤਰੁਣ ਗੋਗੋਈ ਨੇ ਭਾਜਪਾ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਾਧਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਇਸ ਕੋਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਨਿਰਪੱਖ ਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਐਨ.ਆਰ.ਸੀ. ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਗੋਗੋਈ ਨੇ ਹੀ 2013 ਵਿਚ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਅਧਿਕਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਜੇਲਾ ਨੂੰ ਐਨ.ਆਰ.ਸੀ. ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਸਮ ਗਣ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਖੇਤੀ ਮੰਤਰੀ ਅਤੁਲ ਬੋਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਬੇਤੁਕੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੇਹੱਦ ਘੱਟ' ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਗਠਨ ਐਮਨੈਸਟੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਨੇ ਅਸਾਮ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ ਕਿ ਹੁਣ ਫੋਰਨਰਜ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪੂਰੀ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰੇ।

ਵੇਟਰ ਅਤੇ ਹੈਲਪਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਮੈਡੀਸਨ, ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਵੇਟਰ ਅਤੇ ਹੈਲਪਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
ਰਿਹਾਇਸ਼ ਫਰੀ, ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਸੰਨੀ
ਫੋਨ: 608-630-0287

ਫਿਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਹ ਕੋਟਲਾ
ਸਟੇਡੀਅਮ ਦਾ ਨਾਂ ਜੇਤਲੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਕ੍ਰਿਕਟ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਡੀ.ਡੀ.ਸੀ.ਏ.) ਨੇ ਫਿਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਹ ਕੋਟਲਾ ਸਟੇਡੀਅਮ ਦਾ ਨਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਰੁਣ ਜੇਤਲੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਟੇਡੀਅਮ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲਣ ਸਬੰਧੀ ਸਮਾਗਮ 12 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਸਟੇਡੀਅਮ 'ਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਖੇਡ ਮੰਤਰੀ ਕਿਰਨ ਰਿਜਿਜੂ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਹੋਣਗੇ।

ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਸਟਾਫ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਆਇਓਵਾ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸਟਾਫ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ, ਖਾਣਾ ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਮੁਫਤ
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 515-291-1961

ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਜੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹੋ ਤਾਂ ਕਾਲ ਕਰੋ

ਫੋਨ (408) 687-1899
Gurdip Singh Sandhu
Homeopathic Practitioner/Consultant Since 1973
DHMS-Gold Medalist, BAMS, MDEh.- India
Well Experienced as:
Director, Principal, Professor and Chief Medical Officer in Medical Colleges and Hospitals of Punjab (India)
Practice Under State of California Act SB 577
EX Member: The California Homeopathic Society
National Center For Homeopathy- USA

Gurdip Singh Sandhu

Live on Jas TV
Saturday 9:30AM and Sunday 4PM (Pacific Time)
7021 Village Park Way, Dublin, CA 94568

Email: Homeomedicine@yahoo.com

ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਸਟਾਫ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਹਿਊਸਟਨ (ਟੈਕਸਸ) ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਮਿਠਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰੀਗਰ (ਹਲਵਾਈ), ਤੰਦੂਰੀਏ ਤੇ ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ ਬਫੇ (ਨਾਰਥ ਐਂਡ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ) ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੈਫ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਇਕੱਲੇ ਬੰਦੇ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ
ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ, ਫੋਨ: 713-884-9547
ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਫੋਨ: 832-724-1635

ਗਲੋਬਲ ਮਲਟੀ ਸਰਵਿਸਿਜ਼, ਲੈਬਰੋਪ

ਪਿਛਲੇ 14 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ
ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਇੱਕੋ ਛੱਤ ਥੱਲੇ

SAME DAY
ਲਾਇਸੰਸ ਪਲੇਟ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ
DPF Cleaning ਅਤੇ **Baking**
ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

STOCKTON ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ **ALIGNMENT SHOP**
• 3 Axle Alignment \$199
• Trailer Alignment \$150

Grand Opening
Special Price for Truck Wash

Ph: 209.982.9996

FAX: 209.982.9997
www.globalmultiservices.com info@globalmultiservices.com

REPAIR SHOP
ਟਰੱਕ ਤੇ ਟਰੇਲਰ ਦੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਾਇਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ Oil Change, Brakes, Engine Work, Tune Up, Transmission & Clutch ਆਦਿ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ Truck Alignment ਦਾ ਕੰਮ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 500+ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ-ਭੁੱਲ੍ਹੀ ਪਾਰਕਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ, ਟਰੱਕ-ਟਰੇਲਰ Wash ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।
TEL: 209.547.9210
FAX: 209.547.9211

REGISTRATION SERVICES
ਟਰੱਕਿੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਮਿਟ ਜਿਵੇਂ IFTA, CA#, MCP, 2290, ICC, BOC III, NM & Kentucky Permit, DOT Fuel Tax, Corporation Filling ਅਤੇ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਸੰਸ ਪਲੇਟਾਂ Same Day Service ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਪਲੇਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਤੁਰੰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ DOT Compliance, DOT Audit ਵਿਚ ਵੀ ਟਰੱਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
TEL: 209.982.9996
FAX: 209.982.9997

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 7 ਸਤੰਬਰ 2019

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮੰਦੀ ਅਤੇ ਮੋਦੀ

ਇਸ ਸਾਲ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਅਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਆਏ ਸਨ, ਪਰ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਗਲੇ 100 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਵੀ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਬਹੁਤ ਗਿਣ-ਮਿਥ ਕੇ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਰਣਨੀਤੀ ਨਾਲ ਪੈਰ ਅਗਾਂਹ ਵਧਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਿਰ ਮੁਲਕ ਭਰ ਵਿਚ ਧਰਮ ਅਤੇ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਮਸਲੇ ਸਮੇਤ ਹੁਣ ਵੀ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਵੱਲ ਹੀ ਸੇਧਤ ਹਨ। ਉੱਜ, ਸੋਚਣ-ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਆਸਆਰਾਈਆਂ ਤਾਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪੱਕ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾਂ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਦੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ। ਲਗਾਤਾਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਤੱਥ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਰਥਚਾਰਾ ਫਿਲਹਾਲ ਗੋਡਣੀਆਂ ਪਰਨੇ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਠੁੰਮਣਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਕਿਤੇ ਦਿਸ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਬੇਵੱਸ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ।

ਉਘੇ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਇਸ ਮੰਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ-ਅਸਿੱਧੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨੋਟਬੰਦੀ ਅਤੇ ਜੀ.ਐਸ.ਟੀ. ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਅੰਕੜੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਉੱਤੇ ਉਲਟ ਅਸਰ ਪਾਇਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਜੇ ਤਕ ਇਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਉੱਜ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਖਾਮੋਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਨੋਟਬੰਦੀ ਨੇ ਆਮ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਨੂੰ ਮਧਲੇ ਸੁੱਟਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਦੇਰ-ਸਵੇਰ ਅਰਥਚਾਰੇ ਉੱਤੇ ਪੈਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਅੱਜ ਤਕ ਨੋਟਬੰਦੀ ਦੀ ਇਕ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਗਿਣਾ ਸਕੀ। ਆਰਥਿਕ ਮਾਹਿਰ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਿਰ ਦੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਇਸ ਨਾਲ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਤਫਸੀਲ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਬਿਆਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀ.ਐਸ.ਟੀ. ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਕ ਟੈਕਸ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਸਹੀ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਕਾਹਲੀ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਹੇਠ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਗੁੜ ਗੋਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਤੀਜਾ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਤਾਂ ਔਖੇ ਹੋਏ ਹੀ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਅੰਦਰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਠੁੱਕ ਅਜੇ ਵੀ ਬਣ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜਦੋਂ-ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਘਿਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਿਆਸਤ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਐਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਮੁੱਦੇ ਉੱਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਘਿਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕੋਲ ਆਪਣੀਆਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਗਿਣਾਉਣ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਲਈ ਇਕ ਵੀ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਪੁਲਵਾਮਾ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਬਾਲਾਕੋਟ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਚੋਣ ਮੈਦਾਨ ਵਾਲੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਲਾਤ ਰਾਤੇ-ਰਾਤ ਬਦਲ ਗਏ। ਦੇਸ਼ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਰਚਾ ਤਕਰੀਬਨ ਖਤਮ ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਧ੍ਰੋਹੀ ਤਕ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਮਿਸਾਲੀ ਜਿੱਤ ਵਿਚ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਸ਼ਾਨੋ-ਸ਼ੌਕਤ ਨਾਲ ਅਗਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਉਭਰਨ ਦੀਆਂ ਜੋ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੇ ਕਗਾਰ 'ਤੇ ਅੱਪੜ ਗਈਆਂ। ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਬਣੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦੀਆਂ ਭਾਈਵਾਲ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਜੋ ਕੌਮੀ ਜਮਹੂਰੀ ਗਠਜੋੜ (ਐਨ. ਆਈ. ਏ.) ਦੇ ਮੰਚ ਹੇਠ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਹੋਰ ਨਿਸੱਤੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਸੇ ਤੱਥ ਦਾ ਲਾਹਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਇਕ ਰਾਸ਼ਟਰ, ਇਕ ਚੋਣ, ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਆਦਿ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਮੇਲੂਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਹੁਣ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਐਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਚੋਣ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਇਹ ਖਦਸ਼ੇ ਜਾਹਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਆਗੂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਫਿਰਕੂ ਫਸਾਦ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਦੋ ਫਿਰਕਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਤਣਾਅ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਪਰ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਰਾਹ ਚੁਣਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਸਿਰੇ ਲਾਇਆ ਕਿ ਸਭ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਏ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੁਣ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖਦਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਮਾੜੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਤੋਂ ਪਿਆਨ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਫੈਸਲੇ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲੇ ਕੀ ਹੋਣਗੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ, ਪਰ ਇੰਨਾ ਕੁ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਫ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਫਰੋਲਿਆਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਦਾਰੋਮਦਾਰ ਫਿਰਕੂ ਸਿਆਸਤ ਉੱਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਾਮ ਮੰਦਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਧਾਰਾ 370 ਖਤਮ ਕਰਨ ਤਕ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਚੁਣਾਵੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਿਰ ਬੇਹੱਦ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਦਸ਼ਾ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਉਠ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅੱਜ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦੀ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸੇ ਤੱਥ ਨੇ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਅਗਲਾ ਰੁਖ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਯੁੱਧ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ: ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਨੁਕਤੇ

ਬੰਬੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਰਨੋਨ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਕੋਲੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਮੌਕੇ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁਲਕ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਇਹ ਫੈਸਲੇ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮਾਰਵਾਦੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣ, ਕਿਸੇ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਸਾਹਿਤ ਬਰਾਮਦ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਉਹ ਬੰਦਾ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਜਾਂ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਕਾ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਚਰਚਾ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕਾਲਮਨਵੀਸ ਬੁਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਬੰਬੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਜਸਟਿਸ ਸਾਰੰਗ ਕੋਟਵਾਲ ਵਲੋਂ 'ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ' ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਟਿਪਣੀ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਵਾਦ 'ਖਤਮ' ਹੋ ਗਿਆ। 'ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ' ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿਧ ਲੇਖਕ ਤਾਲਸਤਾਏ ਦਾ ਨਾਵਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਦਾਲਤੀ ਟਿਪਣੀ ਉਪਰ ਸਵਾਲ ਉਠੇ ਸਨ। ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਇਹ ਆਇਆ ਕਿ ਟਿਪਣੀ ਤਾਲਸਤਾਏ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸੇ ਨਾਂ ਦੀ ਬਿਸ਼ਵਜੀਤ ਰਾਏ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ; ਲੇਕਿਨ ਸਵਾਲ ਦਾ ਅਗਲਾ ਹਿੱਸਾ ਅਜੇ ਵੀ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਰਨੋਨ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਕੋਲ ਬੇਗਾਨੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਯੁੱਧ ਬਾਰੇ ਕਿਤਾਬ ਹੋਣ ਬਾਬਤ ਸੀ।

ਦਰਅਸਲ, ਸਵਾਲ ਕਿਸੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਹੈ। ਕਿਤਾਬ ਤਾਲਸਤਾਏ ਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਬਿਸ਼ਵਜੀਤ ਰਾਏ ਦੀ, ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਕਿਸੇ

ਬੁਟਾ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: +91-94634-74342

ਸ਼ਖਸ ਨੇ ਕਿਹੜੀ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਨੀ ਅਤੇ ਖਰੀਦ ਕੇ ਆਪਣੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਰੱਖਣੀ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਆਲਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਟੇਟ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜਾਤਪਾਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਨਫਰਤ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬੁੱਤ ਲਗਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਨਾਇਕ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ ਰੋਸ਼ਨਖਿਆਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਫਰੋਲ ਕੇ ਰਾਜਧ੍ਰੋਹ ਦੇ ਸਬੂਤ ਲਭੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਵਾਦ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਐਵੇਂ ਰਾਈ ਦਾ ਪਹਾਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ ਟਿਪਣੀ, ਜੱਜ ਨੇ ਭੀਮ-ਕੋਰੇਗਾਓ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਕੇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ-ਐਡਵੋਕੇਟ ਸੁਧਾ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਰਨੋਨ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਤੇ ਅਰੁਣ ਫਰੇਰਾ, ਦੀਆਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਕੀਤੀ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 28 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਪੁਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਨੌਂ ਨਾਮਵਰ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਮਾਰਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ 31 ਦਸੰਬਰ 2017 ਨੂੰ ਭੀਮ-ਕੋਰੇਗਾਓ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਭੜਕਾਉਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰਚਣ ਵਾਲੇ 'ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਕਸਲੀ' ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਸਟੇਟ ਖਿਲਾਫ ਜੰਗ ਛੇਤਨ ਅਤੇ ਜੰਗ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰਚਣ ਬਾਬਤ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਰੋਕ ਕਾਨੂੰਨ (ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ.) ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹਨ। ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ. ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਫਰਜ਼ੀ ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪੁਲਿਸ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਕਿਉਂ ਦੇਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਏ ਸਾਲਾਂ ਬੰਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸਾੜਨ ਦੀ ਹੈ? ਪੁਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ 7000 ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਾਰਡ ਡਿਸਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਡੇਟਾ ਸਟੋਰੇਜ ਡਿਵਾਈਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਰਾਮਦ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ। ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਿੰਟਿਡ ਕਾਪੀਆਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਢਾਈ ਸਾਲ ਲੱਗਣਗੇ।

ਪੁਨੇ ਪੁਲਿਸ ਵਲੋਂ ਬਣਾਈ 'ਨਹਾਇਤ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਸਮੱਗਰੀ' ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਸੀਡੀਜ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ 'ਯੁੱਧ' ਦੀ ਤਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ

ਪਿੱਛੇ ਸੋਚ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਯੁੱਧ ਸਿਰਲੇਖ ਤੋਂ ਹੀ ਜੱਜ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਰਾਇ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਸਟੇਟ ਖਿਲਾਫ ਯੁੱਧ ਛੇਤਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਪੁਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਰਨੋਨ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈ 'ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਸਮੱਗਰੀ' ਦੀ ਜੋ ਸੂਚੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ 'ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ' ਅਤੇ 'ਮਾਰਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ' ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਦਲਿਤ ਸੰਗੀਤ ਮੰਡਲੀ ਕਬੀਰ ਕਲਾ ਮੰਚ ਦੀ ਸੀਡੀ, ਆਨੰਦ ਪਟਵਰਧਨ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਫਿਲਮ 'ਜੈ ਭੀਮ ਕਾਮਰੇਡ', ਆਨਲਾਈਨ 'ਮਾਰਕਸਿਸਟ ਆਰਕਾਈਵ' ਦੀ ਸੀਡੀ ਵਗੈਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਜੱਜ ਨੇ ਵਰਨੋਨ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਮਿਲੀ 'ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਸਮੱਗਰੀ' ਵਿਚੋਂ ਸੀਡੀ 'ਰਾਜਯਾ' ਦਮਨ ਵਿਰੋਧੀ' ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਟੇਟ ਖਿਲਾਫ ਕੁਝ ਹੈ ਜਦਕਿ 'ਵਾਰ ਐਂਡ ਪੀਸ' ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਯੁੱਧ ਬਾਰੇ ਹੈ; ਤੁੰ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਸਮੱਗਰੀ ਜਿਵੇਂ 'ਵਾਰ ਐਂਡ ਪੀਸ', ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੇ ਸੀਡੀਜ਼ ਘਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਰੱਖੀਆਂ? ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਜੇ ਇਹ ਮੰਨ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਕੋਟਵਾਲ ਸੀਨੀਅਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਬਿਸ਼ਵਜੀਤ ਰਾਏ ਦੀ ਸੰਪਾਦਤ ਕਿਤਾਬ 'ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋ ਦਰਅਸਲ ਮਰਹੂਮ ਮਹਾਸ਼ਵੇਤਾ ਦੇਵੀ ਸਮੇਤ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਵਲੋਂ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਜੰਗਲ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਉੱਠੀ ਲਾਲਗੜ੍ਹ ਬਗਾਵਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਮਾਰਵਾਦੀਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਚੱਲੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਰਤਾ ਬਾਰੇ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਸਵਾਲ ਬੇਮਾਇਨ ਹਨ। ਪ੍ਰੋ. ਵਰਨੋਨ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਸਮਾਜੀ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ/ਕਾਰਕੁਨ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਬਿਸ਼ਵਜੀਤ ਰਾਏ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ ਉਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਸੂਚਤ ਵਿਚ ਇਹ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ? ਜਸਟਿਸ ਕੋਟਵਾਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਰਨੋਨ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਵਾਲ ਪੁਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਬੋਕ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਇਹ ਸਮੱਗਰੀ ਕਿਸ ਆਧਾਰ ਤੇ 'ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ' ਹੈ ਅਤੇ ਬਰਾਮਦਗੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾਜਬੀਅਤ ਕੀ ਹੈ?

ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਪੰਚਨਾਮਿਆਂ (ਬਰਾਮਦਗੀ ਸੂਚੀ) ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ' ਜਾਂ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਮੱਗਰੀ' ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ 'ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ' ਜਥੇਬੰਦੀ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਜਾਂ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਬੜੇ ਸਬੂਤ ਅਜਿਹਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਸ਼ਹੂਰ ਲੇਖਕ ਬਰੇਖਤ, ਮੁਨਸ਼ੀ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ ਵਗੈਰਾ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਪੰਚਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਬਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਨਾਗਪੁਰ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜੋ 'ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਸਾਹਿਤ' ਬਰਾਮਦ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਪੈਂਫਲਿਟ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰ ਆਗੂ ਸੰਜੀਵ ਮਿੱਟ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਸਮੇਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ 'ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਸਾਹਿਤ' ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਾਵਲ 'ਇਕ ਮਿਆਨ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ' ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਸਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਰਵਰਾ ਰਾਓ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਧੀ ਪਵਨ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਵੀ ਲਈ ਗਈ ਜੋ ਹੈਦਰਾਬਾਦ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸੱਤਿਆ ਨਰਾਇਣ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੈ। ਤਲਾਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦਲਿਤ ਚਿੰਤਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ: 'ਤੇਰੇ ਘਰ ਐਨੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕਿਉਂ ਹਨ? ਤੂੰ ਐਨੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕਿਉਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਏ?' ਮਾਰਵਾਦੀ ਮਾਰਕਸ ਉਪਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕਿਉਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਏ?... ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜੋਤੀਬਾ ਫੁਲੇ ਅਤੇ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਕਿਉਂ ਹਨ? ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ?'

ਨਾਮੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨੂੰ 'ਨਹਾਇਤ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਸਮੱਗਰੀ' ਕਰਾਰ ਦੇਣਾ ਉਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਵੀ ਹੈ। ਉਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਫੈਸਲੇ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮਾਰਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣ, ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਸਾਹਿਤ ਬਰਾਮਦ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਖਸ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਜਾਂ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਬਤ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ (2011), ਕੇਰਲ ਹਾਈਕੋਰਟ (ਮਈ 2015) ਅਤੇ ਬੰਬੇ ਹਾਈਕੋਰਟ (ਕਬੀਰ ਕਲਾ ਮੰਚ ਕੇਸ, 2013) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਗੌਰਤਲਬ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਰਵਾਦੀ ਹੋਣਾ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਹਿੰਜ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਡੱਕਣ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਨਾ ਹੀ ਸਮਾਜੀ, ਆਰਥਿਕ ਅਨਿਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ, ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਜਾਂ ਗਾਉਣ ਨੂੰ ਜੁਰਮ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੁਜਰਿਮ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਸ ਦਾ ਹਿੰਸਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਇਸ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣਾ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਭਾਰਤੀ ਹੁਕਮਰਾਜਾਂ ਤੇ ਸਟੇਟ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਉਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਜਮਹੂਰੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਕਈ ਕਈ ਸਾਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਿੰਨੀ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਅਤੇ ਤੁਅੱਸਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਹਾਲੀਆ ਮਿਸਾਲ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਾਹਰ ਡਾ. ਉਪੇਂਦਰ ਕੋਲ (ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਤਰਾ ਹਸਪਤਾਲ, ਦਿੱਲੀ) ਦੀ ਹੈ। ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਏਜੰਸੀ ਐਨ.ਆਈ.ਏ. ਨੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਾਲੇ ਸਾਧਾਰਨ ਟੈਕਸਟ ਮੈਸੇਜ ਨੂੰ ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲਿਆ। ਤਿਹਾਤ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਆਗੂ ਯਾਸਿਨ ਮਲਿਕ ਡਾ. ਕੋਲ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਹਨ। ਯਾਸਿਨ ਮਲਿਕ ਅਤੇ ਡਾ. ਕੋਲ ਦਰਮਿਆਨ ਬਲਡ ਟੈਸਟਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਬਾਬਤ ਟੈਕਸਟ ਮੈਸੇਜ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਟੈਕਸਟ ਮੈਸੇਜ ਵਿਚ 'ਆਈ.ਐਨ.ਆਰ. 2.78' ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਲਡ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਇਸ ਮੈਡੀਕਲ ਟਰਮ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ-ਇਟਰਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ਡ ਰੋਸੇ; ਲੇਕਿਨ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਦੇ 'ਮਾਹਿਰਾਂ' ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਫੰਡਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੀਕੋਡ ਕੀਤਾ: 'ਭਾਰਤੀ ਕਰੰਸੀ ਵਿਚ 2.78 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹਵਾਲਾ ਰਕਮ'।

ਕੀ ਕੌਮੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਐਨੋ ਅਣਭੋਲ ਹਨ? ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਡਾ. ਕੋਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੇੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਨ.ਡੀ.ਟੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਬਹਿਸ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸੋ, ਭਗਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਤਾਮੀਲ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਬਾਰੀਕ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ, ਅਸੀਂ ਸਟੇਟ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬੋਧਿਕਤਾ ਤੋਂ ਵਾਂਞੇ ਕਰਨ ਲਈ ਛੇੜੇ ਯੁੱਧ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ -ਚਾਚਾ ਬੇਲਿਹਾਜ਼

ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਹਿੰਮਤ ਦੀ!

ਗੋਦਾਂ ਗੁੰਦਦੇ ਪਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ, ਗੁੱਝੇ ਖੋਲ੍ਹੀਏ ਪਾਜ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੇ। ਨੀਤੀ ਸਮਝ ਕੇ ਹਾਕਮ ਦੀ ਦੂਰ ਕਰੀਏ, ਪਾਏ ਵਿਤਕਰੇ ਮੇਰਿਆਂ ਤੇਰਿਆਂ ਦੇ। ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਨੇ ਹੁੰਦਾ ਏ ਮੁੱਕਣਾ ਹੀ, ਬਣ ਕੇ ਚੱਲੀਏ ਗਾਹਕ ਸਵੇਰਿਆਂ ਦੇ। ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲ ਪਾਈਏ, ਬੇਵਸੀ ਤੇ ਸਹਿਮ ਵਿਚ ਘੇਰਿਆਂ ਦੇ। ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਹਿੰਮਤ ਦੀ ਮਿਲੀ ਵਡਾਰੂਆਂ ਤੋਂ, ਗਾਵੇ ਗੀਤ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਜੇਰਿਆਂ ਦੇ। ਆਉ ਦੇਸਤੋ, ਸੱਚ ਦੀ 'ਕਿਰਨ' ਬਣ ਕੇ, ਭਿੜੀਏ-ਜੂਝੀਏ ਨਾਲ 'ਹਨੇਰਿਆਂ' ਦੇ!

ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ: ਬਸਤੀਵਾਦ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਤੋਂ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਤਕ

ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਨ ਜਦੋਂਕਿ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਨਹੀਂ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ 'ਰਾਸ਼ਟਰ' ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕਰੀਬ ਦੋ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਉਭਰੇ ਆਧੁਨਿਕਵਾਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਦੇਣ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਪਿੱਛੇ ਪੱਛਮੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹੱਥ ਸੀ। ਸਨਅਤੀ ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਦੇ ਫੈਲਣ ਕਾਰਨ ਛਾਪਾਖਾਨਾ, ਅਖਬਾਰ ਜਿਹੇ ਸੰਚਾਰ ਸਾਧਨ ਵਿਕਸਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕਾ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮਾਜਕ ਸਮੂਹਾਂ 'ਚ ਖੁਦ ਨੂੰ ਇਕ

ਰੈ ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ 'ਨੇਸ਼ਨ' ਦਾ ਅਰਥ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਪਿੱਛੇ ਛਿਪੀ ਇਹ ਅਦਿਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਤਸਵੀਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਕੜੀ ਹੈ।

ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੇ ਏਸ਼ੀਆਈ ਅਤੇ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਰੇ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਯੂਰਪੀ ਬਸਤੀਵਾਦ ਦੀ ਨਕਲ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਰੁਝਾਨ ਵਿਕਸਤ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਉਭਰੇ ਕੌਮੀ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰਜ-ਸ਼ੈਲੀ ਉਤੇ ਯੂਰਪੀ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੇ ਮਾਡਲ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸਾਹਵੇਂ ਕਈ ਨਵੇਂ ਸੁਆਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਮਿੱਥ ਇਕ ਮੁਲਕ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਰਹੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ, ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕਜੁੱਟ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਜਿਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਆਲਮੀ ਪੂੰਜੀ ਦੇ ਪਸਾਰ ਕਾਰਨ ਭੂਗੋਲਿਕ ਹੱਦਬੰਦੀਆਂ ਟੁੱਟੀਆਂ, ਉਥੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਖਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਜ਼ੋਰ ਫੜਨ ਲੱਗੀ।

ਦੀ ਡਿਗਦੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵਿਆਉਣ ਲਈ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਧਿਰ ਵਲੋਂ ਕੌਮੀ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: +91-70420-73084

ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਜੋਂ ਚਿਤਰਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ। ਅਰਨੈਸਟ ਗੈਲਨਰ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਨੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਨੈਸ਼ਨਲਿਜ਼ਮ' ਵਿਚ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਸਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਹ ਲਗਾਤਾਰ ਬਣਦੇ-ਬਿਣਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਰਾਸ਼ਟਰਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਉਸਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਹੱਦਾਂ ਸਮੇਂ-ਸਮਾਨ ਵਿਚ ਵਾਪਰਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਹਾਲਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕਈ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਰੂਪ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਚਰਚਿਤ ਨਾਂ ਬੈਂਡਿਕਟ ਐਂਡਰਸਨ ਦਾ ਹੈ। ਐਂਡਰਸਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਇਮੈਜਨਡ ਕਮਿਊਨਿਟੀਜ਼' ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਕਾਲਪਨਿਕ ਸਿਆਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਜੋਂ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਮੂਹ ਵਜੋਂ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਖੁਦ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਦੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆਂ ਵੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਭਾਵੇਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸਟੇਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਲੁੱਟ-ਖਸੂਟ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੈ। ਯੂਰਪੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗਾਲਬ ਬਿਰਤੀ ਕਾਰਨ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਅਤੇ ਬਸਤੀਵਾਦ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਨੇ ਨਾਜ਼ੀਵਾਦ ਅਤੇ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਜਿਹੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਬਸਤੀਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਤੇ ਇਸ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਗਲਬੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਛਾ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਏ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣੀ।

ਇਸ ਚਰਚਾ ਦਾ ਅਹਿਮ ਪਹਿਲੂ ਸਮਕਾਲੀ ਦੌਰ ਦੇ ਦੋ ਆਪਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਆਲਮੀ ਪੂੰਜੀ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰੀਕਰਨ ਜਿਹਾ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੰਡੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸੇ ਦੌਰ ਅੰਦਰ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਕਾਰਨ ਨਵੇਂ ਮੁਲਕ ਵੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ।

ਇਹ ਸਬੰਧੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਵਲੋਂ ਨਿਭਾਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਬਸਤੀਵਾਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਹਾਸ਼ੀਆਗਤ ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਖਾਸਕਰ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਦਲਿਤਾਂ, ਔਰਤਾਂ, ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਦਿਵਾਸੀ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਦਰਕਿਨਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਲੱਖਣਤਾਵਾਂ ਦਾ ਦਮਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਲਿੰਗ, ਜਾਤ, ਨਸਲ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਖੋਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਮੁਹਾਜ਼ ਹੇਠ ਸਾਂਝੀ ਕੌਮੀਅਤ ਦਾ ਭਰਮ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੌਮੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਲਪਿਆ ਗਿਆ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾਸ਼ਾਲੀ ਕੌਮਵਾਦ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਰੂਪ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਚਰਚਿਤ ਨਾਂ ਬੈਂਡਿਕਟ ਐਂਡਰਸਨ ਦਾ ਹੈ। ਐਂਡਰਸਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਇਮੈਜਨਡ ਕਮਿਊਨਿਟੀਜ਼' ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਕਾਲਪਨਿਕ ਸਿਆਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਜੋਂ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਮੂਹ ਵਜੋਂ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਖੁਦ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਦੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆਂ ਵੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਭਾਵੇਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸਟੇਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਲੁੱਟ-ਖਸੂਟ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੈ। ਯੂਰਪੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗਾਲਬ ਬਿਰਤੀ ਕਾਰਨ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਅਤੇ ਬਸਤੀਵਾਦ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਨੇ ਨਾਜ਼ੀਵਾਦ ਅਤੇ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਜਿਹੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਬਸਤੀਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਤੇ ਇਸ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਗਲਬੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਛਾ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਏ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣੀ।

ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਏ ਇਸ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਯੂਰਪੀ ਬਸਤੀਵਾਦ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਜਿਹੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਅਭਿੰਨ ਸਨ। ਇਸ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜ ਰਹੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਉਭਾਰਿਆ। ਇਹ ਏਕਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵੀ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਵੀ। ਇਸ ਏਕਤਾ ਕਾਰਨ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਬਸਤੀਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਇਆ ਜਾਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਹੋ ਸਕਿਆ ਜਦੋਂਕਿ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸੇ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਵਿਲੱਖਣਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਆਪਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੇ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਰਾਸ਼ਟਰਾਂ ਲਈ ਉਮੀਦ ਦੀ ਕਿਰਨ ਜਗਾਈ, ਉਥੇ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸ਼ਾਸਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੇਤੀ ਹੀ ਬਹੁਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਖਾਨਾਜੋਗੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਛਾ ਗਿਆ। ਨਵੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਲਈ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ

ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੀ ਇਹ ਨਵੀਂ ਬਣਤਰ ਸਭ ਕਾਸੇ ਨੂੰ ਇਕ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਜਾਪਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਜਨ ਸਾਧਾਰਨ ਉਤੇ ਇਸ ਕਦਰ ਗਾਲਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਸਤੀਵਾਦ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜਿਆ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਖੁਦ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਿਆ।

ਪਛਾਣ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਤੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਆ

ਫਰੈਂਜ਼ ਕਾਫਕਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਫੈਲਿਸ਼ਿਪ' ਵਿਚ ਪੰਜ ਸ਼ਖਸ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਛੇਵਾਂ ਸ਼ਖਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਕ ਜੁੱਟ ਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹੀ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਪਣੀ ਸਾਂਝ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਡਰੋਂ

ਸੁਮਨਦੀਪ ਕੌਰ
ਫੋਨ: +91-94179-34984

ਮੁਲਕ ਦੀ ਵੰਡ ਦੌਰਾਨ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਪੂਰਬੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਹਿਜਰਤ ਕਰਕੇ ਅਸਾਮ ਆ ਰਹੇ ਬੰਗਾਲੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1949 ਤੱਕ ਹੀ ਵਾਧੀ ਲੱਖ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਅਸਾਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਦੇ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਿਤ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਜਿਸ ਨੇ 'ਬੋਗਾਲ ਖੇਤਾ' ਜਿਹੇ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। 'ਬੋਗਾਲ' ਦਾ ਮੂਲ ਅਰਥ ਬਾਹਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੰਗਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਬਿਦੇਖੀ ਖੇਤਾ' ਪੈ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹਿਜਰਤ ਕਰਕੇ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਸੀ।

1960ਵਿਆਂ ਦੇ ਆਖਰੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪੂਰਬੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸਿਆਸੀ ਟਕਰਾਅ ਵਿਚੋਂ ਅਜਿਹੀ ਕਤਲੋਗਾਰਤ ਅਤੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਨੇ 'ਬਾਹਰੀ' ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸਾਮ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਮੰਗ ਹੋਰ ਤਿੱਖੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। 1978 ਵਿਚ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਹੀਰਾ ਲਾਲ ਪਟਵਾਰੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈਆਂ ਉਪ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਮੰਗ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿਚ 'ਬਾਹਰੀ' ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨੀਕ੍ਰਮ ਵਾਧਾ ਹੋ

ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਆ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਅਸਾਮ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਰਸਮੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ।

ਇਹ ਅੰਦੋਲਨ ਲਗਾਤਾਰ ਛੇ ਸਾਲ ਤੱਕ ਚੱਲਿਆ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਅਨੇਕਾਂ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ 'ਨੀਲੀ' ਅਤੇ 'ਖੇਇਰਾਬਾਤੀ' ਜਿਹੇ ਕਤਲੋਆਮ ਵੀ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੰਗਾਲੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਵਚਨ (ਡਿਸਕੋਰਸ) ਇੰਨਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਘੱਟ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੇ ਬੰਗਾਲੀਆਂ ਦੇ ਹੋ

ਰਹੇ ਕਤਲੋਆਮ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਆਖਰ, ਅਗਸਤ 1985 ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਅੰਦੋਲਨਕਾਰੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਲ ਅਸਮ ਗਣ ਸੰਗਰਾਮ ਪਰਿਸ਼ਦ ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਅਸਮ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ, ਵਿਚਕਾਰ 'ਅਸਾਮ ਸਮਝੌਤਾ' ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ ਪਹਿਲੀ ਜਨਵਰੀ 1966 ਨੂੰ ਤੈਅਸ਼ੁਦਾ ਤਾਰੀਖ ਮੰਨਦਿਆਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ। ਜੋ ਲੋਕ ਇਸ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਪਹਿਲੀ ਜਨਵਰੀ 1966 ਤੋਂ 24 ਮਾਰਚ 1971 ਦੇ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਫਾਰਨਰਜ਼ ਐਕਟ-1946 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਈ। ਇਸ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਾ ਤੈਅ ਹੋਇਆ। ਉਂਜ, ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ 2010 ਵਿਚ ਕਾਮਰੂਪ ਅਤੇ ਬਾਰਪੇਟਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੇ ਭੀੜ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਚਾਰ ਹਫਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਆਖਰਕਾਰ, ਅਸਾਮ ਪਬਲਿਕ ਵਰਕਸ ਅਤੇ ਅਸਾਮ ਸਨਮਿਲਿਤਾ ਮਹਾਂਸੰਘ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪਾਈ ਰਿਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕੌਮੀ ਰਜਿਸਟਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1951 ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ 2013 ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਹਿਤ ਆਪਣੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸਾਬਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਹੀ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਖਰਤਾ 31 ਦਸੰਬਰ 2017 ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਚਾਲੀ ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਕੌਮੀ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ

ਬ੍ਰਹਮਵਾਦ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ

ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਅਤੇ ਮੌਦੀ ਮਾਰਕਾ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ

ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਤਾਨਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਮੌਦੀ-ਸ਼ਾਹ ਜੋੜੀ ਦੀ ਨਫਰਤ ਭਰੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਤੋਂ ਖਿੜ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ (ਭਾਜਪਾ) ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਜੋਸ਼ੀ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਫੇਸ ਬੁਕ' ਸਫੇ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:

“ਯਕੀਨਨ ਹੀ ਇਥੇ ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਰਵ ਅਧਿਆਇ ਦੇ 107ਵੇਂ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਗਣਰਾਜ ਬਾਰੇ ਯੁਪਿਸ਼ਟਰ ਅਤੇ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਵਿਚਾਲੇ ਹੋਇਆ ਇਕ ਸੰਵਾਦ ਦਰਜ ਹੈ, ‘ਗਣਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਲਗਾਤਾਰ ਇਕਜੁਟ, ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।’ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ, ‘ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸੂਝਵਾਨ ਹੋਣ, ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਵਖ-ਵਖ ਸਾਖਾਵਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਜਾਣਕਾਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਸੀ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਗੇ।’

ਗਣਰਾਜ ਦੀ ਬਣਤਰ (ਵਿਧਾਨ) ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਗਣਰਾਜ ਦਾ ਪਤਨ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਦੇ ਕਹਿਣ

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 91-98156-98451

ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਥੇ ਭਰੋਸਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏ, ਉਥੇ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਗਣਰਾਜ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ। ਇਕ ਗਣਰਾਜ ਵਿਚ, ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਕ ਰਾਜ ਤੇ ਦੂਜੇ ਰਾਜ ਵਿਚਾਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ ਅੰਗ ਭੜਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਦੋ ਪੱਖ-ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਇਕ ਗਣਰਾਜ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਏਕਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਬੰਝੇ ਹੋਏ ਉਹ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਗੋਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜਦੇ ਹਨ।

ਗਣਰਾਜ ਦੀ ਹੋਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਖਿਆ ਦੇ ਸਕੇ, ਰਾਜ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਡਰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਭਰੋਸਗੀ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਲੇ ਆਪਸੀ ਡਰ ਅਤੇ ਬੇਭਰੋਸਗੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਰਾਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਡਰ ਗਣਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਖੋਖਲੀਆਂ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ‘ਜਦੋਂ ਕ੍ਰੋਧ, ਉਲਝਣਾਂ ਜਾਂ ਲਾਲਚ ਕਾਰਨ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਆਪਸੀ ਸੰਵਾਦ ਖਤਮ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹਾਰ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।’

ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਗਣਰਾਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਨਰੋਈ ਸਿਹਤ ਲਈ ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਆਰਥਕ ਨੀਤੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਆਪਸੀ ਭਰੋਸਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ, ਆਪਸੀ ਡਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਖਤਮ ਹੋਵੇ, ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਬਣਿਆ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਉਲਝਣਾਂ ਦੀ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਣਹੋਂਦ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹਾ ਇਕਜੁਟ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਗਣਰਾਜ ਚਿਰ ਸਥਾਈ ਹੋਵੇਗਾ।”

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਜੋਸ਼ੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਟਿੱਪਣੀ ਹੈ, “ਇਕਜੁਟ ਭਾਰਤੀ ਗਣਰਾਜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਿੱਤੇਗਾ, ਪਰ ਆਪਸੀ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਭਾਰਤ ਯਕੀਨੀ ਟੁੱਟੇਗਾ।”

ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਜੋਸ਼ੀ ਦਾ ਇਹ ਲੰਬਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਮੌਦੀ-ਸ਼ਾਹ ਸਰਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬਣਿਆ ਇਹ ਭਰਮ ਤੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਭਰਮ ਨੂੰ ਤੋੜੇ ਬਿਨਾਂ ਮੌਦੀ-ਸ਼ਾਹ-ਡੋਵਾਲ ਜੁੱਡਲੀ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਆਨਲਾਈਨ ਨਿਕਲਦੇ ਪਰਚੇ ‘ਕਾਰਵਾਂ’ ਵਿਚ ਛਪੀ ਇਕ ਲੰਬੀ ਲਿਖਤ ‘ਚ ਪਰਚੇ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਪਾਦਕ ਹਰਤੋਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਲ ਨੇ ਮੌਦੀ-ਸ਼ਾਹ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਐਨ ਸਹੀ ਪੁਣ-ਛਾਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁਲ ਵਸੋਂ ਦੇ ਕਰੀਬ

20 ਫੀਸਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਬਾਣੀਆ ਜਾਤੀ ਦੇ ਗਠਜੋੜ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਾਕੀ 80 ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਰਾਜਸੀ ਹੱਕਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਫਰਤ ਭਰਿਆ (ਨਕਲੀ) ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਜਨੂੰਨ ਭੜਕਾ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰਾਜਸੀ ਤਾਕਤ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਨਫਰਤ ਭਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਿੱਢੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜਸੀ ਮਨਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਮਸਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਚ ਜਾਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਨਫਰਤ ਭਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ। ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਇਸ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਨਫਰਤ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਫਾਇਦਾ ਦਸੰਬਰ 1984 ਦੀਆਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ 404 ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਰਿਕਾਰਡ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤਕ ਵਿਸਥਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬਾਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਬਾਣੀਆ ਗਠਜੋੜ ਨੂੰ ਮੁਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਮੁੱਠ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਉਚ ਜਾਤੀ ਗਠਜੋੜ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਨਫਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਵਾਰਿਸ ਬਣੀ ਮਾਇਆਵਤੀ ਨੇ ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤਕ ਸੁੰਗੋੜ ਕੇ ਇਸ ਨਫਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਜਾਨ ਪਾ ਦਿਤੀ।

ਹਰ ਹੀਲਾ-ਵਸੀਲਾ ਵਰਤ ਕੇ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੌਦੀ-ਸ਼ਾਹ-ਡੋਵਾਲ ਜੁੱਡਲੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰਫ 15-20 ਫੀਸਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਬਾਣੀਆ ਗਠਜੋੜ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨੀਤੀ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਨੀਤੀਆਂ ਇਸ ਸੱਚਾਈ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਭ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਬਾਣੀਆ ਗਠਜੋੜ ਹਿੰਦੂ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀ ਮੁਖ ਧਾਰਾ (ਵੇਦਾਂਤ) ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਵੇਦਾਂਤ ਤੋਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪਈ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਾਖਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਕੀਕਤ ਦੀ ਥਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਕਲਪਨਾ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਅਜੋਕੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਸਮੇਤ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਲੈ ਆਈ ਹੈ।

ਯੂਰਪ ਵਾਂਗ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਐਨ ਮੁਢ ਤੋਂ ਹੀ ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ (ਫਿਲਾਸਫੀ) ਦੀਆਂ ਦੋ ਧਾਰਾਵਾਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਖਹਿ ਕੇ ਨਿਰੰਤਰ ਭਿੜਦੀਆਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਇਕ ਧਾਰਾ ਹਕੀਕੀ ਯਥਾਰਥ ਭਾਵ ਬ੍ਰਹਮ ਉਤੇ ਟੇਕ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੋ ਭੌਤਿਕਵਾਦੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਦੂਜੀ ਧਾਰਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਕਲਪਨਾ ਉਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਮਨੋ-ਕਲਪਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤੇ ਟੇਕ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਲਪਿਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਵਿਚੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੂਦਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਜਨਕ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਧਾਰਾ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਸਭ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਅਤੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦੀ ਜਨਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਧਾਰਾ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਮਹਾਨ ਫਿਲਾਸਫੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ‘ਚ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਕਸਿਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਇਸ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਦਿਆਂ ਡਾ. ਭੀਮ ਰਾਓ ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਇਕ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, “ਇਸ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜੁਆਬ ਬੜਾ ਸਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ ਤੇ ਵਰਣਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵੰਡ ਨੂੰ ਜਮਾਤੀ ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਪੱਕਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ

ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ।...ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀ ਸੋਚ ਨੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਲਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਅਤੇ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਨਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ (ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ) ਦਾ ਅੰਸ਼ ਹਾਂ, ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿਧਾਂਤ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ।”

ਪੱਛਮੀ ਤਰਜ ਦੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦਿਆਂ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਪੱਛਮੀ ਤਰਜ ਦੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀ ਬੜੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ

ਵੀ (ਪੱਛਮੀ ਤਰਜ ਦੀ) ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਇਹ ਇਸ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੁਨਿਆਦ ਉਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਇਸਾਈ ਧਰਮ ਜਾਂ ਪਲੈਟੋ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੋਮਾ ਨਹੀਂ; ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਏਨੇ ਕੱਟੜਵਾਦੀ ਨਾ ਹੁੰਦੇ।”

ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ‘ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ’ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, “ਜੇ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਕੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਇਸ ‘ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਨਵਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਵੇਦਾਂਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹਨ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹਨ, ਪਰ ਨਿਸਚਿਤ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜੀ ਅਰਥ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਲਈ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ ਹਨ। ਜੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਨੋਰਥ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭਾਵੇਂ ਅਗਮ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਭੇਰਾ ਭਰ ਵੀ ਸੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਸਿਧਾਂਤ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਲਈ ਏਨੀ ਤਗਤੀ ਬੁਨਿਆਦ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਜਿੰਨਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਬਣਦਾ ਹੈ।”

ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਧਾਰਮਿਕ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਧਾਰਾਵਾਂ ਹਨ: ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ, ਵੇਦਾਂਤ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੇ ਤਤ ਨੂੰ ਇਕ ਧਾਰਨਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ: 1. ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸਗਲ ਪਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ। 2. ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹਾਂ। ਆਤਮਾ ਵੀ ਓਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹਾਂ। 3. ਕਿਉਂਕਿ ਆਤਮਾ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਹੈ। ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਤਤ ਦੀ ਏਕਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਵਾਕ

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦਾ ਤੱਤ ਨਿਚੋੜ ਹਨ।

ਵੇਦਾਂਤ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਨਿਚੋੜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: 1. ਸਿਰਫ ਬ੍ਰਹਮ ਸੱਚ ਹੈ। 2. ਸੰਸਾਰ ਮਾਇਆ ਹੈ। 3. ਜੀਵ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ (ਉ) ਇਕ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕੋ ਹਨ। (ਅ) ਦੂਜੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕੋ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦਾ ਤੱਤ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। (ੳ) ਤੀਜੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਨਿਵੇਕਲੇ ਹਨ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: 1. ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਵਿਚ ਯਕੀਨ। 2. ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨਾਦੀ ਹੋਣ ਵਿਚ ਯਕੀਨ। 3. ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਸਾਧਨ ਵੇਦਵਿਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਲੀ ਦੇਣੀ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤ-ਵੇਦਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਤਮਾ ਵੀ ਓਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਪਰ

ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਹਰ ਸੰਭਵ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ। ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀ ਇਹ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਚੇਤਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਜਾਣੇ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਬਾਕੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਂਗ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਯੋਗ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸ ਅਸੀਮ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਹਾਂ।”

ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁੱਖਦਾਈ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦਾ ਕੋਈ ਸਮਾਜੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਧਰਮ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਉਂ ਵਾਪਰਿਆ? ਤਾਂ ਜੁਆਬ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਸਿਰਫ ਫਿਲਾਸਫੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਫਿਲਾਸਫੀ ਸੁਧ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀਆਂ ਅਮਲਯੋਗ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀਆਂ ਜੋ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮੁੜ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਜਾਣਨਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਵੀ ਕਰਨ।”

ਐਨ ਇਹੀ ਧਾਰਨਾ ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫਿਲਾਸਫਰਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਈ ਵੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਿਰਫ ਵਿਆਖਿਆ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਸਲਾ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦਾ ਹੈ। ਫਿਲਾਸਫੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਅਨੁਸਾਰ “ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ, ਪਰ ਖੁਦ ਨੂੰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਦੇ ਨਾ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਸੂਦਰ, ਔਰਤ ਅਤੇ ਮਰਦ, ਨੀਚ ਜਾਤ ਅਤੇ ਉਚੀ ਜਾਤ ਵਿਚਲੀ ਨਾਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਜਮਹੂਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਸਮਾਜ ਹੈ, ਜੋ ਜਾਤ-ਪਾਤੀ ਕੋਹੜ, ਮੁਢਲੇ ਆਦਿਵਾਸੀ ਅਤੇ ਜਰਾਇਮ ਪੇਸ਼ਾ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਾਲ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।...ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਬੋਹੁਦਾ ਗੱਲ ਮਹਾਨ ਸੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੈ, ਜੋ ਸੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸਭ ਨਾਬਰਾਬਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਮਨੋਰੋਗੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਦੋ ਵਿਰੋਧੀ ਸਿਧਾਂਤ ਪੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।”

ਹਿੰਦੂ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤੀ ਦੇ ਮੌਦੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਆਦਿ ਸੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਵਿਚਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਉਲਟ ਦੇ ਟਕਰਾਵੇਂ ਰੁਝਾਨ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਐਨ ਉਲਟ ਦੇ ਟਕਰਾਵੇਂ ਰੁਝਾਨਾਂ-ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਨੂੰ ਰਲਗੱਡ ਕਰਕੇ ਸੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਵੈਦਿਕ ਫਿਲਾਸਫੀ ਨੂੰ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਉਲਝਣ ਦਾ ਸਮਾਜੀ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਖਮਿਆਜਾ ਅਜੋਕੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਨੀਚ ਕਰੇ ਜਾਂਦੇ ਦਲਿਤ ਅਤੇ ਘਟਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਤੇ ਮੌਦੀ-ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਖਦੇਤਨ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨਿਖੇੜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਇਹ ਨਿਖੇੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬ੍ਰਾਹਮ ਬਿੰਦ ਤੇ ਸਭ ਓਪਤਿ ਹੋਈ।।

(ਪੰਨਾ 1127)

ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਣੀਐ
ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ।। (ਪੰਨਾ 846)

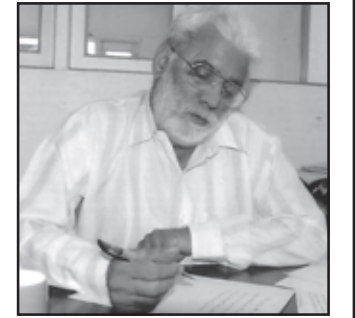
ਭਾਵ ਇਹ ਸਾਰੀ ਉਤਪਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਵਿਖਿਆਨ ਏਕੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ‘ਬ੍ਰਹਮ’

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ ‘ਤੇ)

ਭਾਰਤ 'ਚ ਬਦਲਾਓ ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਗੋਟੀਆਂ

ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪਿੜ

ਜਤਿੰਦਰ ਪਨੂੰ
ਫੋਨ: 91-98140-68455

ਅਸੀਂ ਉਹ ਦਿਨ ਯਾਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਾ ਕੇ ਕੋਈ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਤੇਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਾਲੀ ਸਾਂਝੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਈ ਤੇ ਬਹੁ-ਸੰਮਤੀ ਹਾਸਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਕੇ ਤੁਰ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਈ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੱਬੇ-ਪੱਖੀ ਵੀ ਸੀ, ਨੇ ਬਦਲਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਆਸਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਅਗਲੇ ਹਾਲਾਤ ਸੁਖਾਵੇਂ ਹੋਣਗੇ, ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਹੇਠੋਂ ਕੁਰਸੀ ਖਿੱਚ ਲਵਾਂਗੇ। ਫਿਰ ਹਰਦਨਹੌਲੀ ਡੋਡਾਗੋਤਾ ਦੇਵੇਗੋਤਾ ਤੇ ਇੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਗੁਜਰਾਲ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੋਗੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਅਗਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਇਆ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਵਾਜਪਾਈ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਰਕਾਰ ਬਣਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਦੋ ਵਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਛੇ ਸਾਲ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਵਾਜਪਾਈ ਅਤੇ ਅਡਵਾਨੀ ਦੀ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਰਾਮ ਮੰਦਿਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ, ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜੇ ਵਾਲੀ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੱਤਰ ਦੀ ਧਾਰਾ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਸਿਵਲ ਕੋਡ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਐਲਾਨਾਂ ਤੋਂ ਗੱਦੀ ਦੇ ਭੁੱਲ ਕਾਰਨ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਜੇ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ, ਦੂਜੇ ਦਲਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਸਰਕਾਰ ਚੱਲਦੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਾਡੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਇਹ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ।

ਸਹਿਯੋਗੀ ਦਲਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਆਖਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਕਹਿਣ ਦੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਭਾਜਪਾ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਹ ਕਦਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕੇਗੀ, ਅਤੇ ਚੁੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣ ਗਈ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਸੌ ਬਹੱਤਰ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸੌ ਬਿਆਸੀ ਆ ਗਈਆਂ, ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਪੰਜ ਸਾਲ ਕੀਤੇ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਮਾੜੀ-ਮੋਟੀ ਚਾਬੀ ਛੇੜ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਆਮ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਅਗਲੇ ਸਖਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਇਜ਼ਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ

ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁ-ਸੰਮਤੀ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਜਿਹਾ ਲੀਡਰ ਇਹ ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੋਂ ਆਖਰੀ ਵੇਲੇ ਇਜ਼ਕਦਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਸਥਿਤੀ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਜੋ ਲੋਕ ਉਦੋਂ ਅਸਮਰਥ ਸਨ, ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਜ਼ਾ ਸਥਿਤੀ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਗੱਲ ਅਸਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਜਾਂ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਜਿਹਾ ਲੀਡਰ ਕੁਝ ਕਰਨੋਂ ਇਜ਼ਕ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅੰਦਰ ਬਹੁ-ਮੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਅਗਲੇ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁੱਟਣ

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੇਣਾ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਵਿਜਯਾ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਵੀ ਬੈਂਕ ਆਫ ਬਰੋਕਰਜ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਦੀ ਵਾਰੀ ਮੰਨੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਏ ਦਾ ਨਾਂ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਇਹ ਰੋਲਾ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪੰਜਾਬ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਸਿਰ 'ਤੇ ਵੇਖ ਕੇ ਉਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਬੀਤੇ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਨਿਰਮਲਾ ਸੀਤਾਰਮਨ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸ ਹੋਰ ਬੈਂਕ

ਸਾਲ ਛੇਤੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਉਹ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਉਥੇ ਉਹ ਲੋਕ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਆਏ ਸਨ। ਮੁਸਲਿਮ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ ਕਿ ਝਗੜੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਨਾਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਕਾਨੂੰਨੀ ਜੰਗ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚ ਓਨੀ ਨਹੀਂ, ਜਿੰਨੀ ਹਿੰਦੂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਰਮੋਹੀ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਤੇ 'ਰਾਮ ਲੱਲਾ ਬਿਰਾਜਮਾਨ' ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਹੁੰਦੀ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਸਾਧੂ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦੇਣ, ਜਿਸ ਲਈ ਯਤਨ ਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਥਾਂ ਸਾਫ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਉਥੇ ਕੁਝ ਨੋਕੀਲੇ ਪੱਥਰ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਸਾਫ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ'।

ਨੋਕੀਲੇ ਪੱਥਰ ਉਦੋਂ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਗੁੰਬਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਲਖਨਊ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਵਾਜਪਾਈ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਭਤਕਾਈ ਹੋਈ ਭੀੜ ਨੇ ਢਾਹ ਕੇ ਉਹ 'ਨੋਕੀਲੇ ਪੱਥਰ' ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਕੰਮ ਅਗਲੇ ਦਿਨੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਧਿਰ ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਤੋਂ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਨੂੰ ਕਾਹਲੀ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਪਤਾਅ 'ਤੇ ਇਹ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਸਾਡੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇੱਕ ਏਜੰਡਾ ਹੋਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਚੱਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਸਾਲ ਸਤੰਬਰ ਵਿਚ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀ ਸੂਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸੇ ਸਾਲ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਹਿਰ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਧਿਰ ਖੱਬੇ ਨੂੰ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਅਸਲੋਂ ਸੱਜੇ ਦਾ ਮੋੜਾ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਆਢਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਆਢਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਵੀਰ ਸਾਵਰਕਰ ਕਿੱਦਾਂ ਦਾ ਸੀ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਆਗੂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਹਮਲਾਵਰੀ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਤੇ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀਏ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੋਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਛੱਡਦੇ ਨਹੀਂ।

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਾਸੇ-ਹੀਣੇ ਸਿਧਾਂਤਕਾਰ ਜਦੋਂ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਵਕਤ ਵੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੱਟਸ ਐਪ ਹੋਣ ਜਾਂ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੀ ਬੇਟੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲਾ ਪਹਿਲਾ ਟੈਸਟ ਟਿਊਬ ਬੋਬੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ ਵਿਰੋਧ

ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਸਾਲ ਸਤੰਬਰ ਵਿਚ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀ ਸੂਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸੇ ਸਾਲ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਹਿਰ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਧਿਰ ਖੱਬੇ ਨੂੰ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਅਸਲੋਂ ਸੱਜੇ ਦਾ ਮੋੜਾ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਆਢਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਆਢਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਦਿੰਦਾ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਸਾਲ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਲੋਕ ਸਭਾ 'ਚ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਆਗੂ ਬਣਨ ਨਾਲ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਅਸਤੀਫੇ ਦਿਵਾ ਕੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਅਧਰੰਗ ਦੀ ਮਾਰੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਤੇ ਕਈ ਵਿਰੋਧੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਘੜੀ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾ ਹੋਣ ਲਈ ਮਨਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਗਲੇ ਕੰਮ ਛੇੜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਤਲਾਕ ਵਰਗੇ ਕੁਝ ਅਟਕੇ ਹੋਏ ਬਿੱਲ ਰਾਜ ਸਭਾ ਤੋਂ ਦਾਅ-ਪੇਚਕ ਹਨਰ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰਵਾਏ ਤੇ ਫਿਰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚੋਂ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਧਾਰਾ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੱਤਰ 'ਤੇ ਕਾਟਾ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਡੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਚਿੜ੍ਹਨ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਆਏ ਦਿਨ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਕਦਮਾਂ ਬਾਰੇ ਕਨਸੇਅਾਂ ਇੰਜ ਸੁਣਨ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਬਦਲਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਕੁਝ ਬੈਂਕ ਵਲੂਟ ਕੇ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਛਿੱਡ ਵਿਚ ਪਾਏ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬੈਂਕ ਆਫ ਬਰੋਕਰਜ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਬੈਂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ 'ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ' ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪੰਜ ਬੈਂਕ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਮਹਿਲਾ ਬੈਂਕ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਆਫ ਪਟਿਆਲਾ ਵੀ ਉਦੋਂ ਸਮੇਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਮੋਦੀ

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲੈਣੇ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਦਸ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਕ ਰਹਿਣ ਦੇਣੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਦੋ ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਛਿੱਡ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਵੱਡਾ ਬੈਂਕ ਅਖਵਾਏਗਾ। ਚਲੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।

ਤੀਜਾ ਮਾਮਲਾ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਉਸ ਇੱਛਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਚਲਾਈ ਗਈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਕੋਲ ਪਿਆ ਪੈਸਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਤੇ ਇਹ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਕੰਮ ਲਈ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਦੋ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਬੋਰਡ ਵਿਚਲੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਚੋਣਾਂ ਮੌਕੇ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਵਿਵਾਦ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਰਾਦਾ ਬਦਲ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੰਘਣ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਪੈਣੇ ਦੋ ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਆਪਣੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਪਵਾ ਲਏ ਹਨ। ਇਹ ਪੈਸਾ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਕਿਸੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਲਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਏਦਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਵਾਜਪਾਈ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਉੱਭਰੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ।

ਏਜੰਡਾ ਅਜੇ ਸੂਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਰਾਮ ਮੰਦਿਰ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਬੜੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲਟਕਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪਿਛਲੇ

ਬ੍ਰਹਮਵਾਦ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਅੱਖਰ 'ਬ੍ਰਹਮ' ਵਿਚਲੇ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਨਿਖੇੜਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਬਾਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖੱਤਰੀ, ਪੱਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੂਦਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਹਿੰਦੂ ਮਤਿ ਵਿਚਲੀ ਵਰਣ ਵੰਡ ਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਜਨਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰਮਤਿ ਪੁਛਦੀ ਹੈ,

- ਬ੍ਰਹਮਾ ਬੜਾ ਕਿ ਜਾਸ ਉਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ 331)
- ਬ੍ਰਹਮੈ ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਪਰਗਾਸੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਸਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ 559)
- ਬ੍ਰਹਮੈ ਵਡਾ ਕਹਾਇ ਅੰਤ ਨ ਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ 1279)
- ਬ੍ਰਹਮੈ ਇੰਦ੍ਰਿ ਮਹੇਸਿ ਨ ਜਾਨੀ ॥ (1032)
- ਭਾਵ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਭ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਗੁਰਮਤਿ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਭਾਵ ਮਨ-ਕਲਪਿਤ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਖੁਦ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਇੰਜ ਬ੍ਰਹਮਵਾਦ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਵਿਚਲੇ ਨਿਖੇੜਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿਚਲੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਅਤੇ ਮੋਦੀ ਮਾਰਕਾ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਵਿਚਲੇ ਫਰਕ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਸਕਾਂਗੇ।

ਪਛਾਣ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਤੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਆ

(ਸਫਾ 11 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣਾ ਕੇਸ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਫਿਲਹਾਲ ਉਹ ਇਸ ਸਮੇਂ ਡਰ, ਸਹਿਮ ਅਤੇ ਅਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਨ। ਹੁਣ ਅੰਤਿਮ ਕੌਮੀ ਰਜਿਸਟਰ ਵੀ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਪਿੱਛੋਂ 19 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ (19,06,657) ਲੋਕ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਹੁਣ 120 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣਾ ਕੇਸ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮੂਲ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਖੇਡ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਲੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਹੀਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੂਲ ਅਤੇ ਖਾਲਸ ਪਛਾਣ ਕੀ ਹੈ? ਕਿਸੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਮੁਨਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਪਛਾਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਸੁੱਧਤਾ (ਪਿਠਿਰਿਟੀ), ਇਕਰੂਪਤਾ

(ਹੋਮੋਜੈਨਿਟੀ) ਜਾਂ ਸਥਿਰਤਾ ਜਿਹੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਤੱਕ ਮਹਿਦੂਦ ਕਰਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਸਿਧ ਫ੍ਰੈਂਚ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਯਾਂ-ਲਕ ਨੈਸੀ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਬੀਗ ਸਿਗਨਲ ਪਲੂਰਲ' ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਛਾਣ ਅਨੋਕਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਸੰਵਾਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਪਛਾਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਛਾਣ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਨੈਸੀ ਖਾਲਸ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਗਲਤ, ਨੀਰਸ, ਅਰਥਹੀਣ ਅਤੇ ਹੁਮਾਣਿਕ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਛਾਣ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਅਸਾਮੀ ਜਾਂ ਬੰਗਾਲੀ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ, ਕੋਈ ਸਥਿਰ ਜਾਂ ਅਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਵਰਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਆਪਸੀ ਵਖਰੇਵੇਂ, ਸੰਵਾਦ ਅਤੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਵਾਰੀਖ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਸੁੱਧਤਾ ਅਤੇ ਇਕਰੂਪਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਚਨ (ਡਿਸਕੋਰਸ) ਭਾਰੂ

ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲੇ ਹਨ।

ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਇਸੇ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਬੰਗਾਲੀਆਂ ਨੂੰ 'ਬਾਹਰੀ' ਐਲਾਨਿਆ ਜਾਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਖਾਲਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਦਾ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮੀਰੀ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਅਸਾਮੀ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਅਸਾਮ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮਪੁੱਤਰ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੰਗਾਲੀ ਅਸਾਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖਦੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਸੁਮੇਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਦੇ ਚੱਕਰਵਿਊ ਵਿਚ ਫਸੇ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰਕ ਤੇ ਚਲਾਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬੰਗਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਖਤਰਾ ਹੈ।

ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸਮਝਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ

ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਅਗਲੇ ਏਜੰਡੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਚਲਾ ਰਹੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਾਹਲੇ ਸਮਰਥਕ ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਮੀਡੀਏ ਵਿਚ 'ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਕਸਲ' ਮੁੱਦੇ ਉਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਖਵੀਂ ਬਹਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ ਉਹ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਧਾਰਾ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੱਤਰ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਏਦਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਉਹ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ 'ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ' ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਬੇਰੁੱਖਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਵਾਂ ਏਜੰਡਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਸ ਫਿੱਕੇ ਪੈ ਚੁੱਕੇ ਏਜੰਡੇ ਦੀ ਥਾਂ ਮੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭੀੜ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਰਨ ਦਿਓ, ਅਜੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਰੁਕ ਕੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, 'ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਕਸਲ' ਵਾਲਾ ਮੁੱਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਸੇ ਜੱਜ ਵੱਲੋਂ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਲੂਈ ਟਾਲਸਟਾਏ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਜੰਗ ਅਤੇ ਅਮਨ' ਬਾਰੇ ਅਸਲੋਂ ਬੋਲੋਤੀ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਦਾ ਜੋ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਉਹ 'ਮਤਲਬ' ਅਗੇਤਾ ਏਜੰਡਾ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਗਲਾ ਸਾਲ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਅਗਲਾ ਮਹੀਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਜੋ ਮੋੜ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਸਮਝ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਕਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਕੋਲ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਜੁਗਤ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਜੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਾਜਪਾਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਜ਼ਕ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਸਥਿਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਕਈ ਲੋਕ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਅਗਲੇ ਰੂਟ ਤੋਂ ਸਿਰ ਫੇਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘੋਸਲ ਮਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਦਤ ਨਹੀਂ ਪਾਈ, ਉਹ ਅੱਜ ਦੇ ਰੰਗ ਵਟਾਉਂਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੁਝ ਬਦਲਦਾ ਪਿਆ ਤੇ ਕੁਝ ਛੇਤੀ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਸੁਰਜੀਤ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ 'ਪਾਰਲੇ ਪੁਲ' 'ਤੇ ਰੌਚਕ ਚਰਚਾ

ਨਿਊ ਵਾਰਕ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ (ਬਿਊਰੋ): ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦੀ ਮਾਸਿਕ ਮੀਟਿੰਗ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਇਥੇ ਮਹਿਰਾਨ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿਚ ਹੋਈ, ਜੋ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਲੇਖਿਕਾ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਕੇ ਹਯਾਤ ਸ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਕੁੱਦੇਵਾਲ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੀ। ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ 'ਪਾਰਲੇ ਪੁਲ' ਦੀਆਂ ਦਸ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਹਾਜ਼ਰ

ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਸਲਾਹੁਣਯੋਗ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਪੰਨੂੰ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਾਠਕ ਨਾਲ ਇੱਕ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਸਾਂਝ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ ਉਹੀ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਉਂਗਲੀ ਲਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਤੁਰੇ।

ਲੇਖਕਾਂ ਵਲੋਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸੀ। ਬੈਠਕ ਦਾ ਅਰੰਭ ਵਿਪਸਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੀਰਤ ਨੇ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਕੁੱਦੇਵਾਲ ਅਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਦਿਆਂ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਕੁੱਦੇਵਾਲ ਨੂੰ ਬੈਠਕ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਲਈ, ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ, ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ ਅਤੇ ਕਮਲ ਦੇਵ ਪਾਲ ਨੂੰ ਵਿਪਸਾ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੋਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਵਿਪਸਾ ਦੀ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਲਾਜ ਨੀਲਮ ਸੈਣੀ ਨੇ ਬੈਠਕ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਪਲੇਠੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ 'ਪਾਰਲੇ ਪੁਲ' ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਵਾਰਤਕ ਦੇ

ਉੱਤਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਲਸ਼ਨ ਦਿਆਲ ਨੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੈ ਤੇ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਕਹਾਣੀ ਇੱਕ ਸੱਚੀ ਘਟਨਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅਖੀਰ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਜੁਆਬ ਜਾਂ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੁਆਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਅੱਗੇ ਬਹੁਤ ਸੁਆਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਲ ਅਸੀਂ ਲੱਭਣੇ ਹਨ। ਤੀਜੀ ਕਹਾਣੀ 'ਜੁਗਨੂੰ' ਦਾ ਵੀ ਇੱਕ ਸਮਾਜਕ ਸੱਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਜ ਨੀਲਮ ਸੈਣੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਦਾ 'ਵਟਸ ਐਪ' ਰਾਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਇਆ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸੀ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਮਰੀਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗੁੰਦਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਹਾਦਸੇ ਨਾਲ ਪਰੋ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮਨ ਸੌ ਰੰਗ ਬਦਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹੈ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ ਨੇ ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਸਲਾਹਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਚੁਣੀ, ਉਹ ਇੱਕ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰੂਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਿਮਾਰ ਸਰੀਰ ਲਈ ਤਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰੂਮ ਹੈ, ਪਰ ਬਿਮਾਰ ਸਮਾਜ ਲਈ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਆਲ ਸੀ ਕਿ ਬੰਦਾ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹਰ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਇਲਾਜ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਨਸਾਨ ਇੱਕਲਾ ਕਿਉਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਰਜੀਤ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭਾਵਪੂਰਤ ਕਿਹਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੀਰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਰਜੀਤ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ, ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਤੇ ਸਾਊ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਰਜੀਤ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਕਥਾਰਸਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸਟਰੀਮ ਆਫ ਕਾਨਸਸ ਦੀ ਇੱਕ ਉਚੇ ਸਤਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਵੈ ਗਿਲਾਨੀ, ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਵੇਦਨਾ, ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਦਾ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਤਲੋਆਮ, ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਟੁੱਟ ਭੱਜ ਕਰਕੇ 'ਪੈਟ-ਲਵ' ਦਾ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵਾਦ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਬਹੁਤ ਰੌਚਿਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਹਵਾਲਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ।

ਉਪਰੰਤ ਲਾਜ ਨੀਲਮ ਸੈਣੀ ਨੇ ਡਾ. ਮੋਹਨ ਤਿਆਗੀ ਵਲੋਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਮੁੱਖ ਬੰਦ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੇਖਿਕਾ ਦੀ ਗਲਪ ਪ੍ਰਤਿਭਾ 'ਤੇ ਚਾਨਣ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਲੇਖਿਕਾ ਸੁਰਜੀਤ ਨਾਲ ਰੂ ਬ ਰੂ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 1995 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਪਰਿਵਾਰ

ਸਣੇ ਆਏ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਬੇ ਏਰੀਏ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਸਾਹਿਤਕ ਜਗਤ ਵਿਚ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ ਇਸੇ ਸਭਾ ਦੀ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਪਰ ਉਹ ਹਾਲੇ ਵੀ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਮੰਨਦੀ ਹੈ।

ਵਿਪਸਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਇਕ ਸਨਮਾਨ ਪੱਤਰ ਤੇ ਸ਼ਾਲ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਤਾਰਾ ਸਾਗਰ ਨੇ ਸੁਰਜੀਤ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਗੁਲਦਸਤਾ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰਾ

ਸਿੰਘ ਕੁੱਦੇਵਾਲ ਨੂੰ ਵਿਪਸਾ ਵਲੋਂ ਵਿਪਸਾ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸੈੱਟ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਮਾਸਟਰ ਰਿੰਕੂ, ਕਮਲ ਦੇਵ ਪਾਲ, ਲਾਜ ਨੀਲਮ ਸੈਣੀ, ਤਾਰਾ ਸਾਗਰ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਅਤੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਕੁੱਦੇਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ।

ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਕੁੱਦੇਵਾਲ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਤਰੰਮ ਨੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਗਜ਼ਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, ਉੱਥੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਖੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ

ਕਰਵਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ (ਉਹ ਪਸਸਕ ਦੇ ਦੋ ਵਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ)।

ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਾਸਟਰ ਰਿੰਕੂ, ਅਸ਼ੋਕ ਤਾਂਗਤੀ, ਕਮਲ ਦੇਵ ਪਾਲ, ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ, ਮਨਜੀਤ ਪਲਾਹੀ, ਅਮਰਜੀਤ ਪੰਨੂੰ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੀਰਤ, ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਾਗਰ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ, ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਕੁੱਦੇਵਾਲ, ਸੁਖਪਾਲ ਸੰਘੇੜਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ।

Indianapolis, Indiana ਵਿਚ ਬਣਾਓ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਘਰ

One of the Fastest Growing City in America and Best School System...

Manjit Singh Nagra
Realtor/Broker

Cell: 317-750-1900
6979 Hillsdale Court
Indianapolis, Indiana 46250

- ਨਵੇਂ ਨਕੋਰ ਘਰਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ \$200,000 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
- 1500 ਵਰਗ ਗਜ ਤੋਂ 5000 ਵਰਗ ਗਜ ਦੇ ਘਰ
- 4-6 ਬੈਡ ਰੂਮ, 3-4 ਬਾਥ ਰੂਮ
- ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਬੜੇ ਵਧੀਆ ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ
- ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਸਸਤੀ

ਅਸੀਂ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਬਿਜਨਸ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਮਨਜ਼ੂਰੀ (Approval) ਉਸੇ ਦਿਨ

Gurdeep (Garry) Chhokar
Realtor/Broker

Cell: 317-500-1247

We do all type of Home and Commercial Loan. Same day loan approval...

ਵਿਸ਼ਵ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਦੇ ਸਪਾਂਸਰਾਂ ਸਿਰ ਬੱਝੇਗਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਸਿਹਰਾ-ਗਾਖਲ

ਵਾਟਸਨਵਿੱਲ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ (ਬਿਊਰੋ): ਯੂਨਾਈਟਡ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਲੋਂ ਮੇਜਰ ਲੀਗ ਕਬੱਡੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ 15 ਸਤੰਬਰ, ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਯੂਨੀਅਨ ਸਿਟੀ ਦੇ ਲੋਗਨ ਹਾਈ ਸਕੂਲ 'ਚ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ 15ਵੇਂ ਵਿਸ਼ਵ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਅਹਿਮ ਤਕਨੀਕੀ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਮੀਟਿੰਗ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੇ ਸਪਾਂਸਰਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡਾਇਮੰਡ ਸਪਾਂਸਰ ਸ. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੋਸਾੜ, ਸਰਾਏ ਪਰਿਵਾਰ, ਪਹਿਲੇ ਇਨਾਮ ਦੇ ਸਪਾਂਸਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਕੜ (ਓਸ਼ੀਅਨ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ), ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿੱਝਰ (ਵ੍ਹਾਈਟ ਹਾਕ), ਦੂਜੇ ਵੱਡੇ ਇਨਾਮ ਦੇ ਸਪਾਂਸਰ ਸਹੋਤਾ ਭਰਾ-ਜੁਗਰਾਜ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ ਤੇ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਵੱਡੇ ਇਨਾਮ ਦੇ ਸਪਾਂਸਰ ਬੋਪਾਰਾਏ ਭਰਾ-ਜਸਵਿੰਦਰ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਦਲਬੀਰ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਮਲਕੀਤ ਬੋਪਾਰਾਏ ਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਬੋਪਾਰਾਏ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ

ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਵੱਡੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਆਸ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਗਈ। ਆਲ ਓਪਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਪਾਂਸਰ ਸਵਰਗੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਤੱਖਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਵੀ ਉਚੇਚਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
ਸ. ਗਾਖਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਕਬੱਡੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਸੈਨੇਟ ਦੀ ਚੋਣ ਲੜ ਰਹੇ ਮੈਨੀ ਗਰੇਵਾਲ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਉਦਘਾਟਨ ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਟੁੱਟ, ਉਲੰਪੀਅਨ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਅਟਾਰਨੀ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜ ਸਲਵਾਨ, ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਤੇ ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਰਨਗੇ।
ਸ. ਗਾਖਲ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸਵਰਗੀ ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਨੇਕੀ ਸਿੱਧਵਾਂ, ਮੰਗੀ ਬੱਗਾ ਪਿੰਡ, ਸੰਦੀਪ ਨੰਗਲ ਅੰਬੀਆਂ, ਪਾਲਾ ਜਲਾਲਪੁਰ ਅਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਸ਼ਮਸ਼ੁਰ ਦਾ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਗੇ।

ਤਕਨੀਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਕਰ ਰਹੇ ਸ. ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਤੇ ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਕੱਪ ਵਿਚ ਚਾਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਟੀਮਾਂ-ਬੇਏਰੀਆ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ, ਯੰਗ ਸਪੋਰਟਸ ਕਬੱਡੀ ਕਲੱਬ, ਮੈਟਰੋ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਕਲੱਬ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਖਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਚਹੁੱਠੀ ਟੀਮ ਵਿਚ ਹੀ ਬਰਾਬਰ ਝੰਡੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਦਾ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਵੇਖਣ ਵਾਂਗ ਹੋਵੇਗਾ।
ਕਲੱਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੁਗਰਾਜ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਸਕੱਤਰ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਦੀ ਇਹ ਵੀ ਖਾਸੀਅਤ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ, ਖੇਡਾਂ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਨਾਂ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਜ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ-ਡਾ. ਹਰਕੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਉਲੰਪੀਅਨ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਗੈਰੀ ਸਿੰਘ ਡਿਪਟੀ ਮੇਅਰ ਯੂਨੀਅਨ ਸਿਟੀ, ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ ਅਤੇ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੁਪਾਲਪੁਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ ਅਤੇ ਪਾਰਕਿੰਗ ਦਾ ਖਾਸ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਰੀਮਾਂਟ, ਮਿਲਪੀਟਸ, ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਅਤੇ ਸਟਾਕਟਨ ਗੁਰੂਘਰਾਂ ਵਲੋਂ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਦੋਂਕਿ ਰਾਜਾ ਸਵੀਟਸ ਵਲੋਂ ਚਾਹ ਪਕੌੜਿਆਂ ਤੇ ਜਲੇਬੀਆਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੀਜ਼ਾ ਉਥੇ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ. ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ, ਐਸ. ਐਸਕ ਭੌਰਾ, ਪਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ, ਦੇਬੀ ਸੋਹਲ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਗਾਖਲ, ਅਰੁਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਵੜੈਚ, ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਿਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਅਤੇ ਕਾਲਾ ਗਾਖਲ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਫੋਨ: 510-415-3315 ਰਾਹੀਂ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

INSTALL YOUR SECURITY CAMERAS TODAY
Trusted Name In 4K Technology

VISTA HD Surveillance Systems

20 YEARS OF EXPERIENCE
HIGH QUALITY VIDEO IMAGES
COMMERCIAL GRADE PRODUCT

www.vistacctv.net

We Instal All Over California
Call Sukhpal
1-661-586-5080

Buy or Sell Real Estate in California
Roseville, Sacramento, Elk Grove & surrounding areas.

21 CENTURY 21 Committed to Excellent Service

Cell: 916-847-8920
E-mail: hsingh@c21mm.com
Century 21 MM-Roseville
973 Pleasant Grove Blvd., Suite# 150, Roseville, CA 95678

Harpreet Singh
Realtor
CalDRE# 02049809

Homeopathicvibes
Harminder Singh Gill
 Homeopathic Consultant and Practitioner

D.H.M.S; B.C.I.H
 (Ex Homeopathic Medical officer Punjab Govt.)
Now we have two locations:
 940 E. El Camino Real, Sunnyvale, CA 94087
 39039 Paseo Padre Pkwy, Suite# 209 (upstairs), Fremont, CA 94538

Ph: (408) 737-7100
 Fax: (408)737-7102 www.homeopathicvibes.com

We sell and ship homeopathic remedies through out North America.

ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ **ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ**

ਪੰਜਾਬੀ ਢਾਬਾ

1480 N. State Road 1, Cambridge City, IN 47327

**ਕੈਬਰਿਜ ਸਿਟੀ (ਇੰਡੀਆਨਾ) ਵਿਚ
 ਪੰਜਾਬੀ ਢਾਬੇ ਲਈ**

**ਡਿਸ਼ਵਾਸ਼ਰ, ਹੈਲਪਰ, ਵੇਟਰ
 ਅਤੇ ਕੁਕ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ**

ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ, ਖਾਣਾ ਮੁਫਤ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਮਨਜੀਤ ਨਾਗਰਾ
ਫੋਨ: 317-750-1900

ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਨ ਹੋਜੇ (ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ)

ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ

ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸਲੇਟ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਹਮਾਇਤ

ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ, ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਰਾਂ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਣ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਅਸੀਂ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਸੂਝਵਾਨ, ਇਮਾਨਦਾਰ, ਸਹਿਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਮਨੋਰਥ ਹੈ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਵਲ ਲੈ ਜਾਣਾ।

ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਨੌਰਥ ਹਾਲ ਅਤੇ ਸਾਊਥ ਹਾਲ ਨੂੰ ਦੋ ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮੰਗੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਦੇ 700 ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਕਲਾਸਾਂ ਲਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਵਧ ਰਹੇ ਵਿਆਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਖਰਚਾ ਬਚਾਉਣ/ਗੁਰੂ ਘਰ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮਿਆਦ 2 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 4 ਸਾਲ ਅਤੇ ਕੋਰਟ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮੰਗੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਿਸਟ ਚੋਣ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 45 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਹ ਸੂਝਵਾਨ ਅਤੇ ਦੂਰਅੰਦੇਸ਼ ਸੋਚ ਸਦਕਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਸੀਂ ਸਮੂਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ:

*ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬੈਂਕ ਬੈਲੈਂਸ 2.1 ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ (ਹਰ ਮਹੀਨੇ 60,000 ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਕਿਸ਼ਤ ਵੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ)। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲੋਨ 3 ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ।

*ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੇਲਰ ਸਿਸਟਮ 1 ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਵਿਚ ਖਰੀਦ ਲਿਆ

ਗਿਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਰੀਬ 250,000 ਡਾਲਰ ਹਰ ਸਾਲ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਖਰਚਾ ਬਚਦਾ ਹੈ।

*ਹਰ ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਆਡਿਟ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

*ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮ ਵਧਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 31 ਰਾਗ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ, ਆਤਮ ਰਸ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ, ਖਾਲਸਾ ਦਰਬਾਰ ਕੀਰਤਨ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

*ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮਿਥੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਨਾਰਥ ਤੇ ਸਾਊਥ ਹਾਲ ਨੂੰ ਦੋ ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਬਣਾਉਣਾ, ਪਹਾੜੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਹੈਰੀਟੇਜ ਗਾਰਡਨ ਬਣਾਉਣਾ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਲੋਂ ਮਿਨੀ ਬਸ ਖਰੀਦ ਕੇ ਬਜ਼ਰਗਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਘਰੋਂ ਚੁੱਕਣਾ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਘਰ ਵਾਪਿਸ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਣਾ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਾਲ

ਲਗਦੀ ਸੜਕ ਫੁੱਥੇਇਆ ਰੋਡ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵੇ' ਰਖਵਾਉਣਾ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਕਮੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਇਹੀ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਵੀਂ ਬਿਲਡਿੰਗ 18 ਮਿਲੀਅਨ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਸੀ (ਯਾਦ ਰਹੇ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੋਠੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਨਵੀਂ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਾਲ ਮਾਰਕ ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਦੁੱਗਣੀ ਕੀਮਤ ਦੀ ਬਿਡ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ)। ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਨਿਸ਼ਠਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਸਾਡੀ ਸਮੂਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੀਮਤੀ ਵੋਟ ਪਾ ਕੇ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੋਰ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਰਹੇ।

ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ - 22 ਸਤੰਬਰ 2019

ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ

ਨਾਰਥ ਹਾਲ ਅਤੇ ਸਾਊਥ ਹਾਲ ਨੂੰ ਦੋਹਰੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਕਰਨ ਲਈ 'ਹਾਂ' ਕਰੋ ਅਤੇ ਬਾਈਲਾਅਜ਼ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਸੇਧਾਂ 'ਤੇ 'ਹਾਂ' ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਕੋਰਟ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

‘ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ’ ਦਾ ਮਹਾਤਮ

ਤਾਲਸਤਾਏ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਗੱਲਾਂ ‘ਚੋਂ ਗੱਲਾਂ

ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਿਰਲੇਖ ਸੀ: ‘ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ, ਉਹ ਕੌਣ ਸੀ?’ ਲੋਕ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੌਹਨ ਗੁਆਰੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ‘ਸਿਕਸ ਡਿਗਰੀਜ਼ ਆਫ ਸੈਪੋਰੇਸ਼ਨ’ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਦੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਛੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਇਹ ਐਫ. ਕਾਰਿਬੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ)। ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਰੂਸੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਕੌਣ ਸੀ ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?

111 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਭਾਵ 1908 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਤਕ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਨਾਵਲ ਲਿਖ ਚੁੱਕਾ ਸੀ; ਅੱਠ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ (1901 ਵਿਚ) ਰੂਸ ਦੇ ਆਰਥੋਡੋਕਸ ਚਰਚ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚਰਚ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ; ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇੱਕ ਲਾ ਹਟੇ ਸਨ (1902 ਤੋਂ

ਸਵਰਾਜਬੀਰ

1906 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ) ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਨੋਬੇਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਨਾਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਸੀ; ਉਦੋਂ ਤਕ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮਕਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ; 1908 ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਸਹਿ ਰਹੇ ਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦੇ ਤਾਰਕ ਨਾਥ ਦਾਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਖਤ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਇਹ ਬੰਦਾ ਕੌਣ ਸੀ? ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਲਿਉ ਤਾਲਸਤਾਏ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ‘ਜੰਗ ਤੇ ਅਮਨ’ (ਵਾਰ ਐਂਡ ਪੀਸ), ‘ਅੰਨਾ ਕੈਰੀਨੀਨਾ’, ‘ਇਵਾਨ ਇਲੀਚ ਦੀ ਮੌਤ’ (ਡੈਥ ਆਫ ਇਵਾਨ ਇਲੀਚ), ‘ਮੋਇਆਂ ਦੀ ਜਾਗ’ (ਦਿ ਰਿਸਰੈਕਸ਼ਨ) ਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਨਾਵਲ, ਕੁਰਜ਼ਰ ਸੋਨਾਟਾ ਅਤੇ ਫਾਦਰ ਸਰਜੀਅਸ ਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਮਹਾਨ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ, ਨਾਟਕ ਤੇ ਬਹੁਤ ਉਚ ਪੱਧਰ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਲਿਖੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਦਾ ਮਹਾਨ ਚਿੰਤਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਤਾਰਕ ਨਾਥ ਦਾਸ ਦੇ ਖਤਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ‘ਏ ਲੈਟਰ ਟੂ ਏ ਹਿੰਦੂ’ (ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਖਤ) ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਲੋਕ ਪੁੱਛ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਲਸਤਾਏ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਏ? ਤਾਲਸਤਾਏ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਕਈ ਲੇਖਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਈ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ- ਨਹੀਂ, ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਲੇਖਕ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋਏ ਹਨ; ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਯਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 29 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਵਰਨੋਨ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਸੁਣਦੇ ਹੋਏ ਤਾਲਸਤਾਏ ਦੇ ਨਾਵਲ ‘ਵਾਰ ਐਂਡ ਪੀਸ’ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ “ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕਿਤਾਬ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੰਗ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਰੱਖਿਆ ਸੀ?” ਸਵਾਲ ਵਾਜਬ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਵਰਨੋਨ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਕੌਣ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਹੈ?

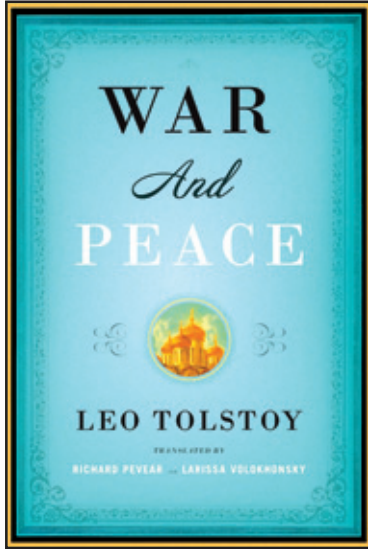
ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਪੇਸ਼ਵਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਏ ਤੀਸਰੇ ਐਂਗਲੋ-ਮਰਾਠਾ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਪਹਿਲੀ ਜਨਵਰੀ, 1818 ਨੂੰ ਕੋਰੇਗਾਉਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਾਗੇ ਭੀਮਾ ਨਾਂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਰੇਗਾਉਂ ਭੀਮਾ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਫੌਜ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਟੁਕੜੀ (ਲਗਭਗ 834 ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ), ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਹਾਰ (ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਦਲਿਤ ਜਾਤੀ) ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਨ, ਨੇ ਪੇਸ਼ਵਾ ਫੌਜ ਦੀ ਵੱਡੀ ਟੁਕੜੀ (ਲਗਭਗ 2000 ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ), ਜਿਸ ‘ਚ ਬਹੁਤੇ ਸੈਨਿਕ ਮਰਹੱਟੇ, ਗੋਸਾਈਂ ਤੇ ਅਰਬ ਸਨ, ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਦਲਿਤ ਇਸ ਜਿੱਤ ਨੂੰ ਦਲਿਤਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਵਾ ਰਾਜਿਆਂ (ਜਿਹੜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਨ) ‘ਤੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

2018 ਵਿਚ ਜਦ ਦਲਿਤ ਕਾਰਕੁਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਇਸ ਜਿੱਤ ਦੀ 200ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਮਨਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ‘ਤੇ ਪਬਲਿਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੋਈ ਮੁੱਠਭੇੜ ਵਿਚ ਇਕ ਜਣੇ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰੋਸ ਦੀ ਲਹਿਰ ਫੈਲ ਗਈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ। 3 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਬੰਦ ਹੋਇਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੋਈ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਅਗਸਤ 2018 ਵਿਚ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼/ਤਿਲੰਗਾਨਾ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਵੀ ਵਰਵਰਾ ਰਾਓ, ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਕੁਨ ਅਰੁਣ ਫਰੇਰਾ, ਇਕਨੌਮਿਕ ਐਂਡ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਵੀਕਲੀ

ਵਰਨੋਨ ਗੋਸਾਲਵਜ਼

ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ (ਸਲਾਹਕਾਰੀ) ਸੰਪਾਦਕ ਗੌਤਮ ਨਵਲੱਖਾ, ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਰਬ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਭਾਰਦਵਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰੈ ਸੂਧਾ ਭਾਰਦਵਾਜ (ਜੋ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਲੜਨ ਵਾਲੀ ਕਾਰਕੁਨ ਹੈ) ਅਤੇ ਵਰਨੋਨ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ‘ਤੇ ਭੀਮਾ ਕੋਰੇਗਾਉਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹਿੰਸਾ ਭੜਕਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਨੇਤਾ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਹੇ

ਤਾਲਸਤਾਏ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਾਵਲ ‘ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ’ ਦਾ ਮੁਖੜਾ।

ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਅਰਬਨ ਨਕਸਲਾਈਟਸ’ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਰੋਨਾ ਵਿਲਸਨ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ‘ਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਗਏ।

ਵਰਨੋਨ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਕੌਣ ਹੈ? ਉਹ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਕਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ 2007 ਵਿਚ ਨਕਸਲੀਆਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗੀ ਹੋਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ‘ਤੇ ਵੀਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਉਹ 2013 ਵਿਚ ਰਿਹਾਅ ਹੋਇਆ।

ਇਸ ਵਰਨੋਨ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਤੋਂ ਜੱਜ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਤਾਲਸਤਾਏ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਵਾਰ ਐਂਡ ਪੀਸ’ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ? ਉਹ ਤਾਲਸਤਾਏ, ਜਿਸ ਨੇ 111 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਰਕ ਨਾਥ ਦਾਸ ਨੂੰ ਖਤ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਤਾਰਕ ਨਾਥ ਦਾਸ ਕੌਣ ਸੀ? ਤਾਰਕ ਨਾਥ 1884 ਵਿਚ ਬੰਗਾਲ ਦੇ 24 ਪਰਗਨਾ ਜਿਲ੍ਹੇ

ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ ਬੰਗਾਲੀ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਲਕੱਤੇ (ਹੁਣ ਕੋਲਕਾਤਾ) ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਾਂਡੁਰੰਗਾ ਖਾਨਖੇਜੇ (ਬਾਲ ਗੰਗਾਧਰ ਤਿਲਕ ਦਾ ਸਾਥੀ) ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਸ ਲੀਗ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚੋਂ ‘ਫਰੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ’ ਨਾਂ ਦਾ ਅਖਬਾਰ ਕੱਢਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਰੂਪ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਸਵਦੇਸ਼ ਸੇਵਕ’ ਸੀ। ਉਹ ਗੰਦਰ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸਾਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਕੱਟੀ।

ਤਾਰਕ ਨਾਥ ਦਾਸ ਨੇ ਲਿਉ ਤਾਲਸਤਾਏ ਨੂੰ ਦੋ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤਾਲਸਤਾਏ ਨੇ ਲੰਮਾ ਖਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਏ ਲੈਟਰ ਟੂ ਏ ਹਿੰਦੂ’ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਖਤ ‘ਫਰੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ’ ਵਿਚ ਛਪਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਤਾਲਸਤਾਏ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਯੋਕ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਜਬਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਹਿੰਸਾ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਖਤ ਵਿਚ ਤਾਲਸਤਾਏ ਨੇ ਸਵਾਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਅਤੇ ਤਾਮਿਲ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥ ‘ਤ੍ਰਿਰੁਕੁਰਲ’ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਲਸਤਾਏ ਕੀ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ)।

ਕਹਾਣੀ ਅਜੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਹ ਖਤ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਟਰਾਂਸਵਾਲ (ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦਾ ਸੂਬਾ) ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਤੇ ਚੀਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿਰੁਧ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਖਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਤਾਲਸਤਾਏ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ‘ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਖਤ’ ਨੂੰ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਤੋਂ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਆਪਣੇ ਅਖਬਾਰ ‘ਇੰਡੀਅਨ ਓਪੀਨੀਅਨ’ ਵਿਚ ਛਾਪਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ। ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਲੇਖ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਗੁਜਰਾਤੀ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਭੇਜਿਆ। ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਤਾਲਸਤਾਏ ਵਿਚ ਖੜੋ-ਕਿਤਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਪਹਿਲੀ ਅਕਤੂਬਰ 1909 ਦੀ ਆਪਣੀ ਚਿੱਠੀ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, “ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਟਰਾਂਸਵਾਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।” ਤਾਲਸਤਾਏ ਆਪਣਾ ਖਤ ਇਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, “ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪ ਖਤ ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਰੱਬ ਟਰਾਂਸਵਾਲ ਵਿਚਲੇ ਸਾਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ (ਭਾਵਨ) ਸਬੰਧੀ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਗੇ।”

ਗਾਂਧੀ ਤਾਲਸਤਾਏ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਉਹ 1893 ਤੋਂ ਹੀ ਤਾਲਸਤਾਏ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਪੜ੍ਹ ਆਉਂਦਾ ਬਾਰੇ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਅਹਿੰਸਾ ਤੇ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਤਾਲਸਤਾਏ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ‘ਤੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਇਕ ਲੇਖ ਦਾ ਨਾਂ ‘ਤਾਲਸਤਾਏ ਦਾ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ’ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਤਾਲਸਤਾਏ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਉਲਥਾਇਆ ਤੇ ਛਾਪਿਆ। ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਟਰਾਂਸਵਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਸਥਾ/ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਉਸ ਨੇ ‘ਤਾਲਸਤਾਏ ਫਾਰਮ’ ਰੱਖਿਆ।

ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਉਸ ਤਾਲਸਤਾਏ ਨੂੰ ਖਤ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਤਾਲਸਤਾਏ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ‘ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁਧ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਅੰਦੋਲਨ ਚਲਾਏ। ਉਸ ਤਾਲਸਤਾਏ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਜੱਜ ਵਰਨੋਨ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੀ ਕਿਤਾਬ ਗੋਸਾਲਵਜ਼ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਮਿਲੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦਾ ਠੀਕ ਜਵਾਬ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਤਾਰਕ ਨਾਥ ਦਾਸ, ਜੋ ਜਿਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ, ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤਾਲਸਤਾਏ ਕੌਣ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤਾਬ ‘ਵਾਰ ਐਂਡ ਪੀਸ’ ਕਿਉਂ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਤਾਰਕ ਨਾਥ ਦਾਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ, ਭਾਵ ਤਾਲਸਤਾਏ ਨੂੰ ਖਤ ਕਿਉਂ ਲਿਖੇ ਸਨ? ਰੱਬ ਖੈਰ ਕਰੇ!

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ ‘ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ’ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ ‘ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਭੇਜੇ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 14 ਸਤੰਬਰ 2019 ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-394

ਹੱਥ ਜੋੜ, ਰੋਕ ਸਿਪਾਹੀ ਸਮਝਾਵੇ,
ਬਿਨਾ ਹੈਮਲਟ ਲੱਦ ਲਿਆ ਤੂੰ ਲਾਣਾ।
ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਜੇ ਅੜ ਗਿਆ ਯਾਰ,
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਵਰਤ ਜਾਏ ਭਾਣਾ।

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-392

ਹੱਥ ਫੜ ਗੁਟਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਚੌਂਕੀ
ਬਾਬਾ ਧਿਆਨ ਲਗਾਵੇ।
ਸੁੰਦਰ ਜੋੜੀ ਪੋਤਿਆਂ ਵਾਲੀ
ਆਪਣੇ ਮੁੱਢ ਬਿਠਾਵੇ।
ਇੱਕ ਪੰਥ ਦੇ ਕਾਜ ਦੇ ਵਾਲੀ
ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚ ਬਣਾਵੇ।
-ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧੋਰ, ਕੈਨੇਡਾ
ਫੋਨ: 1-431-887-7222

ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ
ਬਹਿ ਗਏ ਬਿਰਤੀ ਲਾ ਕੇ,
ਦੇਵੇਂ ਪੋਤੇ ਪਾਠ ਸੁਣਨ ਲਈ
ਬਹਿ ਗਏ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ।
ਬੋਹੜ ਦੀ ਠੰਡੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਛਾਵੇਂ
ਬਾਬਾ ਜੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬਾਣੀ,
ਇਕੋ ਉਮਰ ਦੇ ਬਾਲ-ਨਿਆਣੇ
ਦੇਵੇਂ ਹਾਣੀ-ਹਾਣੀ।
ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪੋਤਿਆਂ ਤਾਈਂ
ਬਾਣੀ ਨਿੱਤ ਸੁਣਾਉਂਦੇ,
ਨਿੱਕੀ ਉਮਰ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਵੱਡੀਆਂ
ਕਿਵੇਂ ਸਰ ਕਰਨੀਆਂ, ਸਿਖਾਉਂਦੇ।
-ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਲੰਮੇ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ
ਫੋਨ: 925-325-2486

ਬੱਚੇ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਹੀ ਹਨ
ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਅਜੇ, ਕੀ ਹੈ ਪਾਠ।
ਪੜ੍ਹਦਾ ਜਦ ਬਾਬਾ ਹੋਕ ਨਾਲ
ਉਸ ‘ਚ ਰਸ ਹੈ, ਤਾਲ ਤੇ ਲੈਅ ਹੈ।

ਬੱਚੇ ਤਾਂ ਮੁਗਧ ਹੋਣਗੇ ਹੀ।
ਬਾਬਾ ਪੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ
ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਕੂਨ ਮਿਲ ਰਿਹਾ
ਪੋਤੇ ਸੁਣ ਰਹੇ ਧੁਨਾਂ ਬਾਬੇ ਦੀਆਂ।
ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਲਾਗੇ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਹਨ
ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਉਸ ਨੂੰ।
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਵਰਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ।
-ਦਰਸ਼ਨਪਾਲ ਦੋਸਤ

ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਬਾਣੀ ਸੁਣੀਏ
ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਆਦਤ ਪਾਈ।
ਨਿੱਕੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਪਾਸੇ
ਲੱਗਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ।
-ਹਰਮੀਕ ਸਿੰਘ ਸਟਾਕਟਨ
ਫੋਨ: 209-815-8883

ਬਾਬੇ ਪੋਤੇ ਕਰ ਲਈ ਸਲਾਹ।
ਖਾਵਾਂਗੇ ਬਈ ਬਾਦ ਕੜਾਹ।
ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਠ ਸੁਣੋ ਹੱਥ ਜੋੜ।
ਦੇਈਏ ਉਲਾਂਭਾ ਰੱਬ ਦਾ ਮੋੜ।
-ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ

ਬੈਠੇ ਬੱਚੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਬਾਣੀ।
ਇਸੇ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸੁਲਝਦੀ ਹੈ ਤਾਣੀ।
ਜੋ ਸਿਖਾਓ, ਉਹੀਓ ਸਿੱਖ ਜਾਣਗੇ
ਬੇਸ਼ਕ ਉਮਰ ਹੈ ਹਾਲੇ ਨਿਆਣੀ।
ਜਿਉਂ ਰਿਤਕ ਰਿਤਕ ਮੱਖਣ ਬਣਦਾ
ਪਾ ਕੇ ਦਹੀਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮਧਾਣੀ।
ਲੰਘਿਆ ਹੋਇਆ ਛਾਪ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ
ਜਿਉਂ ਦਰਿਆ ਦਾ ਪਾਣੀ।
ਬਾਬਾ ਪੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਕੇ
ਸਿਖਾਵੇ ਪੜ੍ਹਨੀ-ਸੁਣਨੀ ਗੁਰਬਾਣੀ।
-ਗੋਰਾ ਪ੍ਰਜਾਪਤ, ਨਿਉ ਯਾਰਕ
ਫੋਨ: 718-640-6660

ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਬਾਬਾ,
ਨਿੱਤ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਬਾਣੀ,
ਪੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਹੁਣ ਆਦਤ।
ਟਿਕ ਕੇ ਉਡੀਕਣ,
ਕਦੇ ਹੋਊ ਪਾਠ ਪੂਰਾ
ਪਾਉਣਾ ਖੋਰ, ਬਣ ਜਾਣਾ ਫਿਰ ਆਫਤ।
-ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

Dedicated to Sri Guru Nanak Dev ji's 550th Parkash Purb
UNITED SPORTS CLUB CALIFORNIA, AMERICA
15th WORLD KABADDI CUP 15 SEPTEMBER 2019, SUNDAY
 (Timing 09:00am - 06pm)
 (James Logan High School 1800 H Street, Union City, California 94587)

Amolak Singh Gakhhal
 Chief Patron, United Sports Club

Major League Kabaddi Federation

ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ '15ਵਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ 2019' ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਹੋਵੇਗਾ

ਇਸ ਵਿਸ਼ਵ ਕੱਪ ਵਿਚ ਡਰੱਗ ਫ੍ਰੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਖਿਡਾਰੀ ਹੀ ਖੇਡ ਸਕਣਗੇ

Sponsor of 1st Prize

Jagjit Singh Rakkhar
Ocean Transport

Kuljit Singh Nijjar
White Hawik

Sponsor of 2nd Prize

Jugraj Singh Sahota & Narinder Singh Sahota of Sahota Family

Dedicated to Sweet Memory of Late, Kashmir Singh Sahota

Sponsor of 3rd Prize

Jaswinder Boparai, Dalbir Boparai
Malkit Bopari, Gurdev Boparai

Diamond Sponsor

Inder Dosanjh

Dosanjh Family
Auto Group Inc.

Diamond Sponsor

In the loving Memory of Late S. Mehnga Singh Sarai

By: Sarai Family

ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ

OPENING

ਮੈਨੀ ਗਰੇਵਾਲ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਟੁੰਟ, ਓਲੰਪੀਅਨ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਚੀ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰਨੀ, ਰਾਜ ਸਲਵਾਨ ਵਾਈਸ ਮੇਜਰ ਡਰੀਮੈਂਟ, ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ, ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ

Sponsor All Open

1st Prize Sponsored by **TAKHAR FAMILY** in loving memory of Late, Santokh Singh Takhar
 Apna Punjab Club

Media In charge World Kabaddi Cup

S. Ashok Bhaura
 Phone: 510 415 3315, Email: ashokbhaura@gmail.com

Makhan Singh Bains Chairman, Iqbal Singh Gakhhal Vice Chairman, Jugraj Singh Sahota President, Patwinder Singh Gakhhal Director, S. Ashok Bhaura Gen. Sec & Media Incharge, Narinder Singh Sahota Treasurer, Sadhu Singh Khaur Advisor, Balvir Singh Bhatia Director, Natha Singh Gakhhal Advisor, Makhan Singh Dhaliwal, Debi Sohail Sidhwan Dona Director

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ

ਡਾ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ (ਕਾਨਿਆ ਚੰਦ), ਸੁਖਮਨ ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ, ਡੇਵੀ ਸਿੰਘ, ਭੀਮੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸਿਰਹੰਦੀ, ਮ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ

ਗਾਮਲ ਡਰਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸੁ. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਗਾਮਲ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਨੇਕੀ ਸਿੱਧਵਾਂ, ਮੰਗੀ ਬੰਗਾ ਪਿੰਡ, ਸੰਦੀਪ ਨੰਗਲ ਅੰਬੀਆਂ, ਪਾਲਾ ਜਲਾਲਪੁਰ ਅਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਸ਼ਾਮਸਪੁਰ ਦਾ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ

ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨ

ਨੇਕੀ ਸਿੱਧਵਾਂ, ਮੰਗੀ ਬੰਗਾ ਪਿੰਡ, ਸੰਦੀਪ ਨੰਗਲ ਅੰਬੀਆਂ, ਪਾਲਾ ਜਲਾਲਪੁਰ, ਖੁਸ਼ੀ ਦੁੱਗਾਂ, ਸੁਲਤਾਨ ਸ਼ਾਮਸਪੁਰ

GUEST OF HONOUR

Jagir Singh (Subai Mandi), Baljit Singh Sandhu, Rana Tutt, Hardumman Singh (Billa Sanghera), Pritam Singh Grewal, Bhupinder Singh Parmar, Makhan Sandhu, Amarjit Sangha, Bhan Singh Thara, Harwinder Singh Atwal, Kuldip S. Sahota, Uppal Manjit Singh, Pamma deol, Jaswant Singh Hothi, Joga Kang, Jass Sohal, Mangal Singh Bhandal, Dr. Harjinder Khetra, Pr. Sawan Singh, Happy Heer, Ram Saroye, Rana Dhillon, Balwinder Walla, Dr. Baljinder Grewal, Gurdeep Singh Gakhhal, Nirmal Singh Sahota, Lucky Sahota, Jaskaran Singh Dhaliwal, SP Singh, Sarup Singh Jhaj, Inderjit Dhugga, Lakha, Amrik Chand Lakha CPA, Santokh Singh Judge, Sarbjit Dhaliwal, Satnam Singh Bal, Sukhdev Singh Grewal, Sukhjit Singh Sandhu, Kulwant Singh Khaira, Jaswant Singh Sarai, Ateetpal Singh, Arundeeep Singh, Jagdeep Singh, Ravinder Singh Dhaliwal, Paramjit Sekhon, Dhanna Coach, Ruby Harkhowal

TUTT BROTHERS, INDER DOSANJH AUTO GROUP INC., OCEAN TRANSPORTS & WHITE HAWK, INDERJIT THIND, JASPREET S ATORNY, GN TIRE & LUBE, TIRATH S GAKHAL, PAMMA LUDHAR. SIKH PANCHYAT, SANTOKH S. JUDGE, BOB DHILLON. MANN INSURANCE BROKERS, SIKH PANCHAYAT SADH SANGAT, SURINDER S. ATWAL, S. HARWINDER SINGH ATWAL. RANDHIR S. NIJJAR. JASWANT SINGH HOTHY, KASHMIR S DHOOT, SUNRISE TRUCKING, HARDUMAN (BILLA) SANGHERA, KULDEEP S. DHALIWAL, SUKHJIT S SANDHU, PARGAN SINGH. INDIAN GOURMET, BHUPINDER S PARMAR, MANJIT SINGH, MEHNGA S. SARPANCH, AVTAR S BAINS, RAM SINGH, MANJINDER SANDHU, SURJIT SINGH BAINS, RAMA BHANDAL, CHARNJIT SINGH DHALIWAL, SARBJIT SINGH DHALIWAL. AMARITPAL S. DHILLON, BALIHAR SINGH SARPANCH, MOGA LOGISTIC INC., JEWEL OF INDIA INC.

MIKE BOPARAI, JASWANT SINGH SARAI, MANNY GREWAL, JAGDEEP SINGH INSURANCE, RAJ BHANOT, BALJIT S. SAHOTA, AMARJIT S. SANGHA, MANGAL S. BHANDAL, KULWANT S. NIJJAR, SUKHDEV S. BANIWAL, NAJAR SINGH SAHOTA, PRITAM S. GREWAL, HARDEV S. TAKHAR, SUKHBIR S. NIJJAR, KULWANT S KHEHRA, SUKHWANT S KHEHRA, BAY STAR TRANSPORT, MEHFIL INDIAN RESTAURANT, SHAHID BHAGAT SINGH CRICKET CLUB. GARRY S COMMISSIONER, RAM MURTI SAROYE, LAKHBIR S PATWARI, KARAN THIARA, AMRIK CHAND CPA, TIRATH S. SALH. PCA, DHANNA SINGH KABADI COACH, BALJINDER SINGH KLAIR, SUKHWANT SINGH KLAIR, BALRAJ SINGH. SARBJIT

CENTRAL VALLEY SPORTS CLUB, KINGS SPORTS CLUB SACRAMENTO, NATOMOUS LIQUOR, GURNAM SINGH. PUNJAB TENT HOUSE, JAGTAR SINGH, AVTAR S SRA, HARBHAIAN S GAKHAL. ALVARADO B P SERVICE. LACHHMAN S MANGAT, BILL BAINS CPA. MAJOR S GAKHAL, SOHAN S GAKHAL. JARNAL S MANN. JASVIR S TAKHAR. SURINDER S DHANOA, BOOTA SINGH, SHANKAR SINGH, JASBIR S NAHAL, CAR WASH GILLROY. RANA KAHLON, SUCHA RAM BHARTA. SHASHI PAUL, HARWINDER S DHALIWAL. MAJOR S GILL. JACK RAM, PAUL RAM, SEWA SINGH, JASSI SHERGILL, MALAGHAR S KHERA, BITTU RAI, BALWINDER VIRK, JASWANT UPPAL, KULDEEP S MANN, JOGA SINGH, NACHHATTAR KHABRA, CHARAN SINGH BHANDAL, KIRPAL SINGH ATWAL, JAGJIT SINGH, GURBAX SINGH DHILLON.

All Kabaddi Lovers are openly Invited

ਆਲ ਓਪਨ ਕੂ.ਐੱਸ.ਏ. ਯੂਨਾਈਟਡ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ, ਯੰਗ ਸਪੋਰਟਸ ਕਬੱਡੀ ਕਲੱਬ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵ ਕੱਪ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਟੀਮਾਂ 1. Bay Area Sports Club 2. Young Sports Kabaddi Club CA. 3. Metro Sports Club New York 4. Canada Club

Spectator Have to reach at James Logan High School, International Law of Kabddi will apply, United Sports Club has reserve the right for last decisions.

ਕੁਮੈਂਟੇਟਰ
 ਆਪਣਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਣਕ, ਦਿਕਸ਼ਾਨ ਗਾਮਲ, ਮੰਖਣ ਅਲੀ, ਸੁਰਜੀਤ ਕਕਰਵਾਲੀ

ਪੰਜਾਬ ਹੁਣ ਬੇਹੱਦ ਨਾਜ਼ਕ ਦੌਰ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਤਕੀਂ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਮਈ ਤਕ ਹੀ ਭਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੂਨ-ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਦਿਨੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤਕ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਪੁਰਾ ਭਰੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਨਹਿਰਾਂ ਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਖੇਤਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਫਸਲਾਂ ਪਾਲਦਾ। ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਛੱਡੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕਾਫੀ ਹਿੱਸਾ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਜੀਰਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਡੈਮ ਨੂੰ ਕੰਢਿਆਂ ਤੱਕ ਭਰੀ ਗਏ। ਅਗਸਤ ਦੀਆਂ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਖਤਰੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤਕ ਪੁੱਜਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਫਲੱਡ ਗੇਟ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੈਂਕੜੇ ਪਿੰਡ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਫਸਲਾਂ ਡੋਬ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਮੁਢਲੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦੇ ਨਾਲ 30,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਵਥਾਵਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ

ਪ੍ਰਿ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਫੋਨ: 905-799-1661

ਅਤੇ ਮੁੜ ਵਸੋਬੇ ਤਕ ਜੋ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਕਰਨੀ ਪੈਣੀ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾਉਣਾ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਬਾਰਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੀ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਇਹ ਨੁਕਸਾਨ ਭਾਖੜੇ ਦੇ ਫਲੱਡ ਗੇਟ ਖੋਲ੍ਹਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜੇ ਤਕ ਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਭਰੀ। ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਤਤਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕੌਣ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ?

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਹੁਣ ਵੀ 72 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀ ਨਾ ਬਦਲੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾਧੀਆਂ, ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹੇ, ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਗਏ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਕੁਰਕ ਕਰਾਈਆਂ; ਪਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਧੜ ਦੁਫਾੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦਸ ਲੱਖ ਲੋਕ ਨਿਹੱਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਅਣਗਿਣਤ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਪੱਤ ਲੁੱਟੀ ਗਈ। ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ਹੋਇਆ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਖਾਤਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸਨਮਾਨ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਉਲਟਾ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹਰੇਕ

ਗੱਲ ਸਹੇ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਹੇ ਦੀ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਅਨ ਟੈਰੇਟਰੀ ਬਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੇ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਰਹੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਤਾਜ਼ਾ ਮਿਸਾਲ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਬਿਨਾ ਵਜ੍ਹਾ ਪਾਣੀ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਦਮ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੜ੍ਹ ਆਏ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਡਰ ਵੀ ਭਾਰੂ ਹੈ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਵੀ ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਿ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਅਤੇ ਖਦਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੇ ਸੁੱਟਿਆ। ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਵਿੱਚ ਖੁਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਹਾਕਮ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰਲਦੇ ਰਹੇ।

ਇਹ ਗੱਲ ਜੱਗ ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਾਲੇ ਤਣਾਅ ਵਧਦੇ, ਲੜਾਈ ਜਾਂ ਜੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਰਥਕ ਪੈਕੇਜ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਵਿਤਕਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੇ ਕਦੇ ਬਦਅਮਨੀ ਫੈਲੀ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਬਦਅਮਨੀ ਦਬਾਉਣ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਲਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਹੀ ਪਾਇਆ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਮਾਊ ਪੁੱਤ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਦਾ ਕਰਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਹਿੱਕਾਂ ਤਾਣ ਕੇ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰੀਆਂ ਤੇ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਢਿੱਡ ਭਰਿਆ। ਇਨਾਮ ਮਿਲਿਆ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਸਿਰ ਕਰਜਾ, ਭੁੱਖ ਨੰਗ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ! ਮਜਬੂਰੀਵੱਸ ਪੰਜਾਬੀ ਹੁਣ ਵਾਹੋਦਾਹੀ ਦੇਸੇਂ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਨਾ ਕਰਨ।

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਨੀਤੀ ਵੇਖੋ! ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ, ਕੱਸੀਆਂ ਤੇ ਸੂਬੇ ਭਾਵੇਂ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰਸਦੇ ਰਹਿਣ, ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਡੂੰਘੇ ਪਤਾਲ 'ਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀ ਰਾਜਸਥਾਨ, ਹਰਿਆਣੇ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੀ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਮਨਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਮਰ ਮਿਟਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ?

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ 'ਚ ਰੀਪੋਰੀਅਨ ਸਿਧਾਂਤ, ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤੀ ਨਦੀਆਂ ਤੇ ਦਰਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਉਹ ਵਗਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੱਲੀ ਤੇ ਘੇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੋ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕ ਦਰਿਆਵਾਂ ਕੰਢੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਉਹ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੜ੍ਹ ਆਉਣ 'ਤੇ ਉਹੀ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੀ ਜਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਨੇ ਮੁਫਤ 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵਰਤਿਆ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਕਿ ਔਖੇ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ? ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਉਥੋਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਭਾਵ ਪੱਥਰ ਮਹਿੰਗਾ ਮੁੱਲ ਤਾਰ ਕੇ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਪੱਥਰ ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਉਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਤਾਰਦੇ? ਹੈ ਕੋਈ ਨਿਆਂ? ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ 'ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ' ਹੈ?

ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਦਾ ਕਰਜਾ ਨਿਰੀਆਂ ਫੈਲਾਏਆਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, 1947 ਤੋਂ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਵਿਤਕਰੇ ਕਾਰਨ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਤਕਰਾ ਸ਼ਰੋਆਮ ਦਿਸੀ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਬਿਨਾ ਸ਼ੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਝ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਸੂਬਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਫੈਡਰਲ ਵਾਂਗੇ ਦੀ ਮੰਗ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ। ਸੂਬਿਆਂ ਲਈ ਹੋਰ ਹੱਕ ਮੰਗਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹਨ, ਜੋ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਲਟਾ ਖੋਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤਕ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਸੂਬਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਨਾਲ ਲੱਗਦਾ।

ਖਦਸ਼ਾ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇੰਡਸਟਰੀ ਉਜੜ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਪਾਸ ਜੋ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤੋਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਕੋਲ ਆਮਦਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਲੈ-ਦੇ ਕੇ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਣੀ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ 15 ਲੱਖ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਉਦੂੰ ਵੱਧ ਪਿੰਡਾਂ-ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣੇ ਪਏ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਡੂੰਘੇ ਤੋਂ ਡੂੰਘੇ ਕਰਦਿਆਂ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਫੁੱਟ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਮੋਟਰਾਂ ਦੀ ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ ਵਧਾ ਕੇ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਫੂਕਣੀ ਪਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਮਾਰੂਥਲ ਹੋਣ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜੁਆਨੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਉੱਠ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਉਹ ਨਸ਼ੇ-ਪੱਤੇ 'ਚ ਉੱਠ ਕੇ ਮਰੀ ਖਪੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੁਣ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਖੇ ਜਦੋਂ ਰੋਮ ਸੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਹਾਕਮ ਨੀਰੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਹਾਕਮ ਵੀ ਨੀਰੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕਪੂਰੀ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿੱਚ ਐਸ. ਵਾਈ. ਐਲ. ਨਹਿਰ ਦਾ ਜੈ ਟੱਕ ਕਾਂਗਰਸੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸ਼ਾਹਰਗ ਉੱਤੇ ਟੱਕ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਖੂਨ ਵਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧੌਣ ਉੱਤੇ ਐਸ. ਵਾਈ. ਐਲ. ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਤਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕੀ ਕਰਦਾ?

ਬਾਦਲ ਤੇ ਕੈਪਟਨ ਲਾਣਾ ਉਸ ਤੋਂ ਕੀ ਕਰਵਾਉਂਦੇ?

ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀ ਬਿਨਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤਿਹਾਈਆਂ ਮਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੂਸਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਪਾਲਣ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਭਾਖੜਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੰਢਿਆਂ ਤਕ ਭਰੀ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਉੱਤੋਂ ਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਲੱਡ ਗੇਟ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਡੋਬਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਜੋ ਜੂਨ-ਜੁਲਾਈ ਵਿੱਚ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਪਾਣੀ ਛੱਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕਾਫੀ ਹਿੱਸਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ। ਫਿਰ ਨਾ ਹੜ੍ਹ ਆਉਂਦਾ, ਨਾ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਆਫਤ ਆਉਂਦੀ। ਪੰਜਾਬ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਹੈ। ਕੀ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਜੋ ਸੂਬੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨਗੇ?

ਆਉਂਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਮੌਕੇ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦਾ ਆਇਐ, ਐਸ. ਵਾਈ. ਐਲ. ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਮੁੜ ਭਖ ਪਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੋਕੇ/ਡੋਬੇ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਪੌਣੀ ਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, 2018-19 ਵਿੱਚ ਵਗਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਪੇ ਮਿਣੇ ਬਿਨਾ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਹਰਿਆਣੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦਾ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਿਆਪੇ ਪੈਣਗੇ ਹੀ ਪੈਣਗੇ। ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਨੂੰ ਢੁਹਾਉਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੀ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ।

ਕਦੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਾਬ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਂਗ ਯੂਨੀਅਨ ਟੈਰੇਟਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦਾ ਦਰਜਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਸੂਝ ਅਰੰਭ ਹੋ ਚੁਕਾ। ਮਾਝੇ, ਮਾਲਵੇ ਤੇ ਦੁਆਬੇ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਅਨ ਟੈਰੇਟਰੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਉਪ ਰਾਜਪਾਲ ਲਾਏ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਉਲਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਐਸ. ਵਾਈ. ਐਲ. ਨਹਿਰ ਉੱਜ ਤਾਂ ਬਣਨੀ ਨਹੀਂ, ਫੌਜ ਲਾ ਕੇ ਬਣਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਬਦਅਮਨੀ ਫੈਲਣ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਫੌਜ ਲਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦਾ ਦਰਜਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫਿਰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਖੰਡ ਭਾਰਤ ਦਾ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਸੁਹਾਗਾ ਫਿਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਹੋਰ ਕਦੇ ਤਕ ਸੁੱਖ ਮਨਾਉਂਦਾ?

ਜਦੋਂ ਦਾ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ 86ਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਧਰਿਆ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਮੀਰ ਤਕੀ ਮੀਰ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਿਅਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇਕ ਟੱਪਾ ਵਾਰ ਵਾਰ ਚੱਕਰ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਦੀ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾ ਗੁਣਗੁਣਾਉਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਕਦੀ ਦੁਜਾ। ਦੋਵੇਂ ਇਹ ਹਨ:

1. ਅਹਿਦ-ਏ-ਜਵਾਨੀ ਰੋ ਰੋ ਕਾਟਾ ਪੀਰੀ ਮੇਂ ਲੀ ਆਖੇਂ ਮੂੰਦਾ। ਯਾਨਿ ਰਾਤ ਬਹੁਤ ਥੇ ਜਾਗੇ ਸੁਬਹ ਹੂਈ ਆਰਾਮ ਕੀਆ।
2. ਆਹ ਲੈ ਭਾਬੇ ਸਾਂਭ ਕੁੰਜੀਆਂ ਧੀਆਂ ਕਰ ਚੱਲੀਆਂ ਸਰਦਾਰੀ।
ਮੀਰ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰ ਵਿੱਚ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਤੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿੱਚ ਆਈ ਮੌਤ ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਦਾ ਚਾਨਣ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਤੇ ਜੀਵ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਝਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਸਿੜੀ ਸਿਆਪਿਆਂ ਵਿੱਚ ਘਿਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੌਤ ਆਉਣ 'ਤੇ ਸਦਾ ਦੀ ਨੀਂਦੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੀਰ ਨਵੀਂ ਸਵੇਰ ਦੀ ਆਮਦ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਲੇ ਟੱਪੇ ਦੀ ਬਾਹ ਪਾਈਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਡੂੰਘੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਤਾਂ ਏਦਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਵੀਰ ਦੇ ਵਿਆਹੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪੁੱਛ ਪ੍ਰਤੀਤ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਰਦਾਰੀ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਲਗਦੀ ਹੈ; ਪਰ ਅਸਲੀ ਮਤਲਬ ਏਨਾ ਸਰਲ ਤੇ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ।
ਸਰਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਘਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਵੀ ਧੀਆਂ ਹੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਮੀਰ ਰੋ ਰੋ ਕੱਟੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਚਿੰਨ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਭਰਜਾਈ

ਆਹ ਲੈ ਭਾਬੇ ਸਾਂਭ ਕੁੰਜੀਆਂ...

ਦੀ ਆਮਦ ਪਿੱਛੋਂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਗਮੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਭਾਬੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ। ਸਰਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਦੁਧ ਰਿੜਕਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿਨ ਭਰ ਦਾ ਝਾੜੂ ਪੌਚਾ ਤੇ ਚੌਕਾ ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਹੀ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਇੱਕ ਚਿੱਤਰ

ਨਹੀਂ, ਘਰ ਆਏ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਤਵੱਜੋ ਵੀ

ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਘਰ ਦੇ ਡੰਗਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਹਲ ਵਾਹੁੰਦੇ ਜਾਂ ਵਾਢੀ ਕਰਦੇ ਚਾਚੇ-ਤਾਇਆਂ ਤੇ ਪਿਤਾ ਪੁਰਖਿਆਂ ਲਈ ਰੋਟੀ ਭੱਤਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ, ਦੁੱਧ ਘਿਓ, ਦਾਣਾ ਫੱਕਾ ਤੇ ਘਰ ਵਿਚਲੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਸਤਰ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਾਲਣੀ ਹੈ, ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਭਾਬੀ ਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਭਾਬੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੋਚਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੀਰ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਟੱਪੇ ਦੇ ਅਰਥ ਕਿੰਨੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਵਾਰਤਕਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਢੂ ਖਾਂ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਮੇਰਾ ਆਪਾ ਕਵੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿੰਨਾ ਛੋਟਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੈਂ ਮੀਰ ਦੇ ਵੀਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀ, ਲੋਕ ਟੱਪੇ ਦੇ ਨੌਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾ ਸਕਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਵਾਂ ਤੇ ਆਪ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਨੀਂਦੇ ਸੌਂ ਜਾਵਾਂ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਜ਼ਿੱਦੀ ਮਨ ਮੈਨੂੰ ਭਗੋੜਾ ਹੋਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬੋਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਮੌਤ ਨੂੰ ਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ, ਤੂੰ ਮਸਤ ਚਾਲੇ ਚਲਿਆ ਜਾ। ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਮੌਤ ਨੇ ਤਾਂ ਆਉਣਾ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਮੀਰ ਤਕੀ ਮੀਰ ਦੀ ਸਵੇਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ। ਉਹ ਧੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸਿਆਣੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਘਰ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਭਾਬੇ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓ ਵਿੱਚ

ਲੈਦੀਆਂ ਹਨ।

ਚਾਚਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹੀਆ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ: ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੀਰ ਕਾਲਮਨਵੀਸ ਸੀ ਅਤੇ ਚਾਚਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹੀਆ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਬੱਬੂ ਤੀਰ

ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਹਰਮੋਹਨ ਕੌਰ ਵੀ ਬੱਬੂ ਤੀਰ ਨਾਂ ਥੱਲੇ ਕਾਲਮ ਲਿਖਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੰਜੀਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਦੀ ਕਦਰ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਉਹ ਮੇਰੀ ਗਵਾਂਢਣ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥਣ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਧੂ ਲਿਖਦੀ ਹੈ। ਗਵਾਂਢ ਤੇ ਗੋਤ ਦੀ ਸਾਂਝ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਹੈ, ਪਰ ਤੀਰ ਦੀ ਬੇਟੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਤੇ

ਨਿੱਕ ਸੁੱਕ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ Sandhugulzar@yahoo.com

ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ ਵਾਲਾ ਮਾਣ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਇੰਡੀਆ ਗੇਟ ਦੀ ਹਰੀ ਘਾਹ 'ਤੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੰਡਾਰਾ ਰੋਡ ਵਾਲੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲਦਾ ਸਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੌਂਦੀਆਂ ਚੌਂਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੇਰਾ ਦਿਨ ਭਰ ਦਾ ਸਫਰ ਸਹਿਜ, ਸੌਖਾ ਤੇ ਮਾਣਨਯੋਗ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੀਰ ਦੀ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਮੁਬਾਰਕ!

ਅੰਤਿਕਾ: ਅਮਰੀਕ ਡੋਗਰਾ ਦੀ 'ਗੁਲਾਬੀਨ' ਵਿੱਚੋਂ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਵਿਹੜੇ 'ਚ ਚਾਨਣ ਫੈਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਐਵੇਂ ਦੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਬੁਝਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਜਦ ਆਈ ਡਕਾਟੂੰ ਹੋ ਗਏ ਮਿੱਠੇ ਪਤਾਸੇ ਨਿੰਮ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਚਲੇ ਆਉ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਦੇਵ' ਅਤੇ 'ਦੇਉ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬਹੁ-ਭਾਂਡੀ ਵਰਤੋਂ

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੀਬ ਸੌ ਵਾਰੀ ਅਤੇ 'ਦੇਉ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੀਬ 56 ਵਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਜਾਂ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਟਪਲੇ ਲੱਗਣ ਸੁਭਾਵਕ ਹਨ। ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਅਤੇ ਨਾਮਦੇਉ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਜੋ 35 ਬਾਣੀ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਜੈ ਦੇਵ ਜਾਂ ਜੈ ਦੇਉ ਵੀ ਇੱਕ ਬਾਣੀਕਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਦੇਵ' ਅਤੇ 'ਦੇਉ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ

ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰੋ.)
ਫੋਨ: 801-414-0171

ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਬਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਇਹ 'ਦੇਵ' ਜਾਂ 'ਦੇਉ' ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਆਓ, ਪਹਿਲਾਂ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕੀਤੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਪ੍ਰਮਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ,

(ੳ) ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਦੁਆਲੇ ਦੇਵ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣਹਾਰੁ॥ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 137)
ਦੁਆਲੇ ਦੇਵ- ਪ੍ਰਭੂ ਵਾਸਤੇ ਦੇਵ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ) ਸ਼ਬਦ: ਦੁਆਲੇ ਦੇਵ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੁਆਲੇ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ ਹੈ।
(ਅ) ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਅਪਰੰਪਰ ਦੇਵ॥ (ਪੰਨਾ 187)
ਦੇਵ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ।
(ੲ) ਮੋਕਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭਏ ਦਇਆਲ ਦੇਵ॥ (ਪੰਨਾ 209)
ਦੇਵ- ਸੰਬੋਧਨ ਕਾਰਕ, ਹੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ!

(ਸ) ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧ ਅਹੰਕਾਰੁ ਬਿਨਸੈ ਮਿਲੈ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ॥ (ਪੰਨਾ 405)
ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ=ਗੁਰੂ-ਦੇਵ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ ਗੁਰੂ।
(ਹ) ਸੋ ਵਸੈ ਇਤੁ ਘਰਿ ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਸੇਵ॥
ਅਭਿਚਲ ਨਗਰੀ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ॥
ਦੇਵ- (ਸੰਬੋਧ ਕਾਰਕ), ਦੇਵ ਦੀ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਭਿਚਲ ਨਗਰੀ।

ਅਰਥ: ਹੋ ਨਾਨਕ! (ਆਖ ਹੋ ਭਾਈ!) ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ (ਐਸੇ ਹਿਰਦੇ) ਘਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ) ਕਦੇ ਨਾ ਡੋਲਣ ਵਾਲੀ ਨਗਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਨਾਨਕ' ਸ਼ਬਦ ਸੰਬੋਧਨ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਹੈ- ਹੋ ਨਾਨਕ! ਸ਼ਬਦ-ਜੋਤ ਨਾਨਕੁ ਦੇਵ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜੋ ਨਾਂ ਬਣ ਸਕੇ ਪਰ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋਤ ਹੋ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।
(ਕ) ਸੇਵਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ ਅਗੈ ਨ ਮਰਹੁ ਡਰਿ॥ (ਪੰਨਾ 519)
ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ=ਗੁਰੂ-ਦੇਵ ਨੂੰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨੂੰ। ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ ਸ਼ਬਦ ਸੰਪਰਦਾਨ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਹਨ।
(ਖ) ਮਹਿਮਾ ਕਰੀ ਨ ਜਾਇ ਗੁਰ ਸਮਰਥ ਦੇਵ॥ (ਪੰਨਾ 522)
ਗੁਰ ਸਮਰਥ ਦੇਵ {ਦੇਵ-ਸੰਬੰਧ ਕਾਰਕ}=ਸਮਰਥ ਗੁਰਦੇਵ ਦੀ। ਇਵੇਂ ਹੀ 'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ' ਵਾਕ-ਅੰਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਰਥ ਬਣੇਗਾ- ਨਾਨਕ ਗੁਰਦੇਵ (ਗੁਰੂ)।
(ਗ) ਸਰਨਿ ਦੇਵ ਅਪਾਰ ਨਾਨਕ ਬਹੁਰਿ ਜਮੁ ਨਹੀ ਲੁਝੈ ॥ (ਪੰਨਾ 1122)

ਅਰਥ: ਹੋ ਨਾਨਕ! ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਚਾਨਣ-ਰੂਪ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਮਦੂਤ ਮੁੜ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ।
ਨੋਟ: 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਨਾਨਕ' ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। 'ਦੇਵ' ਅਤੇ 'ਅਪਾਰ' ਸ਼ਬਦ ਸੰਬੰਧ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਹਨ। ਅਰਥ ਬਣਨਗੇ- ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ। 'ਨਾਨਕ' ਸ਼ਬਦ ਸੰਬੋਧਨ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਹੈ।
(ਘ) ਨਾਨਕ ਸੇਵ ਅਪਾਰ ਦੇਵ ਤਟਹ ਖਟਹ ਬਰਤ ਪੂਜਾ ਗਵਨ ਭਵਨ ਜਾਤੁ ਕਰਨ ਸਗਲ ਫਲ ਪੁਨੀ ॥ (ਪੰਨਾ 1153)

ਅਰਥ: ਹੋ ਨਾਨਕ! ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ-ਦੇਵ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਸੇਵਾ-ਭਗਤੀ ਹੀ ਤੀਰਥ-ਯਾਤਰਾ ਹੈ, ਭਗਤੀ ਹੀ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਭਗਤੀ ਹੀ ਦੇਵ-ਪੂਜਾ ਹੈ, ਭਗਤੀ ਹੀ ਦੇਸ-ਰਟਨ ਤੇ ਤੀਰਥ-ਯਾਤਰਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਫਲ ਸਾਰੇ ਪੁੰਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ।
ਨੋਟ: ਏਥੇ ਵੀ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ 'ਨਾਨਕ' ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਨਾਂ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨਹੀਂ ਬਣਾਏਗਾ। 'ਅਪਾਰ' ਅਤੇ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਸੰਬੰਧ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਦੇਵ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ- ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਦੀ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ। 'ਨਾਨਕ' ਸ਼ਬਦ ਸੰਬੋਧਨ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਹੈ।
(ਙ) ਰਵਿਦਾਸ ਧਿਆਏ ਪ੍ਰਭ ਅਨੂਪ॥ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੋਵਿੰਦ ਰੂਪ॥
ਵਿਚਾਰ: 'ਨਾਨਕ' ਸ਼ਬਦ ਸੰਬੋਧਨ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਹੈ, ਹੋ ਨਾਨਕ! 'ਗੁਰ' ਸ਼ਬਦ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ

ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ 'ਗੁਰਦੇਵ' ਬਣਾਏਗਾ। ਗੁਰਦੇਵ-ਗੁਰੂ ਹੀ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਹੀ। ਗੋਵਿੰਦ (ਸੰਬੋਧ ਕਾਰਕ) ਗੋਵਿੰਦ ਦਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ। ਰੂਪ-ਰੂਪ ਹੀ ਹੈ।
ਨੋਟ: 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਦੇਵ' ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬਣਨਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਅਰਥ: ਰਵਿਦਾਸ ਨੇ ਭੀ ਸੋਹਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ। ਹੋ ਨਾਨਕ! ਆਖ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੈ।
(ਚ) ਦਰਸਨ ਪਿਆਸ ਬਹੁਤੁ ਮਨਿ ਮੇਰੈ॥ ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜਗਤ ਗੁਰ ਕੇਰੈ॥ (ਪੰਨਾ 1304)

ਅਰਥ: ਹੋ ਜਗਤ ਦੇ ਗੁਰਦੇਵ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਤਾਂਘ ਹੈ, (ਮੈਨੂੰ) ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਮਿਲ।
ਵਿਚਾਰ: 'ਨਾਨਕ' ਸ਼ਬਦ ਉਕਾਰਾਂਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ- ਨਾਨਕ ਨੂੰ। ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ- ਮੈਨੂੰ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਮਿਲ। ਕੌਣ ਮਿਲੇ? ਦੇਵ ਜਗਤ ਗੁਰ ਕੇਰੈ- ਜਗਤ ਦਾ ਗੁਰਦੇਵ, ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਿਕ। ਕੇਰੈ- ਦੇ। 'ਜਗਤ' ਸ਼ਬਦ ਸੰਬੰਧ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਹੈ। 'ਗੁਰਦੇਵ' ਸੰਬੋਧਨ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਥੇ 'ਨਾਨਕ' ਨੂੰ 'ਨਾਨਕੁ' ਅਤੇ 'ਦੇਵ' ਨੂੰ 'ਦੇਵੁ' ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਨਾਨਕ' ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।
(ਛ) ਜਪੁਉ ਜਿਨੁ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਗੁਰੂ ਫਿਰਿ ਸੰਕਟ ਜੋਨਿ ਗਰਭ ਨ ਆਯਉ॥
ਵਿਚਾਰ: ਅਰਜੁਨ- (ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਕਾਰਕ) ਅਰਜੁਨ ਨੂੰ। ਦੇਵ ਗੁਰੂ- ਗੁਰੂਦੇਵ ਨੂੰ। ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਗੁਰੂ- ਗੁਰੂਦੇਵ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ) ਅਰਜੁਨ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਨੂੰ। ਜਿਵੇਂ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਗੁਰੂਦੇਵ (ਗੁਰੂ) ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਵੀ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ 'ਗੁਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੱਯਾਂ ਵਿਚ 20 ਵਾਰੀ 'ਅਰਜੁਨ' ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੰਬੰਧ 'ਗੁਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕੋ ਵਾਕ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਖ, ਙ ਅਤੇ ਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੁੜ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
(ਜ) ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਤ ਦੇਵ ਸਬੈ ਮੁਨਿ ਇੰਦ੍ਰ ਮਹਾ ਸਿਵ ਜੋਗ ਕਰੀ॥ (ਪੰਨਾ 1409)
ਕਈ ਥਾਂ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

'ਦੇਵਤਿਆਂ' ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ।
'ਦੇਉ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ
'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ 'ਵ' ਦੀ 'ਉ' ਵਿਚ ਹੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਤੋਂ 'ਦੇਉ' ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ। 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਵਾਂਗ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਂ 'ਦੇਉ' ਸ਼ਬਦ ਕਿਰਿਆ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ 'ਦੇਉ' ਦਾ 'ਦੇਉ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ:
(ੳ) ਆਤਮ ਦੇਉ ਪੂਜੀਐ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਬੂਝੁ ਨ ਪਾਇ॥ (ਪੰਨਾ 87)
ਦੇਉ- ਚਾਨਣ ਸਰੂਪ। ਆਤਮ ਦੇਉ- ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ। ਆਤਮਦੇਵ ਦੀ ਥਾਂ ਆਤਮ ਦੇਉ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।
(ਅ) ਸਲੋਕੁ ਮ: 2॥ ਦੀਖਿਆ ਆਖਿ ਬੁਝਾਇਆ ਸਿਫਤੀ ਸਚਿ ਸਮੇਉ॥
ਤਿਨ ਕਉ ਕਿਆ ਉਪਦੇਸੀਐ ਜਿਨ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਉ॥ (ਪੰਨਾ 150)
ਵਿਚਾਰ: ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਕਰਣਕ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਟਪਲੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਝੂਠ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। 'ਦੇਵ' ਅਤੇ 'ਦੇਉ' ਦਾ ਅਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਬਹੁਤੀ ਥਾਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਪੱਖੋਂ ਅਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ 'ਨਾਨਕੁ' ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ 'ਨਾਨਕ' ਹੈ, ਜੋ ਸੰਬੋਧਨ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਹੈ। 'ਨਾਨਕ ਦੇਉ' ਦਾ ਅਰਥ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਜੁੜਨਾ ਸੀ, ਜੋ 'ਨਾਨਕੁ ਦੇਉ' ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਗੁਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਦੇਉ' ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ 'ਗੁਰਦੇਉ' ਸ਼ਬਦ ਬਣਦਾ ਹੈ।
ਨਾਨਕ- ਹੋ ਨਾਨਕ! ਗੁਰਦੇਉ- ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਗੁਰੂ।
'ਜਿਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ' ਦਾ ਅਰਥ ਬਣਿਆ, ਹੋ ਨਾਨਕ! ਆਖ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰਦੇਉ ਹੈ। ਵਿਸਥਾਰ,
ਪਦਅਰਥ: ਦੀਖਿਆ-ਸਿੱਖਿਆ। ਆਖਿਆ ਕੇ, ਸੁਣਾ ਕੇ। ਬੁਝਾਇਆ-ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਿਫਤੀ-

ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਰਾਹੀਂ। ਸਚਿ-ਸੱਚ ਵਿਚ। ਸਮੇਉ-ਸਮਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਕਿਆ-ਹੋਰ ਕੀ?

ਅਰਥ: ਹੋ ਨਾਨਕ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰਦੇਵ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਹੈ), ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਨੇ) ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਰਾਹੀਂ ਸੱਚ ਵਿਚ ਜੋੜਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।
(ੲ) ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਦੇਉ॥ (ਪੰਨਾ 343)
ਦੇਉ- ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ।
(ਸ) ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕਾ ਦਾਸੁ ਹੈ ਸੋਈ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ ॥ (ਪੰਨਾ 469)
ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਸ਼ਬਦ 'ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ' ਜਾਂ 'ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਵ' ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜਾਂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਿਰੰਜਨ-ਸੁੱਧ ਸਰੂਪ। ਦੇਉ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ।
(ਹ) ਨਾਨਕ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਜੋ ਕਰਹਿ ਹਉ ਤਨੁ ਮਨੁ ਤਿਨੁ ਕਉ ਦੇਉ ॥1॥ (ਪੰਨਾ 515)
ਦੇਉ-{ਕਿਰਿਆ} ਦੇਉ, ਮੈਂ ਦੇਵਾਂ।
(ਕ) ਜੋ ਓਹੁ ਦੇਉ ਤ ਓਹੁ ਭੀ ਦੇਵਾ॥ (ਪੰਨਾ 525)
ਦੇਉ-ਦੇਵਤਾ। ਦੇਵਾ-ਦੇਵਤਾ।
(ਖ) ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਦੇਉ ਅਲਖ ਅਭੋਉ॥ (ਪੰਨਾ 864)
ਦੇਉ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ। ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ।
(ਗ) ਬੋਹਿਬੁ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਗੁਰੁ ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਚੜਾਏ ਤਿਸੁ ਭਉਜਲੁ ਤਰਣਾ॥ (ਪੰਨਾ 1102)
ਵਿਚਾਰ: ਬੋਹਿਬੁ-ਜਹਾਜ਼। ਨਾਨਕ- {ਸੰਬੋਧਨ ਕਾਰਕ} ਹੋ ਨਾਨਕ! ਬੋਹਿਬ ਦੇਉ ਗੁਰੂ-ਗੁਰਦੇਉ ਬੋਹਿਬ ਹੈ। ਬੋਹਿਬ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਗੁਰੂ-ਹੋ ਨਾਨਕ! ਗੁਰਦੇਉ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ ਗੁਰੂ) ਜਹਾਜ਼ ਹੈ। 'ਦੇਉ' ਸ਼ਬਦ 'ਨਾਨਕ' ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ 'ਨਾਨਕੁ' ਨਹੀਂ।
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਬਾਰੇ ਭਾਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗੀਆਂ ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਰਣ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਸੌਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਿਖੀ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ' ਪੁਸਤਕ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਲਿਖਿਆ 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਪਣ' ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਹਾਈ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੀਬ ਸੌ ਵਾਰੀ ਅਤੇ 'ਦੇਉ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੀਬ 56 ਵਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਜਾਂ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਟਪਲੇ ਲੱਗਣ ਸੁਭਾਵਕ ਹਨ। ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਅਤੇ ਨਾਮਦੇਉ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਜੋ 35 ਬਾਣੀ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਜੈ ਦੇਵ ਜਾਂ ਜੈ ਦੇਉ ਵੀ ਇੱਕ ਬਾਣੀਕਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਦੇਵ' ਅਤੇ 'ਦੇਉ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਬਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਇਹ 'ਦੇਵ' ਜਾਂ 'ਦੇਉ' ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਆਓ, ਪਹਿਲਾਂ 'ਦੇਵ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕੀਤੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਪ੍ਰਮਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ,

(ੳ) ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਦੁਆਲੇ ਦੇਵ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣਹਾਰੁ॥ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 137)
ਦੁਆਲੇ ਦੇਵ- ਪ੍ਰਭੂ ਵਾਸਤੇ ਦੇਵ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ) ਸ਼ਬਦ: ਦੁਆਲੇ ਦੇਵ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੁਆਲੇ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ ਹੈ।
(ਅ) ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਅਪਰੰਪਰ ਦੇਵ॥ (ਪੰਨਾ 187)
ਦੇਵ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ।
(ੲ) ਮੋਕਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭਏ ਦਇਆਲ ਦੇਵ॥ (ਪੰਨਾ 209)
ਦੇਵ- ਸੰਬੋਧਨ ਕਾਰਕ, ਹੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ!

(ਸ) ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧ ਅਹੰਕਾਰੁ ਬਿਨਸੈ ਮਿਲੈ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ॥ (ਪੰਨਾ 405)
ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ=ਗੁਰੂ-ਦੇਵ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ ਗੁਰੂ।
(ਹ) ਸੋ ਵਸੈ ਇਤੁ ਘਰਿ ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਸੇਵ॥
ਅਭਿਚਲ ਨਗਰੀ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ॥
ਦੇਵ- (ਸੰਬੋਧ ਕਾਰਕ), ਦੇਵ ਦੀ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਭਿਚਲ ਨਗਰੀ।

ਅਰਥ: ਹੋ ਨਾਨਕ! (ਆਖ ਹੋ ਭਾਈ!) ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ (ਐਸੇ ਹਿਰਦੇ) ਘਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ) ਕਦੇ ਨਾ ਡੋਲਣ ਵਾਲੀ ਨਗਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਾਵਿ ਜਗਤ

ਗਜ਼ਲ

ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਰਾਸ ਨਾ ਆਇਆ।
ਪੀੜਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਾਥ ਨਿਭਾਇਆ।

ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮੀਤ ਨਾ ਕੋਈ
ਐਵੇਂ ਸੀ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਇਆ।

ਦੁਨੀਆਂ ਹੋ ਗਈ ਖਾਲੀ ਖਾਲੀ
ਬਾਬੁਲ ਦਾ ਜਦ ਉਠ ਗਿਆ ਸਾਇਆ।

ਮਨ ਪਰਦੇਸੀ ਜਦ ਹੋ ਜਾਵੇ
ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਭ ਜਗਤ ਪਰਾਇਆ।

ਮੈਂ ਬੈਠ ਬਨੇਰੇ ਰਾਹਾਂ ਤੱਕੀਆਂ
ਵੀਰ ਕਦੀ ਵੀ ਮਿਲਣ ਨਾ ਆਇਆ।

ਹਰ ਪਾਸੇ ਹੀ ਮਤਲਬਪ੍ਰਸਤੀ
ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਅਜਮਾਇਆ।

ਕੋਈ ਜਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਅੱਖ ਰੱਖੇ
ਕਿਸੇ ਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮੱਲਣਾ ਚਾਹਿਆ।

ਹੱਕ ਪਰਾਇਆ ਖਾਵਣ ਦੇ ਲਈ
ਸਭ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ ਲਾਇਆ।

ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ, ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ

ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਰਾਖਾ ਸ਼ਬਦ ਮੈਂ ਗਾਇਆ।

ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰੇ
ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ 'ਸੁਰਜੀਤ' ਬਣਾਇਆ।
-ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ

ਅਹਿਮ ਵਕਤ

ਵਕਤ ਸਦਾ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੈ ਅਹਿਮ ਹੁੰਦਾ
ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ
ਕਦੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਦੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਹੁੰਦਾ।
ਉਹ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ
ਸਵਰਗ ਸੀ ਕਹਿੰਦੀ,
ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਫੌਜੀ ਰਾਜ 'ਚ
ਉਥੇ ਜੀਣਾ ਹੈ ਜਿੰਦਾਂ ਨਰਕ ਹੁੰਦਾ।
ਬਹਾਨੇ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਆਖਰ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ
ਪਰ ਜੁਲਮ ਤਾਂ ਆਖਰ ਜੁਲਮ ਹੁੰਦਾ।
ਬਹਾਨਾ ਰਾਸਟਰਵਾਦ, ਨਸਲਵਾਦ
ਤੇ ਕਦੇ ਧਰਮ ਹੁੰਦਾ,
ਜ਼ਾਲਮ ਕਦੇ ਹਿਟਲਰ, ਕਦੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ
ਅਤੇ ਕਦੇ ਮੋਦੀ ਤੇ ਕਦੇ ਟਰੰਪ ਹੁੰਦਾ।
ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਵੀ
ਅਜੇ ਤੱਕ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ
ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੌਮਾਂ 'ਚ ਕਦੀ ਮਿਸਰ,
ਕਦੀ ਸੁਡਾਨ ਤੇ ਕਦੀ ਰੂਸ ਹੁੰਦਾ।
'ਸਤਿਨਾਮ' ਫਿਰ ਵੀ ਤੂੰ ਦਿਲ ਨਾ ਕਰ ਛੋਟਾ
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸੋਚ ਜਰੂਰ ਹੋਊ ਭਾਰੂ
ਕਿ ਪੈਦਾ ਇਕ ਨੂਰ ਤੋਂ ਹੈ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਹੁੰਦਾ।

-ਡਾ. ਸਤਿਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ
ਨਿਊ ਸਿਟੀ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ
ਫੋਨ: 845-708-5021

ਦਸਤਾਰ

(ਇਲੈਨ ਬਲੇਅਰ ਦੀ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਆਈ
ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪੁਸਤਕ 'My
Feathered Fingers' ਵਿਚੋਂ ਕਵਿਤਾ
'Turban' ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਅੱਜ ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹਾਂ
ਕਿਵੇਂ ਤੂੰ ਬੁੱਢੇ ਵਾਰੇ,
ਉਚਾ ਲੱਮਾ, ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਦਾੜ੍ਹੀ,
ਸੁਪਰ-ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਕੱਲ-ਮੁਕੱਲਾ,
ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਬੈਚ 'ਤੇ
ਨਿੱਠ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਸੈਂ।
ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੂਰੀ ਟੌਹਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੈਂ,
ਉੱਜ ਤੂੰ ਸਿਰ 'ਤੇ ਲੰਬੀ
ਸੂਤ ਨੂੰ ਵੱਟ ਚਾੜ੍ਹੀ
ਪੈਚਾਂ ਵਾਲੀ ਦਸਤਾਰ ਕਰਕੇ
ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੈਂ।
ਤੂੰ ਹਰ ਲੰਘਦੇ,
ਆਉਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੈਂ,
ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੁਝ
ਨੀਰਸ ਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ,
ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਾਤ ਭੂਮੀ ਦੀ
ਯਾਦ ਖਹਿ ਖਹਿ ਜਾਂਦੀ,
ਉਸ ਰੰਗ-ਰੰਗੀਲੀ ਮਾਂ-ਭੂਮੀ ਦੀ ਯਾਦ
ਜੋ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਆਇਆ ਸੈਂ।
ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ
ਸਾਡੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੈਂ ਤੂੰ,
ਪਰ ਕਿੱਥੇ? ਜਾਗਰਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੂੰ
ਬਹੁਤ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਸੈਂ
ਬੱਸ ਐਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਟੁਕੜਾ ਦਰ ਟੁਕੜਾ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੋੜ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ,
ਅਤੇ ਸਿਆਣਾ ਬਣਨ ਦੀ
ਨਾਕਾਮ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।
ਮੇਰਾ ਜੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ;
ਝੁਕ ਕੇ, ਨਿਓਂ ਕੇ, ਤੈਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਵਾਂ
ਪਰ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ
ਇਹ ਕਿਤੇ ਮੇਰੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਨਾ ਹੋਵੇ
ਫਜ਼ੂਲ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਾ ਹੋਵੇ,
ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।
ਅੱਜ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਤੂੰ
ਮੇਰੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੀ
ਸਿਮਰਤੀ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈਂ,
ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਖਾਮੋਸ਼ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵੀ
ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ,
ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਚਮਕਵੀਂ ਫੱਬਵੀਂ
ਜਾਮਨੀ ਦਸਤਾਰ ਵੀ।
-ਅਨੁਵਾਦ: ਡਾ. ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ
ਨਡਾਲਾ, ਕਪੂਰਥਲਾ।
ਫੋਨ: 91-97798-53245

ਬੋਨਤੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ

ਪਹਿਲਾਂ ਔਖੇ ਹੁੰਦੇ ਬੱਚੇ ਪਾਲਣੇ।
ਕਈ ਪਾਪਤ ਵੇਲੇ ਜ਼ਫਰ ਜਾਲਣੇ।
ਮੁਸੱਕੜਾਂ 'ਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਗਾਲਣੇ।
ਤੀਲਾ ਤੀਲਾ ਦਿਸਦੇ ਹੁਣ ਆਲੁਣੇ।
ਪੀਤੇ ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ, ਘਿਉ ਤੇ ਮੱਖਣ।
ਲੱਗ ਪਏ ਹੁਣ ਚੰਦਰੇ ਨਸ਼ੇ ਚੱਖਣ।
ਸ਼ਰਮ ਹਯਾ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਰੱਖਣ।
ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਇੱਜਤ ਪਾ ਛੱਜ ਛੱਟਣ।

ਨਸ਼ੇ ਨੇ ਆ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਫਾਹਿਆ।
ਡੋਡਿਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਚਿੱਟਾ ਆਇਆ।
'ਫੈਟਾਨੀਲ' ਨਵਾਂ ਬੁਝੇ ਖਿੜਾਇਆ।
ਸੁਣਿਆ ਜਿਨ੍ਹੇ ਹਾਥੀ ਭੀ ਢਾਹਿਆ।

ਆਸ ਸੀ ਦਿਨ ਚੰਗੇ ਮੁੜ ਪੈਣਗੇ।
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੈਰੀ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈਣਗੇ।
ਬਣ ਦੈਂਤ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣਗੇ।
ਲੁੱਟ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹ ਤੇਲ ਪਾਣਗੇ।

ਭੁਗਤ ਰਿਹਾ ਅੱਜ ਹੋਣੀ ਦਾ ਸੰਤਾਪ।
ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਦਾ ਪਾਪ।
ਬਲਦੇ ਸਿਵੇ ਪੈਦੇ ਵੈਣ ਤੇ ਵਿਰਲਾਪ।
ਵੰਡ ਨਸ਼ੇ ਵੇਟਾਂ ਲੈਂਦੇ ਨੇਤਾ ਝੋਲਾਢਾਪ।

ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਬਚਾਉਣਾ ਪਿਆਰਾ ਪੰਜਾਬ।
ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨੀ ਪਊ ਸ਼ਰਾਬ।
ਜਿਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ ਸਭ ਦਾ ਖਾਨਾ ਖਰਾਬ।
ਰਲ ਮਿਲ ਫਿਰ ਖਿੜਾਈਏ ਗੁਲਾਬ।

-ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ
ਸੈਨ ਹੋਜੇ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ।

ਲਫਜ਼ ਤੇ ਆਦਮੀ

ਲਫਜ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਝਿੱਜੇ
ਲਫਜ਼ ਫਿਰ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲਿੱਬਤੇ
ਲਫਜ਼ ਫਿਰ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ
ਲਫਜ਼ ਫਿਰ ਡੁੱਬ ਮਰੇ
ਆਦਮੀ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿ ਜਾਏ
ਆਦਮੀ ਕੀ ਕਰੇ?
-ਡਾ. ਸੁਖਪਾਲ ਸੰਘੋੜਾ

ਸ਼ਬਦ, ਹਰਫ ਸੰਗ ਹਰਫ ਦਾ ਮਿਲਾਪ, ਬੋਲਾਂ ਲਈ ਅਲਾਪ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਸੰਵਾਦ ਲਈ ਸੁਖਤ-ਸੰਗਤ।

ਸ਼ਬਦ ਸਿਰਜਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹਾਸਲ। ਸਾਰੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਖੋਜਾਂ ਤੋਂ ਉਤਮ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹੀਣਾ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਸੀ।

ਸ਼ਬਦ, ਕਿਹੜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਵੱਖਰਾ। ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਆਪਣਾ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ, ਤਾਂ ਹੀ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਜਦ ਕਿ ਕੁਝ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਹੁੰਦੀ। ਸ਼ਬਦ, ਪੂਰਨੇ ਵੀ ਅਤੇ ਫੱਟੀ 'ਤੇ ਅੱਖਰ-ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਵੀ। ਵਰਕਿਆਂ 'ਤੇ ਫੈਲਦੇ, ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜਦੇ, ਹਵਾ 'ਤੇ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ, ਪਾਣੀਆਂ 'ਤੇ ਕਲਾ-ਨਕਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪਰਿਚਿਤਾਂ ਦੀ ਗੁਟਕਣੀ ਹੀ ਹੁੰਦੇ।

ਸ਼ਬਦ, ਬੋਲੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਅਬੋਲ ਵੀ, ਗੂੰਗੇ ਵੀ ਤੇ ਸ਼ੋਰਗੁਲ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ, ਸੁਰਬੱਧ ਵੀ ਅਤੇ ਉਗੜ ਦੁੱਘੜੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਲੋੜ, ਰੂਪ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ।

ਸ਼ਬਦ, ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ, ਵਸਤ, ਕਿਰਿਆ, ਵਿਅਕਤੀ, ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰਨ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ। ਖਾਸ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਵਾਂਗੇ?

ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ, ਸੋਚ ਵਿਚ ਉਤਰਦਾ, ਮਨ ਬੀਹੀ ਵਿਚ ਮਟਕ ਮਟਕ ਤੁਰਦਾ, ਜੁ ਬਾਨ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹੋਠੀ ਮਟਕਾਉਂਦਾ। ਹਵਾ ਵਿਚ ਰੁਮਕਣੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਤਰੰਗਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ-ਸੁਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ।

ਸ਼ਬਦ, ਸੋਹਣਾ ਵੀ ਤੇ ਕੌੜਾ ਵੀ, ਆਪਣਾ ਵੀ ਤੇ ਬਿਗਾਨਾ ਵੀ। ਓਪਰਾਪਣ ਤੇ ਆਪਣਾਪਣ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਝਲਕਦਾ। ਸ਼ਬਦ, ਸਾਂਝਾਂ, ਸਿਮਰਤੀਆਂ, ਸੋਚਾਂ, ਸੁਪਨਿਆਂ, ਸਦਮਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦੇ। ਜਦ ਯਾਦ ਚਸਕਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਅਤੀਤ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਕਰਦੇ। ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦੇ।

ਸ਼ਬਦ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸਾਥ ਦੁੱਖ ਤੇ ਸੁੱਖ ਵਿਚ, ਹਾਸੇ ਤੇ ਰੋਣੇ ਵਿਚ, ਮਿਲਣ ਤੇ ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ, ਖੋਹਣ ਤੇ ਪਾਉਣ ਵਿਚ, ਲੱਭਣ ਤੇ ਗੁਵਾਉਣ 'ਚ, ਰੁੱਸਣ ਤੇ ਮਨਾਉਣ 'ਚ, ਜਾਗਣ ਤੇ ਸੌਣ 'ਚ, ਜੇਠ ਤੇ ਸਾਉਣ 'ਚ ਅਤੇ ਲਵੇ ਲਾਉਣ ਤੇ ਦੂਰ ਹਟਾਉਣ 'ਚ।

ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਖੋਜੀ ਕਰਦੇ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਹਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ, ਸ਼ਬਦ ਆਪਸ ਵਿਚ ਨਿੱਘੀ ਬੁੱਕਲ, ਰੁੱਸਦੇ ਵੀ ਤੇ ਮੰਨਦੇ ਵੀ, ਗਿਲਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਰੋਸਾ ਵੀ, ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵੀ ਪਾਉਂਦੇ।

ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰੂਹ-ਰੇਜ਼ਤਾ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਾਲੀ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਾਕ ਉਪਜਦੇ ਜਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਸ਼ਬਦ ਭਿਆਲੀ। ਸ਼ਬਦ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਉਤਰੀ ਸ਼ਾਮ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਸਰਘੀ ਦੀ ਲਾਲੀ। ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸੂਰਜ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਰੂਪ-ਧੁਪਾਲੀ। ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਦੱਸਦੇ ਤਨ ਲੰਗਾਰ ਤੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਲੀਰਾਂ ਪਰਨਾ। ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਖੇਤ ਪਨੀਰੀ ਬਣਦੇ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਬਣਦੇ ਡਰਨਾ। ਸ਼ਬਦ ਜੂਹਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਂ, ਤਰੀਕਾਂ ਤੇ ਪਲ ਪਲ ਦਾ ਲੇਖਾ। ਸ਼ਬਦ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਵਰਗਾ ਏ ਪਵੇ ਨਾ ਕਦੇ ਭੁਲੇਖਾ। ਸ਼ਬਦ ਸਿਰਤ ਦੀ ਬਗਲੀ ਗਲ ਵਿਚ ਲਟਕਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਹਰ ਬੀਹੀ ਤੇ ਗਲੀ ਮੁਹੱਲੇ ਸੱਦ ਸੁੱਚਮ ਦੀ ਲਾਉਂਦੇ। ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸੁਪਨੇ ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਬਰਸੇ ਮੇਘ। ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦਿਸਹੱਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਅਭੇਦ।

ਸ਼ਬਦ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸਿਸਕਣ ਲੱਗਦੇ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲਣ ਤੋਂ ਆਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਬਣ ਕੇ ਜਰਜਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਬਚਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ। ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸ਼ਬਦ-ਸੋਗ ਲਈ ਬਣਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰਾ।

ਸ਼ਬਦ ਜਦ ਫੱਟੀ ਤੋਂ ਉਕਰਨ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ, ਪੂਰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਉਘੜਨ ਤੋਂ ਬਾਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਗਿੱਡ ਨਾਲ ਭਰੇ ਦੀਦਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸੁਕਲ ਦਿਖਾਉਣ ਜੋਗਾ ਵੀ ਨਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਜੋ ਹੁੰਦੀ ਏ ਸਭ ਤੋਂ ਦੁਖਦਾਈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਨਵੀਂ ਪਨੀਰੀ ਨੇ ਹੀ ਲਾਉਣੀ।

ਸ਼ਬਦ ਹਰ ਸਦੀ 'ਚ ਲੋਚਦਾ ਏ ਆਪਣੇ ਵਾਰਸ ਨੂੰ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਲੋਸੇ, ਉਸ ਦੇ ਖਾਧੇਪਣ ਨੂੰ ਧੋਵੇ, ਘਰਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪੂੰਝੇ, ਦਿਲਗੀਰੀ ਨੂੰ ਘਟਾਵੇ, ਪਿੰਡੇ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਜਖਮਾਂ 'ਤੇ ਮਰਹਮ ਲਾਵੇ ਤੇ ਖੁਦ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰੂਹ ਰੇਜ਼ਾ ਜਦ ਵਰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ

ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਬਦ ਹੋਣਾ

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਫਰੋਲਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਾਦ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਕਾਵਿ-ਰੰਗ ਇੰਨਾ ਭਾਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਾਰਤਕ ਹੈ ਜਾਂ ਕਵਿਤਾ! ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਨੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਲ-ਗੁਰਦਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਦੌਲਤ, ਸਰੀਰਕ ਸਮਰੱਥਾ ਜਾਂ ਰੁਤਬਾ ਨਹੀਂ ਲੋੜੀਂਦਾ। ਸਿਰਫ ਮਨ ਵਿਚ ਲੋਚਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਮਦਰਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ।” ਹਥਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਹਰਫਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਹਨ। ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, “ਸ਼ਬਦ, ਬੋਲੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਅਬੋਲ ਵੀ, ਗੂੰਗੇ ਵੀ ਤੇ ਸ਼ੋਰਗੁਲ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ, ਸੁਰਬੱਧ ਵੀ ਅਤੇ ਉਗੜ ਦੁੱਘੜੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਲੋੜ, ਰੂਪ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ।” ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, “ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਆਪ ਮਾਰੇ ਤਾ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਸੂਝੈ॥ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਬਦ-ਆਸਥਾ ਨਾਲ ਅੰਤਰੀਵ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਤਮਕ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਮਾਰਗ ਅਪਨਾਈਏ।” ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕਸ਼ਾਫ ਹੈ, “ਸ਼ਬਦ, ਸਮਰੂਪ ਹੀ ਹੁੰਦੇ। ਸਿਰਫ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਅਹਿਸਾਸ ਅਤੇ ਮਾਨਵੀ ਤਰੰਗਾਂ ਤਾਂ ਇਕਸਾਰ ਹੁੰਦੇ। ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਵੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਕਸਾਰਤਾ ਮਿਲਦੀ।” -ਸੰਪਾਦਕ

ਉਮਰ ਯੁੱਗਾਂ ਜੋੜੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ।

ਸ਼ਬਦ ਕਦੋਂ ਮਰਦੇ ਨੇ! ਉਹ ਖੁਦਗਰਜੀਆਂ, ਤੰਗ ਦਾਇਰਿਆਂ, ਘਟੀਆ ਸੋਚਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਨਜ਼ਰੀਏ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਓਹਲੇ ਭਾਵੇਂ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਵਕਤ ਆਉਣ 'ਤੇ ਅੱਖ ਜਰੂਰ ਖੋਲ੍ਹਦੇ, ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਫਰੋਲਦੇ ਅਤੇ 'ਵਾਵਾਂ' ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਦੀਵ, ਸੁਚੱਜ, ਸਮਰਪਣ ਅਤੇ ਸੰਗ ਲੋਚਾ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦੇ। ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੇ ਸ਼ਬਦ ਅੱਜ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਹੋ, ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਚੰਗੇਰਾ ਧਰਦੇ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਆਪੋ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦੇ।

ਸ਼ਬਦ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਰੂਹੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ, “ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਨੁ ਜੀਤਿਆ ਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਘਰੇ ਮਹਿ ਪਾਇ॥” ਜਾਂ “ਅੰਤਰਿ ਸਬਦ ਵਸਾਇਆ ਦੁਖੁ ਕਟਿਆ ਚਾਨਣੁ ਕੀਆ ਕਰਤਾਰਿ॥” ਜਾਂ “ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਆਪ ਮਾਰੇ ਤਾ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਸੂਝੈ॥” ਲੋੜ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਬਦ-ਆਸਥਾ ਨਾਲ ਅੰਤਰੀਵ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ

‘ਘੜੀਐ ਸਬਦ ਸਚੀ ਟਕਸਾਲ’ ਦਾ ਇਲਹਾਮ ਮਨੁੱਖੀ ਕਰਮ ਦਾ ਹਾਸਲ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਰਥ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ। ਸ਼ਬਦ-ਟਕਸਾਲ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਪੁਖਤਰੀ ਅਤੇ ਪੂਰਨਤਾ ਮਿਲਦੀ, ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਮੋਈ ਸਾਨੂੰ ਹੋਕਰਾ ਲਾਉਂਦੀ ਏ ਅਪਨਾਉਣ ਲਈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਤੋਂ ਨਾਬਰ। ਇਹ ਨਾਬਰੀ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਮੰਜਰ ਆ। ਕੁਦਰਤ ਸੰਗ ਇਕਸੁਰਤਾ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰੋਗੇ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੁਹੱਪਣ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਾਸਲ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸ਼ਬਦ ਇਕਹਿਰੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਵੀ, ਸਧਾਰਨ ਵੀ ਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵੀ ਹੁੰਦੇ, ਸਾਦੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਗੂੜ੍ਹ-ਗਿਆਨੀ ਵੀ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਵੀ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਵੀ, ਆਮ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਦੇ ਵੀ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨੀ ਵੀ ਅਤੇ ਮੂੜ ਵੀ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਵੀ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੋਹਬਤ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ, ਦਿੱਭ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਭਵਿੱਖਮੁਖੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ, ਕਰਮਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਕਰਮਯੋਗਤਾ ਦਾ

ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਸਕਦੀਆਂ।

ਸ਼ਬਦੀ ‘ਸੋ’ ਸਭ ਤੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਅਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਜਦ ਕਿ ‘ਅਸੀਂ’ ਸ਼ਬਦ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਆਭਾ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਲੋਚਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸੁਭ-ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਸੁਚਾਰੂ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਜਾਦੂਗਰੀ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ, ਜਦ ਇਹ ਵਿਰਾਟ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵਿਰਾਮ ਲਾਉਂਦੇ, ਮਨ ਦੀ ਗੁਸ਼ੈਲੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਦਾ ਪੈਗਾਮ ਹਰ ਮਨ ਦਰ 'ਤੇ ਉਕਰ ਜਾਂਦੇ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਬਦ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਗੁਣਗੁਣਾਉਂਦੇ:

ਸ਼ਬਦ, ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਸ਼ਬਦ, ਵਾਕ-ਤਹਿਜ਼ੀਬ, ਸ਼ਬਦ, ਸੁਹੱਦਣੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਸ਼ਬਦ, ਅਦਬ ਅਦੀਬ।

ਸ਼ਬਦ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਸ਼ਬਦਹੀ ਮੁੱਖ ਵਾਕ, ਸ਼ਬਦ, ਭਜਨ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਜਪਿਆ ਜਾਪ।

ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧਨੁ ਚੇਲਾ ਸ਼ਬਦ, ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ, ਸ਼ਬਦ ਸੁਹਜ, ਸੁਖਨ-ਸਬੂਰੀ ਸ਼ਬਦੈ ਸਭ ਕਿਛੁ ਹੋਤ।

ਸ਼ਬਦੈ ਸਮਝ ਸਿਆਣਪਾਂ ਸ਼ਬਦੀਂ ਪਾਈਏ ਮਾਣ, ਸ਼ਬਦ, ਆਦਮ-ਜਾਤ ਵੀ ਸ਼ਬਦ, ਖੁਦਾ ਭਗਵਾਨ।

ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ-ਖੇਡੇ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਬਣਦੇ ਗਮ, ਸ਼ਬਦ ਕਰਦੇ ਜਖਮਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਲਾਉਂਦੇ ਮਰਹਮ।

ਸ਼ਬਦ ਬਣਦੇ ਗੈਰ-ਧਰਾਤਲ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦੇ ਹਮ-ਦਮ, ਸ਼ਬਦ ਕਰਾਉਂਦੇ ਝਗੜੇ-ਝੇਡੇ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸੁਰ-ਸਰਗਮ।

ਸ਼ਬਦ ਸਿਰਜਣ ਸਾਹ-ਸਿਸਕਣੀ ਸ਼ਬਦ, ਸੰਗੀਤਕ ਦਮ, ਸ਼ਬਦ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸੁੱਚਾ ਚੰਮ।

ਸ਼ਬਦ ਬਣਦੇ ਬਹੁਤਾਤ-ਬੰਦਗੀ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਕਮ-ਸੋ-ਕਮ, ਸ਼ਬਦ, ਪਿੰਡੇ ਦੇ ਮੁੜ੍ਹਕਾ-ਮੋਤੀ ਸ਼ਬਦ, ਕੀਰਤੀ-ਕੰਮ। ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ‘ਹੂ’ ਬਾਹੂ ਦੀ ਸ਼ਬਦ, ਬੋਧ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਸ਼ਬਦ ਕਦੇ ਪੀਲ ਦਾ ਮਿਰਜਾ ਸ਼ਬਦ, ‘ਸੋਹਣੀ’ ਕਹਾਣੀ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸੇ ਵਿਰਾਸਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ,

ਚਿਰਾਗ-ਡਾਰ

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ ਫੋਨ: 216-556-2080

ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵੈਦ-ਪੁਰਾਣ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮਿਥਿਹਾਸ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੂੰਗੇ ਹਾਅ ਸ਼ਬਦ ਸਿਰਜਦੇ ਆਸ, ਸ਼ਬਦ ਵਿਛੜਨ ਵਿਛੜਨ ਕਰਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬਿਠਾਵਣ ਪਾਸ।

ਸ਼ਬਦ ਸਾਹੀਂ ਸੋਗ ਸੰਤਾਪੇ ਸ਼ਬਦ ਧਰੇ ਧਰਵਾਸ, ਸ਼ਬਦ ਸੁੱਕੇ ਹੋਠ ਕਿਆਸਣ ਸ਼ਬਦ ਬੁਝਾਵੇ ਪਿਆਸ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹਲ ਤੇ ਗੱਡੇ ਸ਼ਬਦੀਂ ਖੂਹ ਖਰਾਸ, ਸ਼ਬਦੀਂ ਮੋਹ-ਮਮਤਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸ਼ਬਦੀਂ ਪੁਰ-ਖੁਲਾਸ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ‘ਜਾਪੁ’ ਤੇ ‘ਜਪੁਜੀ’ ਸ਼ਬਦ, ‘ਸੋਹਲੇ’ ‘ਰਹਿਰਾਸ’, ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਮੋਤੀ ਸ਼ਬਦੀਂ ਅਰਥ-ਅਰਦਾਸ।

ਸ਼ਬਦੀਂ ਵੱਸਦੀ ਬੋਲ ਗੁਟਕਣੀ ਸ਼ਬਦੀਂ ਮਨ-ਪਰਵਾਸ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਤਲੁਜ ਵਹਿੰਦਾ ਸ਼ਬਦੀਂ ਰਾਵੀ ਬਿਆਸ।

ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਸੁੰਨ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਸ਼ਬਦੀਂ ਠੱਠੇ ਹਾਸੇ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਤ ਸਾਧਨਾ ਸ਼ਬਦੀਂ ਹੱਠ ਦਿਲਾਸੇ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਚਾਅ ਚਹਿਕਦੇ ਸ਼ਬਦੀਂ ਹਮ-ਹਸਾਸੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਲੋਰੀ ਸ਼ਬਦੀਂ ਲਾਲ-ਦੈਦਾਸੇ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਸ ਦੁਆਵਾਂ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਰੋਸ਼ਨ ਪਾਸੇ, ਸ਼ਬਦੀਂ ਵੱਸਣ ਬਰਕਤ ਰਹਿਮਤਾਂ ਸ਼ਬਦ 'ਚ ਰੂਹ-ਭਰਵਾਸੇ।

ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸੰਝ-ਸਵੇਰਾ ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਮ, ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਉਘੜੀ ਰੇਖਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਅਜਲ-ਅੰਜਾਮ।

ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸੁੱਖ ਸੁਨੇਹਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਪੀੜ-ਪੈਗਾਮ, ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅੱਜ ਤੇ ਕੱਲ ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦ-ਇਲਹਾਮ।

ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦੇ ਕੋਲ ਇਕਰਾਰ ਸ਼ਬਦ, ਤੋੜੀਆਂ ਕਸਮਾਂ, ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਾਉਂਦੇ ਬਗਲੀ ਸ਼ਬਦ ਰਮਾਉਂਦੇ ਭਸਮਾਂ।

ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸ ਹੁੰਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ, ਸ਼ਬਦ, ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਖੁਣਿਆ ਸੂਰਜ ਸ਼ਬਦ, ਰੋਸ਼ਨ ਰਾਹਾਂ।

ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵਟਾਉਂਦੇ, ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਢੋਈ ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਬਣਦੇ (ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਭੇ 'ਤੇ)

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਕੀ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ ਜਾਈਏ?

ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਹੋਈ ਉਨਤੀ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, "ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਮਹਿ ਗਿਆਨ ਪਰਚੰਡੁ॥ ਤਿਥੈ ਨਾਦ ਬਿਨੋਦ ਕੋਡ ਅਨੰਦੁ॥" ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਧਾਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਦੀ ਥਾਂ ਗਾਉਣ, ਵਜਾਉਣ, ਮਨੋਰੰਜਨ, ਕੋਤਕ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨੀ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਰੀਬ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਸਥਿਤੀ ਸੁਧਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਭੈੜੀ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਜਲਸੇ ਜਲੂਸ, ਭੀੜ ਤਮਾਸ਼ੇ, ਕੋਤਕੀ ਗਤਕੇ ਤੇ ਸੰਗੀਤਮਈ ਪ੍ਰਭਾਤ ਫੇਰੀਆਂ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਹਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਅਦਬੀਆਂ ਤੇ ਬੇਅਦਬੀਆਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀਕਰਣ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ

ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਿਰਾਧਾਰ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਗਿਆਨ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਸਿੱਖਣ ਬਿਨਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਫਿਰ ਸਿੱਖੀ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਉਚੀ ਸਮਝ-ਉਡਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣਾ ਤਾਂ ਪਵੇਗਾ ਹੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ

ਆਲਮੀ ਦਰਜਾ ਅਲੋਪ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਬੁੱਝਵੀਂ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਸੋਚ ਕਾਰਨ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਯਕੀਨ ਵੀ ਨਾ ਕਰਨ ਕਿ ਜਿਸ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਉਹ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪੂਰਨ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ। ਉਹ

ਸਮੇਂ ਸਭ ਧਰਮ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਏ ਤਰਕ-ਰਹਿਤ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਦਲੇ, ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸੋਚ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਦਿਸ਼ਾ ਬਦਲੀ ਸੀ; ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ (ਹਿੰਦੂ) ਸੰਕਲਪ ਤੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ (ਸਿੱਖ) ਸੰਕਲਪਾਂ ਤੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਵਾਜਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਭ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਿਆ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪੁਰਜੋਰ ਤਾਂਘ ਸੀ, ਜੋ ਤਰਕ, ਵਿਵੇਕ, ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਯੋਗ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਿਰਮੂਲ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਮਾਂ ਦੁਆਲੇ ਲਪੇਟਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਫੋਕਟ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੁਆਲੇ ਲਪੇਟਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਚਾਨਣ ਦੀ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਸੇਧ ਵਿਚ ਸਿੱਧਾ ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਜਿਉਣ ਦਾ ਰਾਹ ਭਾਲਣ ਦੀ ਦਲੀਲ ਸੀ। ਬੱਸ ਇਹੀ ਇਕ ਗੱਲ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਚ ਸਰਲ ਅਤੇ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਸ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਇਹ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਮਾਤਰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਉਪਰੋਂ ਜੁੜ ਕੇ ਵੀ ਅੰਦਰੋਂ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਅਸਲੋਂ ਹੈ ਕੀ? ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਭੁਲਾਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਈ ਮਨਘੜਤ ਸੰਕਲਪ ਲਈ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਨਿਰਾਧਾਰ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਟੇਕ ਲਾਈ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਪਾਲਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਮਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੈਰ-ਨਾਨਕੀ ਸੰਕਲਪਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਕੰਮ ਉਹ ਉਚੇਚੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਸਹੀ ਉਦਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਡਾ. ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਮਰਾਓ
ਫੋਨ: 408-634-2310

ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਗੇ?

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਚਹੂੰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਸ ਸਾਲ ਬਿਤਾਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੌਧਿਕ ਸਰਗਰਮੀ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਿਰਮੌਰ ਗ੍ਰੰਥ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ। ਅੱਜ ਉਸ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਟਕਾ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚਲਾ ਸਬਕ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਜਪੁਜੀ ਕੀ ਹੈ? ਕੋਈ ਦੱਸਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਜਾਣਨ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਇਹ ਇਖਲਾਕੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀ ਪਾਠ ਸਿੱਖ ਕੇ ਜਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਉਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਲੰਮੀ ਛੁੱਟੀ ਉਪਰੰਤ ਬਿਨਾ ਹੋਮ-ਵਰਕ ਕੀਤੇ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਆ ਵੜਿਆ ਹੋਵੇ।

ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਯਾਦਗਾਰੀ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਲੋੜ ਸਿੱਖੀ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਇਹੀ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਤਾਂ ਆਉਂਦੀ ਹੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੱਸ ਮੰਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਗੁਟਕਾ ਪੜ੍ਹ ਲਵੋ, ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਲਵੋ, ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਓ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ/ਕਰਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿਓ। ਜਿੰਨਾ ਮੰਨੇਗੇ, ਉਨੀਆਂ ਹੀ ਮਿਹਰਾਂ ਬਰਸਣਗੀਆਂ। ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਭਰਮ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਬਿਨਾ

ਸਮਝਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪਰਤਾਂ ਤੇ ਕਈ ਪਰਿਪੇਖ ਹਨ, ਜੋ ਸਿੱਖਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝ ਪੈ ਸਕਦੇ ਹਨ!

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੋਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਰਲ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਵੀ ਤਾਂ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਜਟਿਲ ਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਹੱਦ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਰਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਸ ਗਣਿਤ, ਵਿਗਿਆਨ ਵਾਂਗ ਉਦਮ ਕਰ ਕੇ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਣਿਤ, ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹ ਲਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਬਾਈਨੋਮੀਅਲ ਥਿਓਰਮ (Binomial Theorem) ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਅਲਜਬਰੇ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਆਉਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਵਾਲੇ ਨਿੱਕੀ ਤੇ ਖੰਨਿਓ ਤਿੱਖੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਉਦਮ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਮਸਤਕ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਭਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਮੰਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਣ ਲੈਣ ਕਿ ਇਸੇ ਭਰਮ-ਭਾਵਨਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪੁਜਾਰੀਵਾਦ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਨਤਾ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਦਾ ਆਹਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਧਰਮ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨ ਹੋਣ ਦਾ

ਵਿਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ। ਜੇ ਖੋਜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਇਸ ਕਥਨ ਵਿਚ ਉਹ ਸੱਚ ਸਮਾਇਆ ਮਿਲੇਗਾ, ਜੋ ਇਸ ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਰਹਿਣ ਤੀਕ ਇਵੇਂ ਖਰਾ ਰਹੇਗਾ। ਜੇ ਇਹ ਕਾਇਨਾਤ ਫਨਾਹ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜ ਉਸਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਸੰਖ ਵਾਰ ਇੰਦਾਂ ਫਨਾਹ ਤੇ ਮੁੜ-ਉਸਾਰੀ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹ ਸੱਚ, ਸੱਚ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਅਸਲੋਂ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਥੇ ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਆਪਣੀ ਅਣਮਿਥੀ ਸ਼ਰਧਾ ਕਾਰਨ ਇੰਨੇ 'ਨਿਮਾਣੇ' ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰੇ ਦੀ ਬੌਧਿਕ ਰਚਨਾ ਹੈ!

ਦਰਅਸਲ ਜਿਸ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖ ਇਕ ਰਵਾਇਤੀ ਧਰਮ ਭਾਵ ਹਿੰਦੂਤਵ ਜਾਂ ਇਸਲਾਮ ਵਰਗਾ ਧਰਮ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਹ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਧਰਮ ਤੋਂ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖੀ ਇਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਜੋ ਮੁਢਲਾ ਤੇ ਅੰਦੁਤੀ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੇਧ ਦਿੰਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਉਦੋਂ ਦਾ ਉਪਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਭਾਵ ਹੋਰ ਸਭ ਧਰਮ ਆਪਣੇ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ 'ਕਰਤਾਰ' ਦੀ ਖੋਜ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ

ਸੰਕਲਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸੀ ਸੀ। ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਬੈਠ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਿਰਤ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਸਾਰੰਸ਼ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪੁੰਜ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ; ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਰਧਾਲੂਆਂ

ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਗਈ। ਸਮਝ ਦਾ ਤਾਲ-ਮੇਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਹੀ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਅਪੜਿਆ। ਸਰਲ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਧਰਮ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੁਝ ਨਾ ਸਮਝਿਆ।

ਮੱਧ ਕਾਲ ਦੇ ਅੰਧੋਰ ਕਾਰਨ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਨੇ ਇਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੁਆਲੇ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਪਰਤ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਲਈ। ਧਰਮ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪੈ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਵਿਚਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦਿਖਣੋਂ ਹਟ ਗਿਆ। ਬਾਹਰੀ ਅਡੰਬਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਮ ਪ੍ਰਬਲ ਰੂਪ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਸੱਚੇ ਲੱਗਣ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਉਹ ਸਭ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਨਿੰਦਦੇ ਗਏ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਸਮਝ ਕੇ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਰਾਹੀਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਲੜ ਲਾਈ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਦੂਜੀਆਂ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਕ ਕੱਟੜ ਸੰਪਰਦਾ ਬਣ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਤਰ ਕੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਲਝਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਕਿ ਅਜੋਕਾ ਸਿੱਖ ਅੱਜ ਵੀ ਕਰੀਬ ਉਸੇ ਧਰਾਤਲ 'ਤੇ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ,

ਜਿਸ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਗਿਆਨ-ਵਿਹੁਣੀ ਖਲਕਤ ਵਿਚਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਤੋਂ ਅਸਚਰਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਉਥੇ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ!

ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਸ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਇਹ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਮਾਤਰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਉਪਰੋਂ ਜੁੜ ਕੇ ਵੀ ਅੰਦਰੋਂ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਅਸਲੋਂ ਹੈ ਕੀ? ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਭੁਲਾਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਈ ਮਨਘੜਤ ਸੰਕਲਪ ਲਈ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਨਿਰਾਧਾਰ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਟੇਕ ਲਾਈ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਪਾਲਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਮਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੈਰ-ਨਾਨਕੀ ਸੰਕਲਪਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰਨਾ

ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਕੰਮ ਉਹ ਉਚੇਚੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਸਹੀ ਉਦਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਹੁਣ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਯੁਗ ਹੈ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪਲਟਾ ਖਾਧਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਵਧੇਰੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਹੁਣ ਬੋਝੇ ਧਿਆਨ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਸਦਕਾ ਹੀ ਇਸ ਸੋਚ ਨਾਲ ਜੁੜ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਚਾਨਣ ਸਭ ਪਰਦੇ ਚੀਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਵੇ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮਿਲੇ। ਹੁਣ ਇਹ ਭਰਮ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ-ਦੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਟੁੱਟਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ 'ਸਿੱਖੀ' ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਸਮਝਣ ਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਲੋੜ ਬਾਣੀ ਦੇ ਤੇਜ ਰਫਤਾਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਤਰਕਪੂਰਣ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਲੋੜ ਉਲਥਿਆਂ ਤੋਂ ਟੀਕਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਲੋੜ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਖੋਜਣ ਦੀ ਹੈ।

ਅਜੋਕਾ ਸਿੱਖ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ, ਗਿਆਨੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਬੁਧੀਜੀਵੀ ਹੋਵੇ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ ਬਣਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਦਕਾ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰਤਾਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖੀ ਫਲਸਫੇ ਨਾਲ ਉਜਲ-ਮੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਬਦ ਹੋਣਾ

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

- ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦ-ਖੁਸ਼ਬੋਈ।
- ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭਰਦੇ, ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਖਿਦਮਤਗਾਰ, ਸ਼ਬਦ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਮਿੱਤ ਮੋਢਾ, ਸ਼ਬਦ ਲੰਘਾਉਂਦੇ ਪਾਰ।
- ਸ਼ਬਦ, ਸੱਚ ਦਾ ਲਾਇਆ ਹੋਕਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਕੁਝ ਵਪਾਰ, ਸ਼ਬਦ, ਸੰਦੇਸ਼ ਸਿਹਤਯਾਬੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਕਰੇ ਬਿਮਾਰ।
- ਸ਼ਬਦ, ਸੁੱਕਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਬਾਗ-ਬਹਾਰ, ਸ਼ਬਦ, ਰੰਗ-ਮਹਿਕ ਦਾ ਬੂਟਾ ਸ਼ਬਦ, ਫਲ-ਗੁਲਜ਼ਾਰ।
- ਸ਼ਬਦ, ਸਾਹਾਂ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ

- ਸ਼ਬਦ, ਅਉਧ ਦੀ ਘਾਟ, ਸ਼ਬਦ, ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਦਾ ਸਿਰਨਾਂਵਾਂ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਵਿਟਰੀ ਵਾਟ।
- ਸ਼ਬਦ ਕਰਦਾ ਚੁੱਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਚੁਗਲੀ ਸ਼ਬਦ, ਟੁੱਕ ਦੀਆਂ ਸੂਹਾਂ, ਸ਼ਬਦ, ਸੱਬਾਂ 'ਚ ਵੱਸਦੀ ਬਰਕਤ ਸ਼ਬਦ, ਧੂਣੀ ਦਾ ਧੂੰਆਂ।
- ਸ਼ਬਦ, ਆਲ੍ਹੇ ਸੰਤੋਖਿਆ ਦੀਵਾ ਸ਼ਬਦ, ਮੰਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਲਾਂ, ਸ਼ਬਦ, ਬਾਬੇ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਨੀਂਦ ਹੰਗਾਲ।
- ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦੇ ਗੁੱਝੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ, ਸ਼ਬਦ, ਮਨ ਖਿੜੀਆਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰਾਂ ਸ਼ਬਦ, ਸਰੂਰ ਸੌਗਤਾਂ।
- ਸ਼ਬਦ ਸਿਰਜਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਤੇ

- ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਬੀਜੇ ਕੰਡੇ, ਸ਼ਬਦ ਕਰਦਾ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹੁਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਚੌਰਾਹੀਂ ਭੰਡੇ।
- ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਦਰਗਾਹੀਂ ਦਾਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨਿਵਾਰੇ ਰੋਗ, ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਕੰਨ ਪੜਵਾਏ ਸ਼ਬਦ, ਕਮਾਉਣਾ ਜੋਗ।
- ਸ਼ਬਦ, ਮਨ ਦੀ ਖੁੱਲੀ ਬਾਰੀ ਸ਼ਬਦ, ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਚੋਣਾ, ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਅੰਤਰੀਵ ਯਾਤਰਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਖੁਦ ਨੂੰ ਪਾਉਣਾ।
- ਪਰ, ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਜਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਰੁੱਸੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣਾ ਗੁੰਮੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬਾਹ ਪਾਉਣਾ ਚੁੱਪ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲ ਫੁਹਾਣਾ ਗੁੰਗੇ ਸ਼ਬਦੀਂ ਹਰਫ ਟਿਕਾਣਾ ਫਿਕੇ ਸ਼ਬਦੀਂ ਰੰਗਤ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਭਟਕੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜ ਲਿਆਉਣਾ

- ਰੋਂਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਉਣਾ ਜਖਮੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਲਾਣਾ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਜੂਹੋ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਤਮ-ਰਾਗ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਜਾਣਾ।
- ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੁੱਚੇ ਅਰਥ, ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸੰਵਾਦ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਚੋਨਤਾ ਨੂੰ ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਚੰਗਿਆਈ ਦਾ ਜਾਗ ਲੱਗਦਾ। ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਦੁੱਧ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਰਗਾ। ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਨਿੱਜੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਇਕ ਰੂਪ ਧਾਰਦੇ। ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਉਬਾਲਣ ਵਕਤ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੇਕ ਲੱਗਦਾ ਤੇ ਦੁੱਧ ਉਬਲਦਾ। ਉਬਲਦੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਤਰੋਂਕਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ। ਪਾਣੀ ਹੀ ਦੁੱਧ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਿਬੂਬੀ ਸਾਥੀ। ਦੁੱਧ ਦੀ ਪਾਣੀ ਸੰਗ ਆੜੀ, ਇਕ ਜੋੜ ਦੋਏ ਮੂਰਤੀ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮਹਿਕੀਲੇ ਤੇ ਸਜੀਲੇ ਅਰਥ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹ ਪਾਕ-ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ।
- ਸ਼ਬਦਾਂ ਸੰਗ ਦੋਸਤੀ ਪਾਓ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲਵੱਕੜੀ ਦੇ ਨਿੱਘ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿੱਘ ਤੇ ਦਸਤੂਰ ਬਣਾਓ, ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ-ਜੋਗਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ, ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਹਾਸਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਪਿਛਲਾ ਅੰਕ ਵੇਖੋ)
 ਕੁਲਬੁਰਗੀ ਹਾਂਪੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਸੀ ਅਤੇ ਲਿੰਗਾਇਤ ਰਵਾਇਤ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਪ੍ਰਸਿਧ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਕੰਨੜ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵਿਦਵਾਨ ਯੂ. ਆਰ. ਅਨੰਤਮੂਰਤੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਹਮਾਇਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ, ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਤਿੱਖਾ ਆਲੋਚਕ ਸੀ। 2014 ਵਿੱਚ ਬੰਗਲੌਰ ਵਿੱਚ 'ਵਹਿਮ ਭਰਮ ਵਿਰੋਧੀ ਬਿਲ' ਬਾਰੇ ਗੋਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਿੱਖੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਕੁਲਬੁਰਗੀ ਖਿਲਾਫ ਗੁੱਸੇ ਕਾਰਨ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਮੰਗ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਵੀ ਹੋਣਾ ਪਿਆ, ਪਰ ਕਤਲ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕਤਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਭਾਵੇਂ ਸਾਫ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਸਥਾ ਅਜੇ ਵੀ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਡਭੋਲਕਰ, ਪਨਸਾਰੇ ਅਤੇ ਕੁਲਬੁਰਗੀ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਨੇ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਮੁੜ ਇਸ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਰ ਅਗਵਾਈ ਨੌਜਵਾਨ ਆਗੂ ਰਾਮਨਾਥ ਨੇ ਸੰਭਾਲੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਥਾਨਕ ਨੌਜਵਾਨ ਹੈ। 30 ਸਤੰਬਰ 2015 ਨੂੰ ਪਨਸਾਰੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਮੀਰ ਗਾਇਕਵਾੜ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਪਿੱਛੋਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੌਰਭ ਲੋਟਲੀਕਰ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਆਸ਼ਰਮ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਵੇ।

ਰਾਮਨਾਥ ਨੇ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 7 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਸ਼ਰਮ ਬੰਦ ਨਾ ਕਰਵਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਨਗੇ ਪਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਵਰਗਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਕਿਵੇਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਥਾ ਖਿਲਾਫ 2009 ਵਿੱਚ ਚੱਲਿਆ ਅੰਦੋਲਨ ਮੁੜ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਗੋਆ ਵਿੱਚ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਨਾਤਨ ਸੰਸਥਾ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ! 2011 ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 1000 ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਫਾਈਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜੋ 2008-09 ਦੇ ਬੰਬ ਧਮਾਕਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਸੰਸਥਾ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਟਾਲਾ ਵੱਟਦੀ ਰਹੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸੁਭਚਿੰਤਕ ਭਾਜਪਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੋਰ ਥਾਈਂ ਵੀ ਹਨ।

1999 ਦੀ ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਇੱਕ ਨਿੱਖਰੇ ਹੋਏ ਦਿਨ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਐਮ. ਪੀ. ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਚੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜ ਗੰਜ ਜਿਲੇ ਦੇ ਮੁਸਲਿਮ ਬਹੁਲਤਾ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਪੰਚ ਰੁਖੀਆ ਵਿੱਚ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਮੱਠ ਦਾ ਮਹੰਤ, ਨਵੀਂ ਨਕੋਰ ਮਹਿੰਗੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਕੂਟਰਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਲਾਮ-ਲਸ਼ਕਰ ਸਮੇਤ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਕਾਫਲਾ ਮਹਾਰਾਜ ਗੰਜ ਵੱਲ ਮੁੜਿਆ, ਜੋ ਗੋਰਖਪੁਰ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਫਲੇ ਨੂੰ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਤਲਤ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਮ ਨੇ ਸੜਕ 'ਤੇ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਸੂਬੇ ਦੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਰੋਹ ਭਰੀ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲਾ ਇਹ ਤਕਰਾਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦੇ ਅੰਗ ਰੱਖਿਅਕ ਹੈਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਸੌਤਿਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਯਾਦਵ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਥਾਏਂ ਢੇਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਆਲੋ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵੱਲ ਭੱਜ ਗਏ। ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ 'ਗੋ ਰਕਸ਼ਾ ਮੰਚ' ਦਾ ਹਜ਼ੂਮ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਦਿਨ, 10 ਫਰਵਰੀ 1999 ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਘੰਟਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਗੰਜ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਅਤੇ 24 ਹੋਰ ਜਣਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਧਾਰਾ 307 (ਇਰਾਦਾ ਕਤਲ), 147 (ਦੰਗੇ ਭੜਕਾਉਣ), 148 (ਘਾਤਕ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖਣ), 295 (ਪੂਜਾ ਸਥਾਨ ਦੀ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਕਰਨ), 297 (ਮੁਸਲਿਮ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿੱਚ ਜਬਰੀ ਦਾਖਲ ਹੋਣ), 153ਏ (ਦੋ ਫਿਰਕਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ) ਅਤੇ 506 (ਡਰਾਉਣ ਧਮਕਾਉਣ) ਆਦਿ ਤਹਿਤ ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਦਰਜ ਕੀਤੀ।

ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ-3

ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ

ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਨੌਂ ਦਹਾਕਿਆਂ 'ਚ ਬੜੇ ਉਤਰ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਇਸ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਵਿੰਗ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਾਰਟੀ ਹੈ; ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਉਘੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਧੀਰੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਝਾਮ ਨੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੰਗਠਨਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਸ਼ੈਡੋ ਆਰਮੀਜ਼' (ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਲਸ਼ਕਰ) ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ ਦੇ ਕੰਮ ਢੰਗ ਬਾਰੇ ਭਰਪੂਰ ਖੁਲਾਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਲਈ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਗੋਰਖਪੁਰ ਐਮ. ਪੀ. ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਖਿਲਾਫ ਭੜਕਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚ ਰੁਖੀਆ ਵਿਖੇ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕਬਰਾਂ ਪੁੱਟੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਹ 14-15 ਵਾਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੌੜ ਗਏ ਅਤੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਆਗੂ ਦੇ ਅੰਗ ਰੱਖਿਅਕ ਸਤਿਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਯਾਦਵ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਗਏ। ਸਤਿਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।

ਪੰਚ ਰੁਖੀਆ ਘਟਨਾ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਦੇ ਐਮ. ਪੀ. ਬਣਨ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵਾਪਰੀ। 1998 ਵਿੱਚ ਉਹ ਗੋਰਖਪੁਰ ਤੋਂ 26,000 ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਜਿੱਤਿਆ ਸੀ, 1999 ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਜਮਨਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਿਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਫਰਕ 7339 ਨਾਲ ਹਰਾਇਆ। ਪਹਿਲੀ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ 'ਗਉ ਰਕਸ਼ਾ ਮੰਚ' ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ, ਪਰ 1999 ਦੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਇਸ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਫਾਇਦਾ ਨਾ ਹੋਇਆ।

ਜਨਵਰੀ-ਫਰਵਰੀ 2002 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਜਪਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰ ਗਈ, ਪਰ ਭਾਜਪਾ ਵਲੋਂ ਟਿਕਟ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਰਾਧਾ ਮੋਹਨ ਦਾਸ ਅਗਰਵਾਲ ਅਜ਼ਾਦ ਚੋਣ ਜਿੱਤ ਗਿਆ। ਉਂਜ, ਇਹ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਦੇ ਹਲਕੇ ਦਾ ਮਹਿੰਗ ਪੰਜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਲਈ ਬਹੁਤੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸ ਨੇ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੰਗਠਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ। ਇੱਕ ਹਫਤੇ 'ਚ ਹੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਐਲਾਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਮੋਕਾਮੇਲ ਵੀ ਬਣ ਗਿਆ।

27 ਫਰਵਰੀ 2002 ਨੂੰ ਗੋਧਰਾ ਕਾਂਡ ਵਾਪਰ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਸਾਬਰਮਤੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਵਿੱਚ 48 ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਗੁਜਰਾਤ 'ਚ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਇਹ ਭਿਆਨਕ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਗੋਰਖਪੁਰ ਦਾ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਉਸਾਰੀ 'ਚ ਜੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

'ਗੋਰਕਸ਼ਾ ਮੰਚ' ਦੀ ਪਕੜ ਗੋਰਕਸ਼ਾ ਪੀਠ ਜਾਂ ਗੋਰਖਨਾਥ ਮੱਠ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ 'ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ' ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਦੀਆਂ ਚੋਣ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੋ ਸਕੇ। 'ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ' ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਆਸੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਡੀਆਂ ਫਿਰਕੂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ

ਅਤੇ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਵਿਰੋਧੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨੇ 'ਲਵ ਜਿਹਾਦ', ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲੋਸ਼ੀ ਬਿਰਤੀ, ਹਿੰਦੂ ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਣ, ਕੌਮੀ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਤੇ ਪੌਸ਼ ਜਮਾਉਣ ਵਰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਆਖਿਰਕਾਰ ਇਸ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਵੀ ਹੋਇਆ। 2004 ਵਿੱਚ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ 1,42,000 ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਜਿੱਤਿਆ। 1999 ਵਿੱਚ ਇਹ ਫਰਕ ਮਹਿੰਗ

ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ

7339 ਸੀ ਜਦਕਿ 2009 'ਚ ਇਹ 3 ਲੱਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਫਰਕ 2014 ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ।

ਆਪਣੀ ਹੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਥਾ ਬਣਾਉਣਾ ਇੱਕ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਲਈ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਐਮ ਪੀ. ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਦੀਆਂ ਸਭ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਸਾਧਾਰਨ ਹੀ ਸਨ। ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਆਪਣੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਬਾਪੂਬੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਜਿੱਤ ਅਹਿਮ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇਸ ਮੱਠ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮਹੰਤ ਦਿੰਗਵਿਜੈ ਨਾਥ, ਜੋ 1935-69 ਤੱਕ ਗੋਦੀਨਸ਼ੀਨ ਰਿਹਾ, ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਾਤਰ ਸਾਧਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ।

1894 ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਨਾਨੂ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਦਿੰਗਵਿਜੈ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਖਸ ਨਾਕੁਰ ਜਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ। ਇਸ ਅਨਾਥ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਗੋਰਖਨਾਥ ਮੰਦਿਰ 'ਚ ਹੀ ਹੋਈ। ਉਸ ਨੇ 1939 ਵਿੱਚ 'ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ' ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਅਤੇ ਸਭਾ ਵਿੱਚ 'ਗੋ ਰਕਸ਼ਾ ਪੀਠ' ਦਾ ਮਹੰਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਚੰਗੀ ਪੈਂਟ ਬਣਾ ਲਈ। ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਾਂਗ ਇਹ ਵੀ ਗਾਂਧੀ

ਦਾ ਕੱਟੜ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ। 27 ਜਨਵਰੀ 1948 ਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ:

"ਵੀ. ਜੀ. ਦੇਸ਼ ਪਾਂਡੇ, ਮਹੰਤ ਦਿੰਗਵਿਜੈ ਨਾਥ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਰਾਮ ਸਿੰਘ (ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਦੇ ਆਗੂ) ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਦੀ ਕਨਾਟ ਪਲੇਸ ਵਿਖੇ 27 ਜਨਵਰੀ 1948 ਨੂੰ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਥ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤੇ ਹਨ।...ਮਹੰਤ ਦਿੰਗਵਿਜੈ ਨਾਥ ਨੇ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਵਿਰੋਧੀ ਅਨਸਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ।"

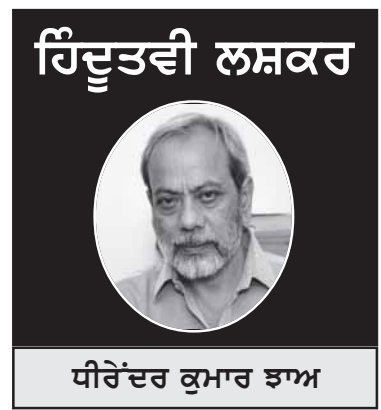
1949 ਵਿੱਚ ਦਿੰਗਵਿਜੈ ਨਾਥ ਨੇ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਯੂ. ਪੀ. ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹਿੰਗੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਅਯੁੱਧਿਆ ਵਿੱਚ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਦਾ ਮਸਲਾ ਭੜਕਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦਸੰਬਰ 1949 ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਲੱਲਾ ਦੇ ਬੁੱਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਗੁਪਤ ਯੋਜਨਾ ਉਲੀਕੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਸਾਰੀ ਕਮਾਨ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਸੀ, ਜਦਕਿ 'ਸਰਬ ਭਾਰਤ ਰਮਾਇਣ ਮਹਾਂਸਭਾ' ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਸਰਗਰਮ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

ਛੇਤੀ ਹੀ ਦਿੰਗਵਿਜੈ ਨਾਥ ਨੂੰ 'ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ' ਦਾ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। 1950 ਵਿੱਚ ਅਖਬਾਰ 'ਸਟੇਟਸਮੈਨ' ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿੱਚ ਉਸ ਕਿਹਾ, "ਜੇ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਤਾਕਤ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ 5-10 ਸਾਲ ਲਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦਰਮਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹਿਤ ਭਾਰਤ ਪੱਖੀ ਹਨ।"

ਦਿੰਗਵਿਜੈ ਨਾਥ ਨੇ ਸਵਾਮੀ ਕਰਪੱਤਰੀ, ਜੋ 'ਰਾਮ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ' ਦਾ ਮੋਢੀ ਸੀ, ਨਾਲ ਵੀ ਨੇੜਿਓਂ ਜੁੜ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵੱਖਰੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਇਹ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਜਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਸਕੂਲ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੀ, ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਰਸਵਤੀ ਸ਼ਿਸ਼ੂ ਮੰਦਿਰ 1952 ਵਿੱਚ ਗੋਰਖਪੁਰ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

1966 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੇ 'ਸਰਵ ਦਲ ਗੋ ਰਕਸ਼ਾ ਮਹਾਂ ਅਭਿਆਨ ਸਮਿਤੀ' ਬਣਾਈ ਤਾਂ ਦਿੰਗਵਿਜੈ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ 'ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ' ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਗੋਰਖਪੁਰ ਤੋਂ 1967 ਵਿੱਚ ਐਮ. ਪੀ. ਬਣਿਆ। ਉਹ ਇਸ ਗੋਰਖਨਾਥ ਮੰਦਿਰ/ਮੱਠ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਹੰਤ ਸੀ, ਜੋ ਸਰਗਰਮ ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੋਰਖਨਾਥ ਮੱਠ, ਜੋ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ, ਠਾਕੁਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ-ਰਾਜਸੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਿਆ। ਅਵੈਦਿਆ ਨਾਥ, ਜੋ 1969 ਵਿੱਚ ਦਿੰਗਵਿਜੈ ਦੀ ਮੌਤ ਪਿੱਛੋਂ ਮਹੰਤ ਬਣਿਆ, 1989 ਤੱਕ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਚੋਣ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ। 1980ਵਿਆਂ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਅਯੁੱਧਿਆ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਨਾ ਲਿਆ, ਜੋ ਦਿੰਗਵਿਜੈ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਭਗਵੇਂ ਸਮੂਹ ਇੱਕ ਜੁੱਟ ਹੋਣ ਲੱਗੇ।

ਇਸ ਸੁਲੂ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਐਸਾ ਗੰਭੀਰ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਵੈਦਿਆ ਨਾਥ ਨੇ ਇਸ ਭਗਵੇਂ ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਉਭਾਰ ਲਈ ਧੁਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਅਲਾਹਬਾਦ ਕੁੰਭ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ 1989 ਵਿੱਚ

ਧੀਰੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਝਾਮ

ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਲੋਂ ਲਾਈ ਧਰਮ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਨੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤੈਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਧਰਮ ਸੰਸਦ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ "31 ਜਨਵਰੀ 1989 ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਮੁਸਲਿਮ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਸਟੈਂਡ ਲਿਆ। ਗੋਰਖਪੁਰ ਦੇ ਮਹੰਤ ਅਵੈਦਿਆ ਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਮਸਜਿਦਾਂ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। 'ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਦਿਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਓ ਤਾਂ ਜੋ ਝਗੜਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਰਾਵਣ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਟਾਲਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੀਤਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਓ।"

ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਿੰਗਵਿਜੈ ਅਤੇ ਅਵੈਦਿਆ ਨਾਥ ਵਾਂਗ ਠਾਕੁਰ ਜਾਤ 'ਚੋਂ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਂ ਅਜੈ ਮੋਹਨ ਬਿਸ਼ਟ ਸੀ। ਉਹ ਉਤਰਾਖੰਡ ਦੀ ਪੌੜੀ ਜਿਲੇ ਦੀ ਯਮ ਕੇਸ਼ਵਰ ਤਹਿਸੀਲ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਹੈ। ਅਵੈਦਿਆ ਨਾਥ ਵੀ ਉਸੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਸੀ। ਅਵੈਦਿਆ ਨਾਥ ਨੇ 1994 ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਬਾਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਰੱਖਿਆ। ਚਾਰ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿਆਸੀ ਵਾਰਿਸ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। 1998 ਵਿੱਚ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ 26 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਗੋਰਖਪੁਰ ਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਚਾਰ ਵਾਰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਹਰ ਵਾਰ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਚੋਣ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ ਰਾਹੀਂ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰਬੀ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਰਿਆਸਤ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ ਖੁਦ ਨੂੰ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦੀ ਯੁੱਧ ਨੀਤੀ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਵਾਲੀ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਸੰਘ ਨੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਵਾਂਗ ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ ਵੀ ਨਿਰੋਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਸੰਸਥਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਰੋਤ ਸਿਆਸੀ ਹੈ।

ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਗੁੰਡਿਆਂ ਜਿਹਾ ਵਰਤਾਓ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਕਿਸਮਤ, ਭਾਜਪਾ ਜਾਂ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਿਰੇ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਦੀ ਖੋਟੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪੱਖ ਹੈ। ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸਕੱਤਰ, ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਮੈਂਬਰ ਪੂਰੇ ਰਾਜ, ਜਿਲਿਆਂ, ਬਲਾਕਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਨ।

ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸੈਨਾ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਆਇਆ, ਪਰ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਵਾਹਿਨੀ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਅਖੀਰ 'ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ' ਬਾਰੇ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਮਾਰਚ 2002 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਗੋਰਖਪੁਰ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜੁਟ ਗਏ। ਇਸੇ ਸਾਲ ਰਾਮ ਨੌਮੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਰਸਮੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਪੂਰੇ ਸਾਲ ਦੀ ਕੰਮ ਸੂਚੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਅੱਧ ਤੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨਾਲ ਘੁਲਣ-ਮਿਲਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਹੱਲਿਆਂ ਵਿੱਚ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਇਸਤਾਨ: ਖਾਲਿਸਤਾਨ

ਇਸਤਾਨ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-ਇਲਾਕਾ, ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਖਿੱਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਸਥਾਨ। ਰੇਤਲੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਰੇਤਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹਰਿਆਵਲੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਨਖਲਿਸਤਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੱਧ ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਅਰਬ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਾਰ ਪਿਆ ਤਾਂ ਸਿੰਧ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਹੂਲਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿੰਦ ਉਚਾਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਾਂ ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ ਸੀ, ਜੋ ਦਰਿਆ ਸਿੰਧ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਘੱਗਰ ਜਾਂ ਸਰਸਵਤੀ ਨਦੀ ਤਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੰਧ, ਜਿਹਲਮ, ਚਨਾਬ, ਰਾਵੀ, ਬਿਆਸ, ਸਤਲੁਜ ਅਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਜਾਂ ਘੱਗਰ

ਸੇਵਕ ਸਿੰਘ ਕੋਟਕਪੂਰਾ
ਫੋਨ: 661-444-3657

ਦਰਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਧ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਉਜ਼ਬੇਕਿਸਤਾਨ, ਕਜ਼ਾਖਿਸਤਾਨ, ਤਾਜਿਕਿਸਤਾਨ, ਕਿਰਗਿਜ਼ਿਸਤਾਨ, ਤੁਰਕਮੇਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨਾਂਵਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਉਜ਼ਬੇਕ, ਕਜ਼ਾਖ, ਤਾਜਿਕ, ਕਿਰਗ, ਤੁਰਕ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਬਲੋਚ ਕਬੀਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਰਾਜਪੂਤ ਜਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਇਲਾਕਾ, ਉਹ ਰਾਜਸਥਾਨ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਭਿਅਤਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਿੰਧ ਘਾਟੀ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ ਵਸਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਉਨਤ ਸਭਿਅਤਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਛੇ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਲਗਾ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਵਸਦੇ ਆਰੀਆ ਹਮਲਾਵਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਦੱਰਾ ਖੇਬਰ ਰਾਹੀਂ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਦਰਿਆ ਤੱਕ ਫੈਲ ਗਏ। ਇਥੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦ ਰਚੇ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਮੂਲ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਗਏ। ਕੋਈ 2500 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਰਾਨੀ ਹੁਕਮਰਾਨ ਦਾਰਾ, ਫਿਰ ਯੂਨਾਨ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਿਕੰਦਰ ਹਮਲਾਵਰ ਹੋਇਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਅਰਬਾਂ ਅਤੇ ਯੂਰਪੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਬਣਿਆ।

ਫਿਰ ਇਥੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤਕ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤਕਸ਼ਿਲਾ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ। ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਰਾਹੀਂ ਚੀਨ ਅਤੇ ਮੰਗੋਲ ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਾਕਿਫ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਲਾਈਨ ਹੀ ਲੱਗ ਗਈ। ਕੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 5-7 ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਪਾਹੀ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਲੁਟਣ ਲਈ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ

ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਕੁਝ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਕੁਝ ਡਰ ਨਾਲ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਵਧਦਾ ਗਿਆ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਵਧਦੀ ਗਈ।

ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਵਿਚਲੀ ਵਰਣ ਵੰਡ, ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਥਾ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਕੰਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜਨਮ ਅਤੇ ਜਾਤ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ 2500 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਅਤੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਦੇਤਨ ਲਈ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋਏ ਧਰਮ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਤਸੱਦਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਬਿਹਾਰ ਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਚੀਨ ਅਤੇ ਮੰਗੋਲ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਤੇ ਫੈਲ ਗਿਆ, ਪਰ ਜੈਨ ਧਰਮ ਸੁੱਕ ਸੜ ਕੇ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਵਿਚਲੀ ਨਦੀ ਵਾਂਗ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਸਾਖਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇੰਜ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਫਿਰ ਇਹ ਆਪਸ 'ਚ ਲੜਦੇ ਭਿੜਦੇ ਅਤੇ ਜਿੱਤਦੇ ਹਾਰਦੇ ਧੁਰ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਦਖਣੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਕੰਢਿਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਭਾਰਤ ਕਦੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਬਣ ਗਿਆ, ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਾ।

15ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਭਗਤੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭਗਤਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਅਤੇ

ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਕਰੀਬ 50 ਸਾਲ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਸਾਂਝਾ ਰਾਜ ਚਲਦਾ

ਅਤੇ ਲੜਾਇਆ। ਮਨਸ਼ਾ ਸਾਫ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੜਨਗੇ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲੜਨਗੇ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮੰਗਣਗੇ। ਦਿਖਾਵਾ ਧਰਮ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਦਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਤੁਲ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਨਤੀਜਾ

ਰਿਹਾ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਸਿਰਫ 10 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਰੰਜਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਗੱਦਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪਹਿਲਾਂ ਹਮਲੇ ਉਤਰ ਪੱਛਮ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ 15ਵੀਂ ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਯੂਰਪੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੱਛਮੀ ਦੱਖਣੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਦੱਖਣ ਤੋਂ ਉਤਰ ਵੱਲ

ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਝੰਬੇ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਦੋ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਦੋ ਕੌਮਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਗਏ, ਜਿਸ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਅੱਜ ਤੱਕ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਤੱਕ ਚਾਰ ਜੰਗਾਂ ਲੜ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇ ਕਿ ਕੌਮ ਅਤੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਬਾਰੇ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਸਥਿਤੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਹਰਗ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਰੇਖਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁੱਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣ ਦੇਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਲਖਨਊ, ਨਾਗਪੁਰ ਤੇ ਮੁੰਬਈ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਿੰਧ ਜਾਂ ਇੰਡਸ ਛੁੱਟ ਗਿਆ, ਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਇੰਡੀਆ ਯਾਦ ਹੈ।

1947 ਵਿਚ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣੇ; ਦੋਹੀਂ ਥਾਈਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਪਾਕ, ਭਾਵ ਪਵਿੱਤਰ। 2500 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ, ਪਰ ਕੌਮ ਇਕ। 25 ਸਾਲ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕੇ, ਦੋ ਦੇਸ਼-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਬਣ ਗਏ। ਸਵਾਲ ਹੁਣ ਇਹ ਹੈ, ਕੀ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਹੁਣ ਪਾਕ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇ? ਨਾਂ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਵੀ ਖਤਮ? ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿ ਗਏ? ਕੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਸਿਰਫ ਇਲਾਕੇ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਸਬੰਧਤ ਹੈ? ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਸਬੰਧ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਲ ਹੈ, ਬਾਹਰੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਵੀ

ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਝੰਬੇ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਦੋ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਦੋ ਕੌਮਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਗਏ, ਜਿਸ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਅੱਜ ਤੱਕ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹਨ।

1947 ਵਿਚ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣੇ; ਦੋਹੀਂ ਥਾਈਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਪਾਕ, ਭਾਵ ਪਵਿੱਤਰ। 2500 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ, ਪਰ ਕੌਮ ਇਕ। 25 ਸਾਲ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕੇ, ਦੋ ਦੇਸ਼-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਬਣ ਗਏ। ਸਵਾਲ ਹੁਣ ਇਹ ਹੈ, ਕੀ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਹੁਣ ਪਾਕ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇ? ਨਾਂ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਵੀ ਖਤਮ? ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿ ਗਏ? ਕੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਸਿਰਫ ਇਲਾਕੇ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਸਬੰਧਤ ਹੈ? ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਸਬੰਧ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਲ ਹੈ, ਬਾਹਰੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਵੀ

ਰਹਿੰਦਾ ਬੰਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਚਰਚਾ ਪਿੱਛੋਂ ਹੁਣ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ। ਖਾਲ+ਇਸਤਾਨ ਜਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ। ਅਰਥ ਜਾਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਵਾਰ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੇਰੀ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਅਨੁਸਾਰ 1973-75 ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਅਤੇ ਡਾ. ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਬਾਸੀ ਨੇ ਵਰਤਿਆ ਸੀ। ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪਾਸਪੱਟੇ ਅਤੇ ਡਾਲਰ ਦੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹਸ਼ਰ ਹੋਇਆ, ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਡਾ. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਅਤੇ ਸ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਨੇ ਝੰਡਾ ਚੁਕਿਆ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ 1984 ਤੋਂ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਨੇਤਾ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਨੇਤਾ ਹਨ, ਓਨੇ ਹੀ ਦਲ ਹਨ। ਗੱਲ ਕੀ, ਦਲਾਂ ਦੀ ਦਲ ਦਲ ਬਣੀ ਪਈ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸਰਦਾਰ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੁਧਰ ਰਹੀ ਤਾਂ ਕੌਣ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। 1978 ਤੋਂ 2018 ਤੱਕ ਲੱਖਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਸਿੱਖ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ। ਅਜੇ ਤਕ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਿ ਕੌਣ ਸਹੀ ਹੈ। ਕਰੀਬ ਦੋ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਤੀਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ੇ ਖਤਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਜਵਾਨੀ ਹਰ ਵਸੀਲਾ ਵਰਤ ਕੇ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵੱਲ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਪੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਹੀਲਾ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਏ ਅਤੇ ਬਚ ਜਾਏ।

ਪੰਜਾਬ ਬਰਬਾਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਪਲੀੜ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਖਤਮ ਹੋ ਚਿਹਾ ਹੈ। ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਬੰਜਰ ਹੋ ਚਿਹਾ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਬਣ ਜਾਏ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ' ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇ। 2020 ਦਾ ਰੈਫਰੈਂਡਮ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, 2021 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਸੱਜਣ ਉਸ ਜਨਗਣਨਾ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਛੁੱਟ ਲੈਣ, ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਕਰ ਲੈਣ, ਨਤੀਜਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਊ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ। ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਹਿਨੀ

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਧ ਫਰਵਰੀ ਤੋਂ ਅੱਧ ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਮੈਂਬਰਸਿਪ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਈ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਤੇ ਰੈਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਥੇਬੰਦਕ ਕੰਮ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਰਖਪੁਰ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਬਸਤੀ, ਗੋਰਖਪੁਰ, ਦਿਓਰੀਆ, ਖੁਸ਼ੀ ਨਗਰ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਗੰਜ ਬਸਤੀ, ਸੰਤ ਕਬੀਰ ਨਗਰ ਅਤੇ ਸਿਧਾਰਥ ਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਬੀ ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਫੈਜ਼ਾਬਾਦ, ਗੋਂਡਾ, ਮੌਅ ਅਤੇ ਆਜ਼ਮਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਟੇਟ, ਜ਼ਿਲਾ, ਬਲਾਕ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 101 ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਮੇਟੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 250 ਰੱਖੀ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਫਿਰ ਸਾਰੇ

ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਹੋਰਡਿੰਗ ਪੰਚਾਇਤ ਘਰ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ 'ਤੇ ਤਿਕੋਣੇ ਕੇਸਰੀ ਝੰਡੇ ਵੀ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

2005 ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਹਿਨੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੱਤਰ 'ਹਿੰਦਵੀ' ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਗੋਰਖਪੁਰ ਦੇ ਵਪਾਰਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਹ

(ਖੱਬੇ) ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਹਿਨੀ ਦਾ ਲੋਗੋ ਅਤੇ (ਸੱਜੇ) ਝੰਡਾ।

ਕੁਝ ਦੇਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਦਾ ਗੁੱਟ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ 2007 ਵਿਚ ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਦਿੱਕਤਾਂ ਕਾਰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਹਿਨੀ ਵਿਚ ਉਚ ਜਾਤੀ ਠਾਕੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੈ। ਗੋਰਖਪੁਰ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ

ਮਨੋਜ ਕੁਮਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਜਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਗੱਲ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਹਿਨੀ ਆਪਣੇ ਤਾਕਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਗੋਰਖਨਾਥ ਮੰਦਿਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਠਾਕੁਰਾਂ ਦਾ ਮੱਠ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਤੱਥ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਅਦਿਤਿਆ

(ਖੱਬੇ) ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਹਿਨੀ ਦਾ ਲੋਗੋ ਅਤੇ (ਸੱਜੇ) ਝੰਡਾ।

ਨਾਥ, ਵੀਰੇਂਦਰ ਪਰਤਾਪ ਸ਼ਾਹੀ ਨਾਂ ਦੇ ਠਾਕੁਰ ਗੋਰਸਟਰ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਵੀ ਅਸਿੱਧੇ ਰੂਪ 'ਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗੋਰਸਟਰ ਹਰੀ ਸੰਕਰ ਤਿਵਾੜੀ ਨਾਲ ਜਾਤ ਆਧਾਰਤ ਇੱਟ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਵੈਰ ਸੀ। ਸ਼ਾਹੀ 1997 'ਚ ਇਕ ਹੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗੋਰਸਟਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਸੁਕਲਾ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। 1997 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਉਭਰ ਰਹੇ ਗੋਰਸਟਰ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੁਕਲਾ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਠਾਕੁਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਪਛਾੜ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੱਪਾ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਦੇ 'ਗੋਰਖਿਆ ਮੰਚ' ਤੇ 'ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਹਿਨੀ' ਨੇ ਪੂਰਾ

(ਖੱਬੇ) ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਹਿਨੀ ਦਾ ਲੋਗੋ ਅਤੇ (ਸੱਜੇ) ਝੰਡਾ।

ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਹਿੰਦੀ ਕਸਰ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਨੇ ਗੋਰਖਨਾਥ ਮੱਠ ਨੂੰ ਠਾਕੁਰ ਮੱਠ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੱਛਤੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਹਨ। ਪੱਤਰਕਾਰ ਮਨੋਜ ਕੁਮਾਰ ਅਨੁਸਾਰ 'ਮੱਠ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਧਾਰਨਾ

ਖਿਲਾਫ ਖੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦਲਿਤਾਂ ਅਤੇ ਪੱਛਤੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੀ ਮੱਠ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।'

ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਨਵਰੀ-ਫਰਵਰੀ 2007 'ਚ ਗੋਰਖਪੁਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਯੁਵਾ ਵਹਿਨੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਫਿਰਕੂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੌਰਾਨ ਭੜਕੇ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿਚ ਦੋ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਕਈ ਦਿਨ ਕਰਫਿਊ ਲੱਗਾ ਰਿਹਾ, ਕਾਫੀ ਲੋਕ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ, ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਸਥਾਨਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਤੜ੍ਹ ਦਿਖਾਈ ਤਾਂ 12 ਮਾਰਚ 2007 ਨੂੰ ਇਹ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ, ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਹਰ ਠਾਕੁਰ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਬੜ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਨਹੀਂ ਬੱਕਦਾ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਫੁੱਟ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ।

ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਹਿਨੀ ਵੱਲੋਂ ਭੜਕਾਏ ਪਹਿਲੇ ਦੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਮਾਰਚ 2002 ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਹਿਨੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਗੋਰਖਪੁਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਿਰਕੂ ਦੰਗੇ ਆਮ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਹਿਨੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧਾ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦੋ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਬੋਲ ਬੁਲਾਰਾ ਝੱਟ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

(ਚਲਦਾ)

ਨੇੜਿਉਂ ਡਿੱਠੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ

ਉਘੇ ਢਾਡੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ (7 ਅਗਸਤ 1909-23 ਸਤੰਬਰ 1998) ਨੇ ਵਾਰਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਿਆਰੀ ਨਾਵਲਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮਾਲਾਮਾਲ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਪੁਸ਼ਟਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਸੁਰ ਭਾਵੇਂ ਪੁਸ਼ਟਮਾਈ ਰੱਖੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਲਿਖਤ ਬੜੀ ਨਿਆਰੀ ਅਤੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਬਿੰਬ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਕਹਾਣੀ 'ਵੇਖੀ ਮਾਣੀ ਦੁਨੀਆਂ' ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਮਰਨੇ ਕੇ ਬਾਅਦ 'ਸੀਤਲ' ਅਪਨੀ ਕਰੋਗੇ ਕੋਈ, ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਹਮ ਜਹਾਂ ਮੇਂ, ਗੁਜਰੇ ਹੁਓਂ ਕੀ ਬਾਤੋਂ।

ਇਸ ਸ਼ਿਅਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਮੈਂ ਸੀਤਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਣਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਜੋ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਹ ਮੈਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ 21 ਅੱਸੂ ਨੂੰ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ 22 ਅੱਸੂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੁਧਿਆਣੇ 'ਸੀਤਲ ਭਵਨ' ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ। ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ ਕਿਆਮ ਸਮੇਂ ਉਹ ਤਿੰਨ ਦੀਵਾਨ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਨਾਮਵਰ ਢਾਡੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਪੁਸ਼ਟਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਜੀ ਦੁਆਲੇ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਵਲ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋਤਾ ਲੁਹਾ ਕੇ ਜੋਤਾ-ਘਰ ਰੱਖ ਕੇ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ, "ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਭਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਵਾਂਗਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਜੋਤਾ ਰੱਖ ਕੇ ਚਾੜ੍ਹ ਰਹੇ ਜੋ।" ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ, "ਬਾਪੂ ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਭਾਰ ਸੱਤ ਜਨਮ

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਘਰਿੰਡਾ) ਯੂਨੀਅਨ ਸਿਟੀ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਫੋਨ 510-909-8204

ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਾਹ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਸੇਧ ਲਈ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ।"

ਇਸ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਜਨਮ ਕਾਦੀਵਿੰਡ, ਤਹਿਸੀਲ ਕਸੂਰ, ਜਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ 7 ਅਗਸਤ 1909 ਨੂੰ ਸ. ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਦਿਆਲ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਮੁਢਲੀ ਵਿਦਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਕੋਲੋਂ ਲਈ। ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਪਿੰਡ ਵਰਨ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਚੌਥੀ ਜਮਾਤ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਕਸੂਰ ਤੋਂ ਦਸਵੀਂ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਫਸਟ ਡਿਵੀਜ਼ਨ 'ਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ।

ਬਚਪਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰ ਦੇ ਸਾਥੇ ਹੋਣ ਗੁਜ਼ਰਿਆ। ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਪੇ ਵਿਸਾਹ ਨਹੀਂ ਸਨ ਖਾਂਦੇ। ਜਵਾਨ ਹੋਏ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਾਹੀ-ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਹੱਥ ਵਟਾਉਂਦੇ। ਜਦ ਖੇਤੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਸਰੀਕ ਖੜੀ ਫਸਲ ਵਿਚ ਡੰਗਰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਜਾੜ ਦਿੰਦੇ। ਚੋਰੀ ਪੱਠੇ ਵੱਢ ਲੈਣੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਖਲਵਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਈ। ਚੋਰੀ ਦੇ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਬਣਾਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਬਚਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। 1933 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਆਸ ਨਾਲ ਗਿਆਨੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਬੀ.ਏ. ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਲੱਗ ਕੇ ਜੱਟ-ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਪਰ ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਉਹ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਉਸ ਵਕਤ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਿਛੋਂ ਸ. ਪ੍ਰਭਾ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਅਖੀਰ ਬੜੇ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਹ ਢਾਡੀ ਬਣ ਗਏ।

ਇਕ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਰਾਸਧਾਰੀਏ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਨਾ ਪਰਦੇ ਅਤੇ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਭਗਤ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਚੰਦ ਦੇ ਨਾਟਕ ਖੇਡੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਰਬਾਬੀਆਂ ਦਾ ਸੀਚੇ ਬੜੀ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਬਦ (ਖਾਸ ਕਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਛੱਕੇ) ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਭਿੰਨੀ ਰਾਤ ਉਹਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸੁਣਦੀ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਮੰਡਲੀ ਦੀ ਜਾਨ ਸੀ।

ਸ. ਸੀਤਲ ਰਾਸ ਦੇਖਣ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਰਬਾਬੀ ਲੜਕੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ ਦੀ ਤਾਂਘ ਹੁੰਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਣੀ ਗੱਭਰੂ ਰਾਸਧਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਇੰਨੇ ਲੋਟੂ ਹੋਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਢੋਲਕੀ, ਛੈਣੇ ਅਤੇ

ਚਿਮਟਾ ਲੈ ਕੇ ਰਾਸਧਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸਾਂਗ ਰਚਦੇ, ਘੁੰਗਰੂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨੱਚਦੇ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਉਹ ਗੱਲ ਨਾ ਬਣਦੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਸ. ਸੀਤਲ ਆਪਣੇ ਨਿਆਈਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਕੁਝ ਲਿਖ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਹਾਣੀ ਮੁੰਡੇ ਆਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਆਪਾਂ ਵੀ ਇਹ ਨਾਟਕ ਰਾਸਧਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਖੇਡੀਏ।

ਸ. ਸੀਤਲ ਧਾਰਮਿਕ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੁੰਗਰੂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨੱਚਣਾ ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੱਗਾ। ਸਾਬੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਰਾਗੀ ਜਥਾ ਬਣਾ ਲਈਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਮੀ ਭਰ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਜੋਤੀ-ਵਾਜੇ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਡਰੋਂ ਢਾਡੀ ਜੱਥਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਪੱਕੀ ਹੋ ਗਈ। ਪਿੰਡ ਲਲਿਆਣੀ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਚਰਾਗਦੀਨ (ਭਰਾਈ) ਨੂੰ ਲੈ ਆਏ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਸਬ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਸਨ। ਢਾਡੀਪੁਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਪੁਰਖੀ ਕਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਚਰਾਗਦੀਨ ਨੇ ਸੀਤਲ ਤੋਂ ਸਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਢੱਭ ਤੇ ਸਾਰੰਗੀ ਵਜਾਉਣੀ ਸਿਖਾਈ। ਅੱਧੀ-ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੱਕ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ। ਢਾਡੀ ਜਥੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਟੋਲੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਟੇਜ ਸੀ ਪਿੰਡ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸਟੇਜ ਸੀ ਕਸੂਰ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਘੁਕੇਵਾਲੀਆ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਵਾਰਾਂ ਲਿਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।

1936 ਵਿਚ 27 ਵਿਸਾਖ ਦਾ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ੁਭ ਦਿਨ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ 10-12 ਮੀਲ ਦੂਰ ਪਿੰਡ ਰੱਤੋਕੇ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੌਰੰਗਾਬਾਈਏ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ। 27 ਵਿਸਾਖ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਉਥੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਮੇਲੇ ਵਾਸਤੇ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੇ ਉਚੇਚੀ ਵਾਰ ਲਿਖੀ। 'ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਗਿਆ' ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ, ਜੋ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੌਰੰਗਾਬਾਈਏ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਮੁੱਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਢਾਡੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਪਿੰਡ ਦੇ 10-12 ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਰੱਤੋਕੇ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਟੇਜ ਸੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲਾਉਣਾ? ਸਟੇਜ ਸੈਕਟਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ, "ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਉਇ ਮੁੰਡਿਆ! ਸੌਦਾ ਵਿਕਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਸੋਚਾਂਗਾ।"

ਗੁਰੂ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੋਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਸਾਵਲੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸ਼ਜਾਰਾ ਲਿਆ ਮਿਲਾਇਆ। ਫਿਰ ਸ਼ੋਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋਣਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣਿਆਂ ਹੱਥੋਂ ਆਪਣਿਆਂ ਦੇ ਕਤਲ, ਡੋਗਰਿਆਂ ਦੀ ਗੱਦਾਰੀ, ਅੰਤ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਡੋਗਰੇ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਫੌਜ ਹੱਥੋਂ ਸ਼ਹੀਦੀ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਖਤਮ ਕੀਤਾ। ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਹਟਾਇਆ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਮਤ ਹਾਰੀ। ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾਈ।

ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਦਿਲ-ਕੰਬਾਉ ਕਹਾਣੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਂ ਸੀ। ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਡੇਰੇ ਦੇ ਮਹੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਮੈਂ ਭਲਕੇ ਇਹ ਵਾਰ ਤੈਥੋਂ ਫੇਰ ਸੁਣਨੀ ਹੈ। ਦੀਵਾਨ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਸ. ਸੀਤਲ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ। ਡੁਰਲੀ ਜਥੇ ਦਾ ਲੀਡਰ ਸੀ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ। ਛੇ ਫੁੱਟ ਉਚਾ ਲੰਮਾ ਜਵਾਨ। ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ 'ਤੇ ਭਾਰੂ। ਚੋਰੀ, ਡਾਕੇ, ਕਤਲ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਕੈਦ ਕੱਟ ਚੁਕਾ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਆਕੀ ਦੂਰ ਨੇੜਿਉਂ ਉਹ ਸ. ਸੀਤਲ ਦਾ ਚਾਚਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਸ. ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਜੰਗੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਬੜੇ ਰੋਅਬ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ, "ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਕੀ ਲੱਗਦਾ?"

"ਚਾਚਾ", ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਸੇ ਸੁਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ। "ਸੁਣ ਲੈ ਫਿਰ, ਤੇਰਾ ਸਾਰਾ ਉਜਾੜਾ ਮੈਂ ਕਰਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਰਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇਰੇ ਚਾਚੇ ਦੇ ਆਖੇ। ਜਾਹ, ਅੱਜ ਤੋਂ ਸਭ ਮੁਆਫ। ਤਕੜਾ ਹੋ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਉਚਾ ਕਰ। ਤੇਰੀ ਵੱਟ ਉਤੋਂ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨਾ ਸੱਦੀ।" ਉਹ ਦਿਨ ਸ. ਸੀਤਲ ਦੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਸੀ। ਵੈਰੀ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਗਏ ਸਨ।

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਦਾ ਢਾਡੀ ਜਥਾ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲ ਢਾਡੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਢਾਡੀ ਵਾਰਾਂ ਰਾਗੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਕ ਸੰਗਤ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਲਿਖਿਆ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਕੰਮ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀਆਂ, ਉਹ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੇ ਬੜੀ ਲਗਨ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। 'ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੋਮੇ' ਲਿਖਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ। ਸ. ਸੀਤਲ ਨੇ ਪੱਲਿਉ ਬੜਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਖਾਸ ਗੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਵਰ-ਸਰਾਪ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਹਨ, ਸਭ ਹਿੰਦੂਵਾਦ ਦੀ ਦੇਣ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਕਰਮਾਤਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਸਭ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਰ, ਸਰਾਪ ਅਤੇ ਕਰਮਾਤਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਕਾਦੀਵਿੰਡ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ 100 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਹੀਯੋਗ ਬਣਾਇਆ, ਆਮਦਨ ਵਧੀ। ਮਕਾਨ ਕੱਚੇ ਸਨ। ਅਖਾਣ ਹੈ, "ਪੁੱਤ ਜੰਮਣ, ਕੰਧਾਂ ਕੰਬਣ।" ਇਸ ਅਖਾਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪੁੱਤ ਲਾਇਕ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਢਾਹ ਕੇ ਵਧੀਆ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ; ਨਲਾਇਕ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਕੜੀਆਂ ਵੇਚ ਕੇ ਖਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸ. ਸੀਤਲ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਕੱਚਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਚੂਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੁੰਡਾਂ ਸਨ। ਸੌਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੌੜ-ਦੌੜ ਕੇ ਦਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਰਾਤ ਕਿੰਨੀ ਬੀਤ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਫਿਰ ਵੀ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਗੇ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਨੰਗੇ ਹੱਥ 'ਤੇ ਦੰਦੀ ਵੱਢ ਦਿੰਦੇ। ਸ. ਸੀਤਲ ਨਾਲ ਇਹ ਬੜੀ ਵਾਰ ਹੋਇਆ। ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੱਚੇ ਕੋਠਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਂਹਾਂ

'ਤੇ ਸੱਤ ਕਮਰਿਆਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਘਰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ 18 ਕਿੱਲੋ ਬਾਗ ਲਵਾਇਆ, ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ 'ਤੇ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਭਾਰਤ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮਿਹਨਤ ਨਿਹਫਲ ਗਈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਡਿਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੜੀ ਕੀਮਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਆ ਕੇ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਸੌ ਏਕੜ ਦੀ ਥਾਂ 62 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਜ਼ੀਰੇ ਅਲਾਟ ਹੋਈ। ਉਹ ਇਥੇ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ 62 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਕੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਪੁੱਜੇ ਲਾ ਲਈ। ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਇਕ ਫਕੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਕਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਤਕੀਆ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਪਿੱਛੋਂ ਜ਼ੀਰੇ ਅਲਾਟ ਹੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚਣ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਨਾਲੋਂ ਮੈਂ ਮਾਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਖੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸੁਪਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਵਾਲੀ ਨਿਆਈਂ ਦਾ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੀਤਲ ਭਵਨ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਬੜੀ ਸਾਦੀ ਸੀ। ਚਿੱਟਾ ਕਮੀਜ਼-ਪਜਾਮਾ, ਚਿੱਟੀ ਫਿਫਟੀ ਤੇ ਪੈਰੀਂ ਸਾਧਾਰਨ ਗੁਰਗਾਬੀ। ਸ਼ਰਾਬ ਤੋਂ ਚਾਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਨਹੀਂ ਪੀਤੀ। ਸਾਦੀ ਖੁਰਾਕ। ਰੋਟੀ, ਦਾਲ, ਦੁੱਧ ਤੇ ਫਲ।

ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਆਲੋਚਕ ਢਾਡੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੰਨਦੇ। ਸ. ਸੀਤਲ ਬਾਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ. ਸੁਖਪਾਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਹਸਰਤ ਨੇ 'ਸਾਹਿਤ ਸਮਾਚਾਰ' ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ। ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਨਾਵਲਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸ. ਸੀਤਲ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਸਫੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਿਬ ਨੇ ਦੂਜੇ ਨਾਵਲਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ. ਸੀਤਲ ਦਾ ਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਿਵੇਂ ਅੱਲ੍ਹਾ ਤਾਲਾ ਨੇ ਆਦਮ ਨੂੰ ਬਹਿਸ਼ਤ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ 1974 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਤਾਲਿਬ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ, ਜੋ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਢਾਡੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸ. ਸੀਤਲ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤਕ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ 80 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ।

1952 ਵਿਚ ਮੈਂ ਪੰਜਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਹਰ ਗੁਰਪੁਰਬ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਚੰਗੀ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਇਨਾਮ ਦਿੰਦੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਕਿਤਾਬ 'ਸੀਤਲ ਕਿਰਨਾਂ' ਦੇਖੀ। ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਉਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹੀ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੰਥ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸ. ਸੀਤਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸ. ਸੀਤਲ ਦੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸੁਰਬੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਪੇਂਡੂਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੀ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੀ ਹਰ ਮੱਸਿਆ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੱਸਿਆ 'ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸੈਂਟਰ ਮਾਝਾ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਪ੍ਰਦਖਣਾ ਦੀ ਉਤਰ ਵਾਲੀ ਬਾਹੀ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਦੋ ਢਾਡੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਖਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ। ਸਟੇਜ ਦਾ ਸੈਕਟਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਿੰਡ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸ. ਮਹਿਲ ਸਿੰਘ। ਉਹ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ

ਕਹਾਣੀ ਬੜੇ ਦਰਦਨਾਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਉਥੇ ਸੁਣਿਆ।

ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ 1962 ਵਿਚ ਸਰਹਾਲੀ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿਚ ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਮੇਰਾ ਮੇਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਵੀ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੌਂਕੀ ਸੀ। ਸ. ਸੀਤਲ ਦੀਆਂ ਕਈ ਵਾਰਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਸਨ। ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਅਸੀਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹਰ ਵਿਸਾਖੀ, ਦੀਵਾਲੀ 'ਤੇ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਹੁਡਿਆਰਾ ਨੇ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਪੂਰੇ ਕੱਪੜੇ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਣਗੇ। ਉਹ ਕਛਹਿਰੇ, ਕੰਬਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਸ. ਸੀਤਲ ਵੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਗਿਆਨੀ ਹੁਡਿਆਰਾ ਨੇ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਲਈ ਕੋਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸ. ਸੀਤਲ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਉਠੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨੀ ਹੁਡਿਆਰਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਲੈਣ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਮਰਨ ਵਰਤ ਰੱਖੋ ਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਣ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਮਰੋ ਵੀ। ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਗਾਇਆ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਗਾਉਣਾ ਹੈ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ।" (ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਮਰਨ ਵਰਤ ਰੱਖ ਕੇ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਮਿਲਿਆਂ ਹੀ ਛੱਡ ਚੁੱਕੇ ਸਨ)। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਿੰਗ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਬੋਲੇ ਸੇ ਨਿਹਾਲ' ਦੀ ਲੰਮੀ ਹੋਕ ਲਾ ਕੇ ਜੈਕਾਰਾ ਛੱਡਿਆ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਉ ਜਿਸ ਮਗਰ ਕੋਈ ਜਾਵੇ ਨਾ, ਉਹ ਮੁੜ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।"

ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੀੜ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੰਤ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਸ. ਸੀਤਲ ਦੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਸਨ। ਉਹ ਹਰ ਸਾਲ 22 ਅੱਸੂ ਨੂੰ ਸਾਲਾਨਾ ਜੋੜ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਦੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਬੀੜ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢੱਭ-ਸਾਰੰਗੀ ਨਾਲ ਗਾਈਆਂ ਵਾਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਅਨੰਦ ਆਉਂਦਾ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਣ ਸੁਣ ਕੇ ਅਨੰਦ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਕ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਕਿਹਾ, "ਜੇ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਆਏ ਹੋ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕਰਕੇ ਜਾਉ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੰਨ ਗੀਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ।" ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੰਜਵੀਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਲੜਕੇ ਆਤਮਜੀਤ ਨੂੰ ਦੱਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤਕ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਕ ਜਪਾਨੀ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਸ. ਸੀਤਲ ਤੋਂ ਦੋ ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ?' ਅਤੇ 'ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਗਿਆ?' ਖਰੀਦੀਆਂ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਮੈਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਆਪਣੇ ਆਟੋਗਰਾਫ ਦਿਉ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਤੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ, "ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਮਾਸਟਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ", ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ, "ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਲੈ ਲਏ ਨੇ, ਪਿਆਰ ਕਾਹਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ?"

ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਪਿਤਾ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਹੋਵੇ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਸੁਣਦੇ ਰਹੀਏ, ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਂਦੇ ਰਹੀਏ।" ਜਵਾਬ ਸੀ, "ਮਾਸਟਰ ਜੀ! ਜਾਣ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕਾਹਲੀ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਜੇ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।"

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਭੈਣਜੀਆਂ (ਅਧਿਆਪਕਾਵਾਂ) ਨੂੰ ਜਾਦਿਆਂ ਹੀ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਵਾਟਰ ਬੁਣਨ ਦੀ ਜਾਚ ਆ?' ਸਾਰੀਆਂ ਖਿੜ-ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸ ਪਈਆਂ।"

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੁੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੋਤਰੇ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਖੰਡ ਪਾਠ 'ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ ਦੇ ਢਾਂਡੀ ਜਥੇ ਨੂੰ ਸੱਦਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਪੋਤਰਾ ਨਾ ਹੋਇਆ। 1965 ਵਿਚ 'ਪੰਛੀ' ਜੀ ਅਤੇ 1969 ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਤੁਰ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਰੀਝ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 1998 ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ। ਭੋਗ 'ਤੇ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਮੈਂ ਮਾਡਲ ਗਰਾਮ ਲੁਧਿਆਣੇ ਗਿਆ। ਵਾਪਸ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਉਹ ਇਮਾਨਦਾਰ, ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ, ਕਰਨੀ ਦੇ ਸੂਰੇ, ਅਜ਼ੀਮ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਵਧੀਆ ਇਨਸਾਨ ਮੈਨੂੰ 'ਸੀਤਲ ਭਵਨ' ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਗੇਟ ਤੱਕ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਆਏ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਨਿਮਰਤਾ 'ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਉਹ 15 ਮਾਰਚ 1998 ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੀ ਸਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਮੇਰੇ ਦੋਸਤੋ! ਮੈਨੂੰ ਬੋਝਾ ਸਲਾਹੋ, ਮੈਂ ਅਨਜਾਣ ਰਾਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਨਾ ਪਾਉ। ਵਿਦੇ ਵਧ ਸੋਝਾ ਨੇ ਚਾਤਰ ਭੁਲਾਏ। ਉਹ ਉਚੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਫਿਰ ਟਿਕਾਣੇ ਨਾ ਆਏ। ਸਲਾਹੋ ਜ਼ਰੂਰ ਪਰ ਵਿਦੇ ਵਧ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

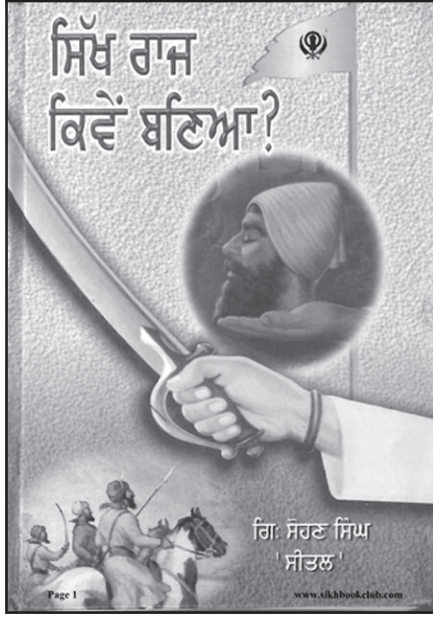
ਸ. ਸੀਤਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਸੋਚ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪੀ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ ਕੁੱਝੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਡਾ. ਬੀ. ਆਰ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਪਨਾਉਣ (ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਸਤਾਇਆ) ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਜਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਅਖੰਡੀ ਅਫ਼ਤਾ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਣਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਲੀਡਰ ਵੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਿਚੋਂ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਲੀਡਰੀ ਖੁੱਸਣ ਦੇ ਡਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਾ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਾ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ। ਡਾ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੋਧੀ ਬਣ ਗਏ। ਕੀ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਪਾਸ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਹੈ?

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸ. ਸੀਤਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਗੁਆਂਢੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਦ ਸਿੱਖ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਹੇ-ਲਾਖੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ 'ਸੁੱਲੀ' ਨੂੰ ਘਰ ਨਹੀਂ ਵਾਤਨਾ ਹਾਲਾਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੁੜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਉਧਰ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੁੜੀ ਦੇ ਮਾਪੇ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸਿੱਖ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਜਦ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਮਾਪੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕੁੜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਹੁਣ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਏ?" ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਰਜ਼ਾਮੰਦੀ 'ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਈ। ਕੁੜੀ ਦੇ ਮਾਪੇ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸਿੱਖ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਤਾਂ ਕੁੜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰੋ, ਇਸ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ।" ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, "ਬਿਸਮਿਲ੍ਹ!" ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਕਾਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਉਧਰ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਢਾਂਡੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੰਗਰਾਂ ਦਾ ਵਾਗੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਘੁਮਿਆਰਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਬਰਕਤ ਸੀ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਵਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ 'ਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਹੱਦ 'ਤੇ ਛੱਡਣ ਆਏ ਤਾਂ ਬਰਕਤ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜਾਹ ਸਰਦਾਰ! ਤੇਰੇ ਘਰ ਦਾ ਖਾ ਕੇ ਇਹ ਪਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਬੱਤੀ ਧਾਰਾਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ। ਇਹਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਲਈ।" ਬਰਕਤ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਕਾਲੀਏ-ਸਨਖਤਰੇ ਪਿੰਡ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਪਾਸ ਆ ਗਏ। ਬਰਕਤ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, "ਮੈਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਪੁੱਤ ਹਾਂ।" ਪਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਕਿ ਉਹ ਡਰ ਗਏ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਬਰਕਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤੋਂ ਮਾਨਸਿਕ ਬੋਝ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਨਹੀਂ ਲੱਭੇਗਾ। ਸੋ,

ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵਾਪਸ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾ ਲੈਣਗੇ।... ਕਾਸ਼! ਏਡੀ ਖੁੱਲ੍ਹਦਿਲੀ ਜੇ ਕਿਤੇ ਸਾਡੇ ਲੀਡਰਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕਦੇ ਨਾ ਬਣਦਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ!

ਮੈਂ 30 ਸਾਲ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ ਦੇ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਸ.

ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ। ਇਕ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ, "ਬੇਸ਼ਕ ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਮੰਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੀਸਰੀ ਧਿਰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿਧ ਅਖਾਣ ਹੈ, 'ਭਾਈ ਚੱਠੇ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਅੱਡੋ-ਅੱਡ, ਲਤਨ ਭਿਤਨ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ।' ਜੇ ਕਦੇ ਸਾਡੇ ਨੇਤਾ (ਨਹਿਰੂ ਤੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ) ਇਸ ਅਖਾਣ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਦੋ ਦੀ ਥਾਂ ਤਿੰਨ ਰਿਆਸਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮੰਨ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਚਾਰ ਜਿਲੇ (ਲਾਹੌਰ, ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੇ। ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖਾਸ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ

ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਹੀਦੀ ਸਥਾਨ ਡੇਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਤਖਤ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ 40 ਸਾਲ ਰਾਜ ਕਰਨਾ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਬਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਲਹੂ-ਪਾਣੀ ਇਕ ਕਰਕੇ ਆਬਾਦ ਕੀਤੀਆਂ। ਲਾਇਲਪੁਰ ਜਿਲੇ ਵਿਚ 80 ਫੀਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਪੌਣੇ ਦੋ ਸੌ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ। ਜਿਸ ਕੌਮ ਨੇ ਜਿੰਦਾ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਸਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, "ਸੀਤਲ ਜੀ! ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ 'ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ-ਟੁਕ ਕੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਮੁੱਚੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੌਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ।"

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਦੋ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਕਰਾਚੀ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਗਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਨਾਹ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤਮਾਕੂਨੋਸ਼ੀ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ? ਜਿਨਾਹ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ! ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਸਿੱਖ ਤਮਾਕੂਨੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਅਮੀਰ ਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਰੀਬ ਦਾ ਕੋਈ ਧਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸ. ਸੀਤਲ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ, "ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਗੋਰੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਬਦਾਮ ਰੋਗਨ ਖਰੀਦਿਆ ਤੇ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ। ਜਦ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ ਤਾਂ ਗੋਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ! ਤੁਸਾਂ ਇਹ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਮਲਣ ਵਾਸਤੇ?' ਮੈਂ ਕਿਹਾ, 'ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ' (ਬਦਾਮ ਰੋਗਨ ਮਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸੀ)। ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਦਾਮ ਰੋਗਨ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਪੈਸੇ ਮੋੜ ਦਿੱਤੇ। ਜੇ ਮੈਂ ਬਦਾਮ ਰੋਗਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਖਰੀਦਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਰਪਾਨ ਜਾਂ ਤਿਲਕਧਾਰੀ ਨੇ ਮੇਰੇ

ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਨੇ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਔਗੁਣ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਲਾਏ ਨੇ, ਪਰ ਗੁਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ।

ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ, ਢਾਂਡੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ, ਪੈਗੰਬਰ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੇ ਚਿੰਤਕ ਢਾਂਡੀ ਸੀਤਲ 23 ਸਤੰਬਰ 1998 ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਗਿਆ। 2 ਅਕਤੂਬਰ 1998 ਨੂੰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ। ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ-ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਏ, ਪਰ ਤੀਜਾ ਪੁੱਤਰ (ਜੇ ਸ. ਸੀਤਲ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਸਰਜਨ ਬਣਿਆ) ਰਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਅੰਤਿਮ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਨਾ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਸ. ਸੀਤਲ ਆਪਣੇ ਡਾਕਟਰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬੱਕਦੇ। ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰ ਆਇਆ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਡਰ ਉਸ ਭੋਗ 'ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੋਂ ਵਧੇਰੇ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਆਸ ਹੋਵੇ।

ਸ. ਸੀਤਲ ਆਪਣੀ ਢਾਂਡੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਸਦਕਾ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਜਿੰਦਾ ਰਹਿਣਗੇ। ਉਹ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਢਾਂਡੀ ਕਲਾ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਸਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ, ਆਪਣੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ, ਨੰਗੇਜਵਾਦ ਤੇ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਢਾਂਡੀ ਕਲਾ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਯੋਗ ਢਾਂਡੀਆਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅਜੋਕੇ ਅਖੰਡੀ 'ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਗਾਇਕ/ਗਾਇਕਾਵਾਂ' ਅਤੇ ਗੀਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹਰ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਸਲ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਢਾਂਡੀ ਸੀਤਲ ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਅੱਜ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ:

ਹਾਕਮ ਥਾਪੇ ਗਏ ਸੀ
ਪਰਜਾ ਪਾਲਣ ਵਾਸਤੇ,
ਪਰਜਾ ਖਾਣ ਦੀ ਨੀਤੀ
ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ।
ਕਈਆਂ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਜੀਆਂ ਦੀ ਕੱਢ ਚਰਬੀ,
ਮਹਿਲੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜੋਤ ਜਗਾਈ ਹੋਈ ਆ।

ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਇੱਕੋ ਹੀ?

ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਡਾਕ

'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੇ 31 ਅਗਸਤ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਡਾ. ਸੁਖਪਾਲ ਸੰਘੇੜਾ ਦਾ ਲੇਖ "ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਇੱਕੋ ਹੀ?" ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬੜਾ ਰੋਚਕ ਤੇ ਗਿਆਨ-ਵਰਧਕ ਲੱਗਾ। ਡਾ. ਸੰਘੇੜਾ ਨੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਕਈ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ 'ਚੀਜ਼' ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਲੱਛਣ ਕੀ ਹਨ? ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਢੁਕਵਾਂ ਤੇ

ਡਾ. ਗੋਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਮਰਾਓ
ਫੋਨ: 408-634-2310

ਸਪਸ਼ਟ ਬਿਆਨ ਹੋਰ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਇਸ ਚੀਜ਼' ਦੇ ਜਿਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਵੱਲ ਫੇਰ ਕੇ, ਇਸ ਦੇ ਪਦਾਰਥਕ ਖਾਸੇ, ਅੰਦਰੂਨੀ ਕੈਮਿਸਟਰੀ ਅਤੇ ਉਰਜਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਜੋ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਲਾ-ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਇਹ ਲਿਖ ਕੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨ ਭਾਵ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਉਲੇਖ ਦਾ ਟੋਟਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਜਿੰਨਾ ਇਹ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਕਥਨ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਧੀ-ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਪਰ ਡਾ. ਸੰਘੇੜਾ ਦੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕਈ ਅਣਮੇਲਵੇਂ ਫੱਟ ਤੇ ਟੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਜੇ ਜਵਾਬ ਹੀ ਮਿਲ ਗਿਆ

ਤਾਂ ਖੋਜ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ? ਦਰਅਸਲ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 'ਇਸ ਚੀਜ਼' ਬਾਰੇ ਘੜੇ ਸਦੀਵੀ ਸਵਾਲ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ, ਇਕ ਨਵੇਂ ਜਵਾਬ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਹੈ। 'ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ' ਤੋਂ 'ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ' ਤੀਕ ਇਹ ਤੀਹਰਾ ਸਵਾਲ ਕਈ ਨਵੇਂ ਜਵਾਬਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਬਹੁ-ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਭਰਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦਾ ੧੯ ਇਕ ਦੈਵੀ ਭਾਵ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਕ ਕੇ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪ੍ਰ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਦਾ ੧੯ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਹੀ ਸੀ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਧਨੀ ਸਨ, ਜੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਲੋਕ ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਸਰਲ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਸ਼ਬਦ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਸੰਕੇਤ-ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਵਰਤਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਰਾਜ਼ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਕ ਵਿਗਿਆਨ-ਮੂਲ ਦੇ ਲੇਖਕ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਤਵਕੋ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੀ।

ਇਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿਆਖਿਆ ਮਿਥਿਆਚਾਰੀ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਗਿਆਨ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ, ਕਿੱਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ੧੯ ਦਾ ਭਾਵ ਉਹ ਇਕ (1) ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਥਾਂ ਨਿਰੰਤਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ, ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ (ੳ), ਤਾਂ ਉਹ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣਗੇ? ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਮਨ-ਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨਕ ਰੁਚੀ ਵਾਲੇ ਪਾਠਕ ੧੯ ਦੇ ਇਸ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਲੇਖ ਅੱਗੇ

ਪੜ੍ਹਨਾ ਛੱਡ ਹੀ ਨਾ ਗਏ ਹੋਣ।

ਡਾ. ਸੰਘੇੜਾ ਦੇ ਲੇਖ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਾਰੋਮਦਾਰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਦੋਵੇਂ ਮਾਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਥਿਰਤਾ ਤੇ ਸਦੀਵਤਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ। ਮਾਦਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਹ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਦਾ ਲਾ ਕੇ ਸਾਬਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਮਾਦੇ ਲਈ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਮਾਦੇ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਮਕੈਨਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇੰਦਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਗਲ ਮੜ੍ਹਨਾ ਇਕ ਜਟਕਾ ਉਦਮ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਦਾ ਤੇ ਉਰਜਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਦੋ ਤੱਤ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਕੇਵਲ ਮਾਦੇ ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਹੀ ਫਿਲਾਸਫਰ ਸਨ ਤੇ ਉਰਜਾ ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਤ੍ਰੇਤਾਂ ਹਨ।

ਦਰਅਸਲ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੀ ਸਾਰੇ ਜਪੁਜੀ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਮਾਦੇ ਜਾਂ ਉਰਜਾ ਵਾਲੇ ਸੰਕਲਪ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕਤਾ ਦੀ ਖੂਬੀ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈਪੋਥੀਸਿਸ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਖੋਜ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਅਣ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੈ ਤੇ ਖੋਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜ ਵਿਧੀ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ। ਖੋਜ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਲਾਏ ਤੁੱਕੇ ਤੇ ਪੇਸ਼ੀਨਗੋਈਆਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੀ ਪਤਾ ਖੋਜ ਕਿਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਵੇ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਮਾਦਾ ਤੇ ਉਰਜਾ-ਦੋਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਇਹ ਇਵੇਂ ਹੈ,

ਜਿਵੇਂ ਮਾਦੇ ਦਾ ਆਖਰੀ ਕਣ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨ ਮਾਦੇ ਤੇ ਉਰਜਾ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ, ਪਰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨ ਵੀ 'ਉਹ ਚੀਜ਼' ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾਲ ਡਾ. ਸੰਘੇੜਾ ਆਪਣਾ ਅਰਧ-ਸਿਧਾਂਤ ਘੜਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਨੁਸਾਰ ਸਦੀਆਂ ਲੰਮੀ ਅਣਬੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜ ਹੀ ਦੱਸੇਗੀ ਕਿ ਇਸ ਸਚਖੰਡ-ਨਿਵਾਸੀ 'ਚੀਜ਼' ਦੀ ਸਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਤਿਨਾਮੁ ਭਾਵ ਅਸਲੀ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ? ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਧੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਖਮ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਧੁਰ ਅੰਦਰੋਂ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਣਯੋਗ ਮੁੱਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਵੀ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਧਾਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

'ਅਰਜਨ ਅਤੇ ਅਰਜਨ'

'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੇ 31 ਅਗਸਤ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ-ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਖੋਜੀ ਮਾਨਯੋਗ ਬਲਜੀਤ ਬਾਸੀ ਦਾ ਲੇਖ ਸ਼ਬਦ 'ਅਰਜਨ ਅਤੇ ਅਰਜਨ' ਛਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਨਯੋਗ ਬਾਸੀ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ-ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਖੋਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਨੀ ਡੂੰਘੀ ਖੋਜ ਲਈ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸਿਰਫ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਵੱਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਸੀ ਨੇ 17 ਅਗਸਤ 2019 ਨੂੰ ਆਪਣੇ 'ਸ਼ਬਦ-ਝਰੋਖਾ' ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਲੇਖ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਭਲਾ ਜੇ ਸੱਤਾ ਬਲਵੰਡ ਦੇ ਸਵੱਯੇ ਵਿਚ 'ਅਰਜਨ' ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਇਸ ਦਾ 'ਅਰਜਨ' ਵਜੋਂ ਪਾਠ ਸੁੱਧ ਹੋਵੇਗਾ?" ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਖਿਆ ਕਿ 'ਅਰਜਨ' ਨੂੰ ਅਰਜਨ' ਬੋਲਣਾ ਸੁੱਧ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਅਰਜਨ' ਲਿਖਿਆ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਡਾ. ਸੰਘੇੜਾ ਦਾ ਉਦਮ ਲਕੀਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹਟ ਕੇ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਲੇਖ ਸਿੱਖ ਬੁਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੀ ਤਵੱਜੋਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲਾ ਵਿਗਿਆਨੀ ਬਾਹਰੀ (Peripheral) ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕੜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਾਨਣਾ ਪਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਡੂੰਘੇ ਜਾਇਆਂ ਉਹ ਮੰਨ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਵਿਗਿਆਨ ਸਮਕਾਲੀ ਤੇ ਅਜੋਕੇ ਬਹੁਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਦੀ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹੈ, ਉਥੇ 'ਜੁ' ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬੋਲਣਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ 'ਅਰਜਨ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ 'ਜੁ' ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਕੇਵਲ 'ਜੁ' ਧੁਨੀ ਹੀ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। 'ਅਰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ 'ਜੁ' ਅੱਖਰ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਅੱਕੜ ਦੀ ਧੁਨੀ ਪਾਠ ਵਿਚ ਛੱਡੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ 'ਅਰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ 'ਜੁ' ਅੱਖਰ ਨਾਲ ਅੱਕੜ ਦੀ ਧੁਨੀ ਜੋੜੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ 'ਅਰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਅਰਜਨ' ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ।

'ਅਰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਾਠ 'ਅਰਜਨ' ਅਤੇ 'ਅਰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਾਠ 'ਅਰਜਨ' ਹੀ ਸੁੱਧ ਹੈ। ਪਾਠ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਮਾਤਰਾ ਵਧਾਈ ਜਾਂ ਘਟਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸ੍ਰੀ ਬਾਸੀ ਦਾ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਲਿਖਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ!

-ਪ੍ਰੋ. ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 801-414-0171

“ਰਜਨੀ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।” ਮੇਰਾ ਖਾਸ ਦੋਸਤ ਹਰਿੰਦਰ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਦੁੱਖ ਰੋਣ ਲੱਗਾ। ਰਜਨੀ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੈ।

ਹਰਿੰਦਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, “ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਡਾਕਟਰ ਬਦਲ ਲਏ, ਪਰ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਡਾਕਟਰ ਬਦਲਦੇ ਹਾਂ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਸਿਰ ਵਿਚ ਦਰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਪੇਟ 'ਚ ਤੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਉਹਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਰਟ ਅਟੈਕ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਰੋਜ਼ ਨਵੇਂ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਭ ਆਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਕੋਈ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਹਦੇ ਮਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਬੋਝ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।”

ਇਹ ‘ਬੋਝ’ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ। ਰਜਨੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ‘ਹਾਸੇ ਦਾ ਪਟੋਲਾ’ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਏ, ਹਸਾ ਹਸਾ ਵੱਖੀਆਂ ਦੁਖਣ

ਜੇ. ਬੀ. ਸਿੰਘ, ਕੈਂਟ
Email: jupneja@gmail.com

ਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਘਟਨਾ ਯਾਦ ਆਈ। ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਮਿੱਤਰ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ, “ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਘਟਦਾ। ਪਤਲੀ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਦੱਸੋ।”

ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਮਜ਼ਾਕ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, “ਭਾਰ ਤਾਂ ਵਧੇਗਾ ਹੀ, ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਫਿਕਰ ਜੁ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਚਿੰਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਸੁੱਕ ਕੇ ਤੀਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।” ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਮੈਂ ਹਰਿੰਦਰ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ। ਰਜਨੀ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਉਦਾਸ ਬੈਠੀ ਧੁੱਪ ਸੇਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਬੈਠਾ, “ਭਾਬੀ ਜੀ, ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹੋ?”

ਰਜਨੀ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ਕੱਲ ਦੀ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਕਿਹੜੀ ਚਿੰਤਾ ਲਾਵਾਂ ਕਿ ਭਾਰ ਘਟ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਕੁਝ ਸੁੱਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।”

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਇਹ ਘਟਨਾ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਬਜ਼ਿਦ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਾਇਕੋਲੋਜਿਸਟ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਕੋਈ ਵੀ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਿੰਡਲੇ ਸਾਲ ਨਾਲ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹਸਪਤਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਬੋਰਡ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ‘ਪਾਗਲਾਂ ਦਾ ਹਸਪਤਾਲ।’ ਤੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਇਥੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾ ਦੇਵੇ।

ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਮੇਰੀ ਸਲਾਹ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਹਸਪਤਾਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ‘ਪਾਗਲਾਂ ਦਾ ਹਸਪਤਾਲ’ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ‘ਪਾਗਲਾਂ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ’ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਾਂ ਤੋਂ ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਇਥੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਪਾਗਲ ਹੋਣ।

ਪਰ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਮੇਰੀ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, “ਬੋਰਡ ਤੋਂ ਅਸਾਂ ਕੀ ਲੈਣਾ। ਨਾਲੇ ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਹੋਰ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਹਿਰ ਵੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।” ਸੋ ਦੋਸਤ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਦੇਖਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਬਾਹਰ ਲੱਗਾ ਬੋਰਡ ਬਿਲਕੁੱਲ ਠੀਕ ਸੀ। ਸਿਰ ਦੇ ਖਿਲਰੇ ਹੋਏ ਵਾਲ, ਵਧੀ ਹੋਈ ਭੂਰੀ ਦਾੜ੍ਹੀ, ਚੁੜੀਦਾਰ ਪਜ਼ਾਮੇ ਵਾਂਗ ਸੌਤੀ ਜਿਹੀ ਵਾਲੀ ਪੈਂਟ ਤੇ ਉਪਰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਟੀ-ਸ਼ਰਟ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਇਕ ਨਰਸ ਵੀ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ। ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਉਦੇਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। “ਸੋ ਸਾਰੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡਾ ‘ਪਾਗਲਾਂ ਦਾ ਹਸਪਤਾਲ’ ਰਿਕਮੈਂਡ ਕੀਤਾ ਹੈ।” ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

“ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਇਹਨੂੰ ਪਾਗਲ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋਣ।” ਹਰਿੰਦਰ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਚਾਨਕ ਨਿਕਲ

ਮਨ ਦਾ ਬੋਝ

ਗਿਆ। ਰਜਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਘੂਰਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਡਾਂਟਿਆ, “ਮੇਰੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਾਗਲ ਕਹਿਣਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।” ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ, “ਮੇਰੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਪਾਗਲ ਕਹਿਣਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।” ਪਰ ਮੈਂ ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ।

ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਨਰਸ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਰਜਨੀ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਨਰਸ ਸਾਨੂੰ ਵਾਰਡ ਵਿਚ ਲੈ ਗਈ। ਕਈ ਫਾਰਮ ਭਰਵਾਏ। ਕਈਆਂ ‘ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਖਿਆ। ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੀ, ਅਸੀਂ ਉਦੇਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਗਏ।

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮਰੀਜ਼ ਕੋਲ ਕੇਵਲ ਇਕ ਬੰਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਅਸਾਂ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੈਂ ਰਜਨੀ ਕੋਲ ਰਹਾਂ ਤੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਹਰਿੰਦਰ। ਹਰਿੰਦਰ ਵਾਪਸ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਰਡ ‘ਚ ਆਏ। ਰਜਨੀ ਦੇ ਬੈਠ ਨਾਲ ਪਏ ਸਟੂਲ ‘ਤੇ ਬੈਠਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ?”

ਰਜਨੀ ਚੁੱਪ ਰਹੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕ ਰਹੀ ਸੀ। “ਜੀ ਇਹਨੂੰ...।” ਮੈਂ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ।

“ਤੁਸੀਂ ਚੁੱਪ ਰਹੋ। ਮੈਂ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ।” ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਭਬਕ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸਾਹ ਸੁੱਕ ਗਿਆ। ਉਹਨੇ ਆਪਣਾ ਸਵਾਲ ਦੁਹਰਾਇਆ, ਪਰ ਰਜਨੀ ਅਜੇ ਵੀ ਚੁੱਪ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਪੁੱਛਿਆ, ਪਰ ਰਜਨੀ ਨੇ ਕੁਝ ਦੱਸਣ ਦੀ ਥਾਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਬਾਂਹ ਪਕੜੀ, ਨਬਜ਼ ਦੇਖੀ।

“ਆਈ ਬਿੰਕ, ਸੀ ਇੰਜ ਡੈਡ...।” ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਨਹੀਂ ਸਰ, ਮੈਂ ਜਿਉਂਦੀ ਹਾਂ।” ਰਜਨੀ ਝੱਟ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਬੋਲੀ।

“ਤੁਸੀਂ ਚੁੱਪ ਰਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿਆਣੇ ਨਹੀਂ।” ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੀ ਨਰਸ ਬੋਲੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਕੁੱਝ ਆਖਾਂ, ਪਰ ਫਿਲਹਾਲ ਸਬਰ ਕੀਤਾ।

ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਰਜਨੀ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਦੀ ਗੋਲੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਰਜਨੀ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਾ ਆਈ। ਆਖਰ ਮੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣ ‘ਤੇ ਨਰਸ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਠਾਉਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ, ਅੱਖਾਂ ਮਲਦਾ ਹੋਇਆ ਡਾਕਟਰ ਬੈਠ ਕੋਲ ਆਇਆ। ਅਜੇ ਉਹਦੀ ਨੀਂਦ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

“ਦਸੋ ਕੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੈ?” ਉਹਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤੇ ਸਟੂਲ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਕੇ ਡਿਗਦਾ ਡਿਗਦਾ ਮਸਾਂ ਬਚਿਆ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, ਜ਼ਰੂਰ ਉਹਨੇ ਕੋਈ ਨਸ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਣਾ ਏ।

“ਸਰ ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਨਾਲੀ ਦਰਦ ਨਾਲ ਫਟ ਜਾਵੇਗੀ।” ਰਜਨੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਫੜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। “ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਲਿਖ ਦਿੰਨਾ। ਇਕ ਹੁਣ ਸੌਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੇ ਦੂਜੀ ਸਵੇਰੇ ਉਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੈ ਲੈਣਾ।”

“ਜੀ ਦੁਆਈ ਕਿਵੇਂ ਲੈਣੀ ਹੈ?” ਮੈਂ ਮੁੜ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਬਸ ਇਕ ਵਾਰ ਜੁ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ।” ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਦੇਂ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਮਲਦਾ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲੱਗਾ।

“ਪਰ ਮੇਰੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ।” ਰਜਨੀ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰ ਕੁਝ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

“ਮੈਂ ਸਭ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ‘ਤੇ ਯਕੀਨ ਰੱਖੋ। ਸਭ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।” ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਲੰਬੀ ਉਬਾਸੀ ਲਈ।

“ਜੀ ਮੈਂ ਇੰਨੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਮਰਨ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਕਰਦਾ ਏ।”

“ਤੂੰ ਇਹ ਭੀ ਮੇਰੇ ‘ਤੇ ਛੱਡ ਦੇਹ, ਤੇ ਕਹੋ ਅਨੁਸਾਰ ਦਵਾਈ ਖਾਹੋ।” ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜਿਵੇਂ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਆਏ, ਉਦੇਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ। ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣੇ।

“ਹਾਏ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ! ਅੱਗੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਸੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਤੇ ਹੁਣ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਪੇਸ਼ ਪੈ ਗਈ ਇਸ ਡਾਕਟਰ ਦੀ।” ਰਜਨੀ ਨੇ ਮੱਥੇ ‘ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਪਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ...?” ਮੈਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ।

“ਭਾਬੀ ਜੀ, ਭਲਾ ਐਸੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ‘ਚ ਹਰਿੰਦਰ ਪ੍ਰਤੀ, ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੰਨਾ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਦੱਸ ਹੀ ਸਕਦੇ ਹੋ।”

“ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਗੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿੰਦੇ ਹੋ।” ਰਜਨੀ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਵੱਲ ਸੀ। “ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ‘ਤੇ ਯਕੀਨ ਰੱਖੋ। ਮੈਂ ਹਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਾਂਗਾ।”

“ਸੋ ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸ ਹੀ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ‘ਤੇ ਕੀ ਬੋਝ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ‘ਤੇ ਲਾਟਰੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ, ਜੇ ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਆਈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਬੜਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇੰਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਖਬਰ ਸੰਭਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਤੇ ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਸੁਣਦਿਆਂ

ਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰਟ ਅਟੈਕ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ?”

“ਛੱਡੋ ਭਾਬੀ ਜੀ, ਐਵੇਂ ਰਾਣੀ ਦਾ ਪਹਾੜ ਬਣਾਈ ਬੈਠੋ ਹੋ। ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਲਓ ਮੈਂ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਹੱਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।”

“ਸਚਮੁੱਚ?”

“ਹਾਂ ਸਚਮੁੱਚ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਰਹੀ। ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਹੋਵੋ ਤੇ ਘਰ ਚੱਲੋ। ਮੇਰਾ ਵਾਅਦਾ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕੋਈ ਢੰਗ ਲੱਭ ਲਵਾਂਗਾ।”

“ਤੇ ਫਿਰ ਮੈਂ ਠੀਕ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਲਾਟਰੀ ਦੀ ਰਕਮ ਅਗਲੇ ਹਫਤੇ ਤਕ ਲੈਣੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਨਾਖ ਆਸਰਮ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਗੇ।”

ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਮੈਂ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲੋਂ ਰਜਨੀ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਲੈਣ ਲਈ ਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਰਜਨੀ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ, ਪਰ ਉਹਨੇ ਛੁੱਟੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਆਖਣ ਲੱਗਾ, ਰਜਨੀ ਦਾ ਵਹਿਮ ਸੱਚ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲਾਟਰੀ ਦਾ ਇਨਾਮ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਅਜਿਹੀ ਖਬਰ ਅਚਨਚੇਤ ਸੁਣਦਿਆਂ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਝਟਕਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਲਾਟਰੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਤਦ ਤਕ ਮੈਂ ਛੁੱਟੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਇਹਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਓ। ਮੈਂ ਇਹ ਖਬਰ ਖੁਦ ਇਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਦੱਸਾਂਗਾ। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਘਰ ਲਿਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।”

ਮਰਦਾ ਕੀ ਨਾ ਕਰਦਾ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਮੈਂ ਰਜਨੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਆਫਿਸ ਵਿਚ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਰਸੀਆਂ ‘ਤੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਕੀਮ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, “ਦੇਖੋ ਮਿਸਟਰ ਹਰਿੰਦਰ, ਸਾਡੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਕਮਾਲ। ਤੁਹਾਡੀ ਪਤਨੀ ਇਕ ਰਾਤ ਵਿਚ ਹੀ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।”

“ਇਹ ਤਾਂ ਕਰਾਮਾਤ ਹੋ ਗਈ।” ਹਰਿੰਦਰ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

“ਤੁਸੀਂ ਬਿਲ ਭਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਘਰ ਲਿਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।”

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਨਰਸ ਬਿਲ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ ਤੇ ਹਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਹਰਿੰਦਰ ਨੇ ਬਿਲ ਵੇਖਿਆ, ਤੇ ਉਹਦਾ ਸਿਰ ਚਕਰਾ ਗਿਆ।

“ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਰਾਤ ਦਾ ਦਸ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਿਲ?” ਉਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਰਾਤ ਵਿਚ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਪਤਨੀ ਬਿਲਕੁੱਲ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ?”

“ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਇੰਨਾ ਪੈਸਾ ਮੈਂ ਲਿਆਵਾਂਗਾ ਕਿੱਥੋਂ?”

ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਦੋ ਪਲ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ‘ਤੇ ਉਂਗਲਾਂ ਰਗੜੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕੁੱਝ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ, “ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਹਫਤੇ ਦਾ ਟਾਈਮ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।”

“ਪਰ ਇਕ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਖੂਹ ਪੁੱਟ ਲਿਆਵਾਂਗਾ, ਜਿਸ ‘ਚ ਪੈਸੇ ਦੱਬੇ ਹੋਣ।”

“ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਮਿਸਟਰ ਹਰਿੰਦਰ। ਜੇ ਰਜਨੀ ਦੇ ਠੀਕ ਹੋਣ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਰਾਮਾਤ ਮੰਨਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਖੂਹ ਵੀ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਾਜੇਟਿਵ ਸੋਚੋ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਘਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਗੁੱਥੀ ਲੱਭ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਫੀਸ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਿਹਲੇ ਰਹਿ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।”

“ਪਰ ਇੰਨੀ ਵਧੀਆ ਕਿਸਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੇਰੀ, ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਖਰਚੇ ‘ਤੇ ਖਰਚਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।” ਹਰਿੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਹਰਿੰਦਰ ਤੋਂ ਬਿਲ ਵਾਪਸ ਮੰਗ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਾਤ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਲਓ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਬਿਲ ਮੁਆਫ ਕੀਤਾ; ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ, ਜੇ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਤੇ ਦਸ ਲੱਖ ਦੀ ਲਾਟਰੀ ਨਿਕਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹਸਪਤਾਲ ਨੂੰ ਅੱਧੇ ਪੈਸੇ ਦਾਨ ਵਿਚ ਦੇ ਦੇਣਾ।”

“ਜੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੈਸੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹਸਪਤਾਲ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ! ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਲਾਟਰੀ ਕਦੇ ਪਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ।”

ਰਜਨੀ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੋਇਆ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਪੈਸਿਆਂ ‘ਤੇ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਲੱਗੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਹਰਿੰਦਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ, “ਦਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਛੱਡੋ। ਜੇ ਮੈਂ ਆਖਾਂ ਉਸ ਦਾ ਵੀਹ ਪਰਸੈਂਟ ਮੈਰੇ ਨਿਜੀ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਕਰਾ ਦੇਣਾ ਤਾਂ...।”

“ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥ ਤੀਹ ਪਰਸੈਂਟ ਕੈਸ਼ ਹੀ ਫੜਾ ਦਿਆਂਗਾ।” ਹਰਿੰਦਰ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਤੇ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠਣ ਲੱਗਾ।

“ਠਹਿਰੋ। ਚਲੋ ਮੰਨ ਲਓ, ਤੁਹਾਡੀ ਦਸ ਕਰੋੜ ਦੀ ਲਾਟਰੀ ਨਿਕਲ ਆਵੇ ਤਾਂ...?”

“ਸਰ, ਜਦੋਂ ਨਿਕਲੇਗੀ, ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਇਨਾਮ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਿਆ ਪਕੜਾਵਾਂਗਾ। ਕੀ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?”

“ਨਹੀਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਅਦਾ ਕਰੋ।” ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ।

ਹਰਿੰਦਰ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਘੁੱਟ ਕੇ ਹੱਥ ਮਿਲਾਇਆ, ਪਰ ਉਸੇ ਵਕਤ ਉਹਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਹੱਥ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਤੋਂ ਤਿਲਕਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਹਿੱਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਉਹਨੇ ਰਜਨੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਬਾਕੀ ਗੱਲ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲੈਣਾ। ਡਾਕਟਰ ਸਦਾ ਲਈ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਚੁਕਾ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਘਰ ਪਰਤੇ। ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ‘ਤੇ ਬੋਝ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਦਸਣ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ ਅਪਨਾਵਾਂ?

ਮਹਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮਾਈ ਕੀ ਸਰਾਂ ਨੇੜੇ ਦਸ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਚੁਗਰਾ ਕਿਰਾਏ ‘ਤੇ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਰਸੋਈ ਹੈਗੀ ਤਾਂ ਸੀ, ਪਰ ਵਿਧਵਾ ਮਾਲਕਣ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚ ਪਾਬੀਆਂ ਭਰ ਰੱਖੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤ ਕਰਮਾ ਮੇਰਾ ਹਾਣੀ, ਮੇਰਾ ਜਮਾਤੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਰਸੋਈ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਹ। ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਘੜਮੋਸ਼ ਬੁਰਾ ਲਗਦੈ। ਖਲਾਰਾ ਸਾਂਭਿਆ ਜਾਉ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ, ਮੇਰੀਆਂ ਪਾਬੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਕੱਚ ਕੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖ ਦਿੰਨਾ। ਕਹਿੰਦੀ, ਮੀਂਹ ਕਣੀ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਭਿੰਜ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮੀਂਹ ਆਉਣ ਸਾਰ

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ
ਫੋਨ: 91-94642-51454

ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰੂੰ। ਕਹਿੰਦੀ, ਵਾਅਦਾ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਵਾਅਦਾ।

ਜੇ ਕਿਰਾਇਆ ਹੀ ਭਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪਾਬੀਆਂ ਸਾਂਭਣ ਦੀ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਿਉਂ? ਪਰ ਉਦੇਂ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ, ਧਾਰਾ 370 ਵਾਂਗੂੰ ਵਾਅਦੇ ਸੀਸੇ ਦੇ ਖਿਡੌਣੇ ਵਾਂਗ ਟੁੱਟਣ ਲਈ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਵਾਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ, ਚਲ ਠੀਕ ਐ ਫੇਰ, ਪਰ ਇਹਦੇ ਦੋ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਹੋਰ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਠੀਕ। ਸੋ ਕਿਚਨ ਕਮ ਰੂਮ ਦੇ ਆਪਾਂ 12 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਕਿਰਾਇਆ

ਨੌਕਰ ਨਹੀਂ, ਮਾਲਕ!

ਦਿੰਦੇ। ਉਸੇ ਘਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬੀਵੀ ਸਮੇਤ ਇਕ ਹੋਰ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਰੁਲਦੂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਰੁਲਦੂ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਰਾਂਗੇ।

ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਨਾਂ ਫੀਸ ਮਾਫੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮਾਈ ਕਿਰਾਇਆ ਲੈਣ ਆ ਗਈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਆਹ ਅਰਜ਼ੀ ਲਿਖ ਲੈਣ ਦੇ, ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ। ਕਹਿੰਦੀ, ਕਾਹਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਲਿਖਦੈ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਫੀਸ ਮਾਫੀ ਦੀ। ਕਹਿੰਦੀ, ਕਰਮੇ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਵੀ ਲਿਖ ਦੇਹ, ਇਹਦੀ ਹਾਲਤ ਕਿਹੜਾ ਤੈਬੋਂ ਚੰਗੀ ਐ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਅਰਜ਼ੀ ਲਿਖ ਲੈਣ ਦੇ। ਇਹਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਲਿਖ ਲਊ। ਕਹਿੰਦੀ, ਜੇ ਤੂੰ ਈ ਲਿਖ ਦੇਵੇਂ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਬਾਹਲਾ ਜੋਰ ਲਗਦੈ? ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿਖਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਆਹ ਮੇਰੀ ਲਿਖਾਈ ਤਾਂ ਦੇਖ, ਮੋਤੀ ਪਰੋਏ ਪਏ ਨੇ। ਕਿਸੇ ਅਮੀਰ ਦੀ ਲਿਖਤ ਲਗਦੀ ਐ। ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਫਟੀ ਪੁਰਾਣੀ ਬੋਦੀ ਦਿੱਸਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਐ, ਤਾਂ ਫੀਸ ਮਾਫ ਹੋਉ। ਅੱਗੇ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ। ਕਹਿੰਦੀ, ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਇਹਨੂੰ ‘ਲਾਅ ਆਫ ਕੌਂਸਮਿਕ ਲੇਜ਼ੀਨੈਸ’ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ; ਪੰਜਾਬੀ ‘ਚ ਕਹਾਂਗੇ, ਸੁਸਤੀ ਦਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਵਿਧਾਨ।

ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਹੋਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੀਸ ਮਾਫ ਹੋਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਨੋਟਿਸ ਬੋਰਡ ‘ਤੇ ਲੱਗੀ। ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਬਾਗੋ ਬਾਗ। ਮੇਰੀ ਫੀਸ ਮਾਫ ਹੋ ਗਈ, ਕਰਮੇ ਦੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਕਰਮੇ ਦੀ ਮਾਂ ਉਹਨੂੰ ਝਿੜਕਾਂ ਦੇਣ ਲੱਗੀ, ਤੈਨੂੰ ਚੱਜ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਓ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਵੇ ਨਿਕਰਮਿਆਂ। ਤੂੰ ਦੱਸਣਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਬਈ ਮੇਰਾ ਬਾਪੂ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਇਐ? ਦੱਸਿਆ ਨੂੰ? ਕਰਮਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਬੜਿਆਂ ਦੇ ਬਾਪ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਇਕ ਬਾਪੂ ਮਰਿਆ, ਉਥੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁੰਜ, ਸੱਤ ਸੱਤ ਬਾਪੂ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਕੀ ਸੁਣਵਾਈ ਹੋਣੀ ਸੀ ਉਥੇ? ਚੁਪ ਕਰ ਹੁਣ, ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਐ, ਰੋਣੀ ਲਿਆ।

ਰੁਲਦੂ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਸਫਾਈ ਸੇਵਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ। ਭਲਾ ਲੋਕ। ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਈਕਲ ਦੇ ਕੈਰੀਅਰ ‘ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਕਾਲਜ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਂਦਾ। ਉਹਦੀ ਇੱਕ ਆਦਤ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਸੀ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਖੂਬ ਡਾਂਟਦਾ, ਆਹ ਖੁੰਜੇ ਵਿਚ ਰੋਤ ਕਿਉਂ ਦਿੱਸ ਰਿਹੈ? ਅਹੁ ਜਾਲਾ ਕਿਉਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰਦੀ? ਕਹਿੰਦੀ,

ਦਿੱਸਿਆ ਨੂੰ। ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਸ ਜਾਂਦੈ ਤੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨੂੰ ਦਿੱਸਿਆ? ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ, ਆਖ ਹੀ ਦਿੱਤਾ, ਤੂੰ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵੀਹ ਕਮਰੇ ਸਾਫ ਕਰਦੈਂ ਇਥੇ ਨੂੰ ਤੈਬੋਂ ਦੇ ਝਾੜੂ ਲਾ ਰੁੰਦੇ?

ਉਹ ਬਰਾਬਰ ਤੈਸ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ ਉਥੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁੱਤੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾਂ, ਸਮਝਿਆ? ਇਥੇ ਮਾਲਕ ਆਂ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਲਕੀ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੱਸੇਗਾ? ਆਪਣੀਆਂ ਪੋਬੀਆਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾ। ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਸੁਖੀ ਵਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਲੱਗੋਂ ਕਲੋਸ਼ ਪੁਆਉਣਾ। ਬੈਠੀ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਸਾਈਕਲ ‘ਤੇ!

ਬੀ. ਏ. ਕਰਨ ਸਾਰ ਇਕ ਜਮਾਤੀ ਨੂੰ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਵਿਚ ਪਾਇਲਟ ਅਫਸਰ ਰੱਖ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਫੋਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਆਈ, ਟਰੇਨਿੰਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਇਥੇ ਡੋਗਰਾਦੂਨ ਪਾਸਿੰਗ ਆਉਣ ਪਰੇਡ ਹੋਏਗੀ। ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਮੋਢਿਆਂ ‘ਤੇ ਅਫਸਰੀ ਚਿਪਕਾਉਣ ਆਏਗਾ। ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਦੋ ਮਹਿਮਾਨ ਇਸ ਮੌਕੇ ਬੁਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤੇ ਨੇ। ਇਕ ਮੇਰਾ ਬਾਪੂ ਆਏਗਾ, ਦੂਜਾ ਤੂੰ। ਠੀਕ ਹੈ? ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਜਾਈ। ਚੱਜ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਆਈ। ਕਿਤੇ ਉਹੀ ਵਰਦੀ ਪਾ ਕੇ ਨਾ ਆ ਜੀਂ, ਜੇ ਫੀਸ ਮਾਫੀ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ‘ਤੇ ਜਾਣ ਮੌਕੇ ਪਹਿਨਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਓ ਕੇ? ਓ ਕੇ।

ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਚੌਕ

ਅਲੀ ਅਕਬਰ ਨਾਤਿਕ (ਜਨਮ 1976, ਓਕਾੜਾ) ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਉਰਦੂ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਉਘਾ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਹ ਰਾਜ-ਮਿਸਤਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀਆਂ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਹਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਨਾਟਕ 'ਏਕ ਯੋਗ ਪੰਜਾਬ ਭੀ' ਖੇਡਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ 'ਜੋਧਪੁਰ ਦੀ ਹੱਦ' 23 ਜੂਨ 2018 ਵਾਲੇ ਅੰਕ 25 ਵਿਚ ਛਾਪ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਅਲੀ ਅਕਬਰ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ 'ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਚੌਕ' ਲਿਖੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਰਤ ਅਤੇ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਜਲੌਲ ਤਾਂ ਦਿਸਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਸੰਤਾਲੀ ਵਾਲੀ ਵੰਡ ਦਾ ਦਰਦ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਿੰਡ ਛੱਡਿਆਂ ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਸੀ। ਅੱਜ ਮੁੱਦਤਾਂ ਬਾਅਦ ਆਣ ਹੋਇਆ ਤੇ ਇਕ-ਇਕ ਗਲੀ ਨੂੰ ਪਲਕਾਂ ਨਾਲ ਚੁੰਮਦਾ, ਅੱਥਰੂ ਸੁੱਟਦਾ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਚੌਕ ਲਾਵਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੱਲੀ-ਕੱਲੀ ਸ਼ੈਅ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਤਸਵੀਰ ਵਾਂਗੂ ਫਿਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ ਦਾ ਵੇਲਾ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਆਖਣਾ ਏ। ਨਾ ਉਹ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਆਲੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਨਾ ਉਹ ਕੰਧਾਂ-ਕੋਲੇ ਰਹੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਉਹ ਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਟੁਰਦਾ-ਟੁਰਦਾ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਚੌਕ ਵਿਚ ਆ ਵੱਡਿਆ। ਇਹ ਚੌਕ ਤੇ ਇਹਦੀ ਟਾਹਲੀ ਦੀ ਛਾਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਬਣੀ ਕਬਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਖਿੱਚ ਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਰੂਹ ਨੂੰ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਖਿੱਚ ਲਵੇ। ਟਾਹਲੀ ਦੀ ਹਰਿਆਵਲ ਤੇ ਕਬਰ ਉੱਤੇ ਤਵੀਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰ ਇਉਂ ਦਿਸਦੇ ਸਨ, ਬਈ ਕਬਰ ਆਲਾ ਅਜੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਦਾ ਨਾਂ ਟਾਹਲੀ ਆਲਾ ਚੌਕ ਸੀ, ਫਿਰ ਇਹਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਚੌਕ ਆਖਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਹ ਨਾਂ ਕਿਉਂ ਬਦਲਿਆ, ਇਹਦੀ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਏ।

ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਲੁਹਾਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਉਦੋਂ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਸੱਤ ਸਾਲ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਪਿਓ ਅਕਸਰ ਉਸ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਪਿੰਡ

ਅਲੀ ਅਕਬਰ ਨਾਤਿਕ
ਲਿਪੀਅੰਤਰ: ਤਾਹਿਰ ਸੰਧੂ
ਈਮੇਲ: natiq51214@yahoo.com

ਦੇ ਸੱਜੇ ਕੋਨੇ 'ਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਪਾਸੇ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਵਕਤ ਲੰਘਣ ਨਾਲ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਹੋਰ ਵੀ ਆਬਾਦੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਏਸ ਜਗ੍ਹਾ ਚੌਕ ਜਿਹਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਉਜਾੜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੁਧਿਆਣੇ ਟੁਰ ਗਿਆ ਤੇ ਹਵੇਲੀ ਦਾ ਨਵਾਂ ਮਾਲਕ ਮੇਜਰ ਸਿਕੰਦਰ ਆ ਗਿਆ। ਸਿਕੰਦਰ ਖਾਂ ਦਾ ਕੁਨਬਾ ਵੱਡਾ ਹੋਣ ਪਾਰੋਂ ਹਵੇਲੀ ਅੰਦਰੋਂ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਗਈ ਪਰ ਬਾਹਰੋਂ ਫਾਟਕ ਇਕ ਈ ਰਿਹਾ। ਹਵੇਲੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭਾਰੀ ਟਾਹਲੀ ਸੀ। ਏਸ ਦਾ ਘੇਰਾ ਪੂਰੇ ਚੌਕ ਨੂੰ ਛਾਂ ਨਾਲ ਢਕੀ ਰੱਖਦਾ। ਇਸ ਟਾਹਲੀ ਕੋਲੇ ਹਵੇਲੀ ਦੀ ਕੰਧ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਸੀ। ਭੱਠੀ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਆਲੇ ਧੂੰ ਤੇ ਅੱਗ ਦੇ ਸੇਕ ਨੇ ਟਾਹਲੀ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਆਲੀਆਂ ਲਗਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲਾ ਸਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਰਘੀ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੇ ਚੌਕ ਵਿਚ ਬਹੁਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਫਿਰ ਖਾਲੇ ਤੋਂ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਬਾਲਟੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਟਾਹਲੀ ਦੇ ਮੁੱਢ 'ਚ ਪਾ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਲੋਕੀ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਸੀਤ 'ਚ ਨਮਾਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ, ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਏਸ ਕੰਮ 'ਚ ਲੱਗਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਖਿਆ: ਤੂੰ ਨਮਾਜ਼ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਕਰ। ਸਾਝਰੇ ਉਠ ਕੇ ਅੱਲ੍ਹਾ ਅੱਲ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਟਾਹਲੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪੈਨਾਂ ਐਂ। ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ: ਭਲਿਉ! ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਨਮਾਜ਼ ਈ ਏਹ ਹੈ।

ਰੋਜ਼ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਪਾਰੋਂ ਟਾਹਲੀ ਦੀਆਂ ਲਗਰਾਂ ਹਰੀਆਂ ਸਿਆਹ ਤੇ ਮੁਟਿਆਰ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਵਾਂਗੂ ਲਚਕੀਲੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਏਸੇ ਲਈ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਚੌਕ ਟਾਹਲੀ ਦੀ ਛਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੱਠ ਦਸ ਬੰਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਥੜ੍ਹੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਹੁੱਕਾ ਭਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਕ ਉਠ ਜਾਂਦਾ, ਦੂਜਾ ਆ ਬਹਿੰਦਾ। ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਲਾਈ ਰੱਖਦਾ, ਨਾਲੇ ਆਪਣਾ ਲੋਹਾਰਾ ਤਰਖਾਣਾ ਕੀਤੀ ਰੱਖਦਾ। ਪਿੰਡ 'ਚ ਉਂਜ ਤਾਂ ਦੋ ਲੁਹਾਰ ਹੋਰ ਵੀ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਏਡਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਖਸੂਸੀਅਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਸੀ, ਬਈ ਉਹ ਲੋਕਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤਾ ਚੰਗਾ ਕਰਦਾ ਏ ਕਿ ਲੋਹੇ ਦਾ। ਮੇਰੇ ਪਿਓ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ, ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਲੁਹਾਰ ਜਿਹਾ ਕਾਰੀਗਰ ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਹਯਾਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਤੇਸੇ ਨਾਲ ਲੋਕਤੀ ਦੀ ਛਿੱਲ ਕਾਗਜ਼ ਤੋਂ ਪਤਲੀ ਉਤਾਰਨ ਦਾ ਉਹਨੂੰ ਢੰਗ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਮੰਜੀ ਤੇ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਚੂਲ ਸਾਲਾਂ

ਬਾਅਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਿੱਲਦੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਲ ਦੀਆਂ ਅਰਨੀਆਂ ਦਾ ਜੋ ਸਲੀਕਾ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਸੀ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਲੁਹਾਰ ਦੀਆਂ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਹੁੰਦੀ, ਖੱਦਰ ਦੀ ਲੰਗੀ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਤੇ ਕੁਤਤਾ ਖੱਦਰ ਦਾ ਈ ਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਏਹਨਾਂ ਲੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹਦੇ ਗਲ ਕੋਈ ਲੀੜਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਮੇਰੇ ਪਿਓ ਦਾ ਚੰਗਾ ਬੋਲੀ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਗਿਆ, ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਦੂਜੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਸਾਂ। ਸਕੂਲ 'ਚ ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਬੜਾ ਕੋਈ ਹਰਾਮੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਆਂਹਦਾ: ਆਪਾਂ ਫੱਟੀ ਲੜਾਨੇ ਆਂ। ਮੈਂ ਆਖਿਆ: ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਲੜਾਂਦਾ। ਉਹ ਮੈਥੋਂ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਤਗੜਾ ਸੀ। ਆਂਹਦਾ: ਅੱਜ ਤਾਂ ਫੱਟੀ ਲੜਾ ਕੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਆਖਿਆ: ਮੇਰੀ ਤਖਤੀ ਪਤਲੀ ਏ, ਪਰ ਉਹਨੇ ਮੇਰੀ ਇਕ ਨਾ ਸੁਣੀ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਤਖਤੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਰੱਖ ਕੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਆਪਣੀ ਫੱਟੀ ਮਾਰੀ, ਮੇਰੀ ਫੱਟੀ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਰੋਂਦਾ ਘਰ ਆਇਆ। ਅੱਬਾ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ।

ਅੱਬਾ ਨੇ ਆਖਿਆ: ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ, ਨਿਮਾਸ਼ੀ (ਤ੍ਰਿਕਾਲਾਂ ਵੇਲੇ) ਆਪਾਂ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਕੋਲੋਂ ਤੇਰੀ ਨਵੀਂ ਫੱਟੀ ਬਣਵਾ ਲਾਂਗੇ। ਉਸ ਦਿਨ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਉਹਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਗਿਆ। ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਤਖਤੀ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸ ਪਿਆ; ਆਂਹਦਾ: ਪੁੱਤਰ, ਤੈਨੂੰ ਐਸੀ ਤਖਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਆਂਗਾ, ਤੇਰੀਆਂ ਸੱਤ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਹੰਚਾਵਣਗੀਆਂ। ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਲੀ ਟਾਹਲੀ ਦੀ ਛੇ ਸੂਤਰ ਮੋਟੀ ਤਖਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਲੋਹਾ ਤੇ ਵਜ਼ਨ ਨੂੰ ਪਾਰਾ ਸੀ। ਉਸ ਤਖਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਜਮਾਤ ਦੀਆਂ ਫੱਟੀਆਂ ਪਾੜੀਆਂ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਅੱਬਾ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅੱਧੇ ਕੰਮ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਬੁੜ੍ਹੀ ਦੀ ਡੋਈ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਉਹ ਭੱਜੀ ਆਉਂਦੀ- ਵੇ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਡੋਈ ਬਣਾ ਦੇ, ਹਾਂਡੀ ਚੁੱਲ੍ਹੇ 'ਤੇ ਸੜ ਜਾਏਗੀ। ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਡੋਈ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਚਿਮਟਾ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਫੂਕਨੀ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੰਜੀ ਦੀ ਚੂਲ ਮੁਫਤੋਂ-ਮੁਫਤੀ ਬਣਾਉਣਾ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦਾ, ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਬੁੜ੍ਹੀਆਂ ਏਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਸਮਝਦੀਆਂ। ਚੌਕ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗੱਡੇ 'ਤੇ ਸੁੱਕੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਦੇ ਇਕ-ਦੋ ਮੁੱਢ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ। ਹਲ, ਅਰਨੀਆਂ ਤੇ ਪੰਜਾਲੀਆਂ ਦਾ ਟੁੱਟਾ ਭੱਜਾ ਸਾਮਾਨ ਵੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਇੰਨਾ ਕੁਝ ਹੋਣ ਪਾਰੋਂ ਵੀ ਇਹ ਥਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਮੈਦਾਨ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ। ਉਥੇ ਬਹਿਣ ਆਲੇ ਮੀਂਹ ਜਾਏ, ਹਨੇਰੀ ਜਾਏ, ਆਣ ਕੇ ਰੋਣਕ ਲਾਈ ਰੱਖਦੇ। ਹੁੱਕੇ ਦੇ ਅੰਗਿਆਰੇ ਇੰਨੇ ਲਾਲ ਹੁੰਦੇ, ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਲਈਏ। ਅੰਗਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਜ਼ਰਾ ਕਾਲਾ ਪੈਂਦਾ, ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਹੁੱਕੇ ਦਾ ਫਲ ਉਲਟ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਭੱਠੀ 'ਚੋਂ ਨਵੇਂ ਅੰਗਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚਿਲਮ ਭਰ ਦਿੰਦਾ।

ਤਮਾਕੂ ਹਰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਹੁੰਦਾ, ਕਦੇ ਕੋਈ ਖੱਬੜ (ਵੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਤੰਬਾਕੂ) ਚੁੱਕ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਕਦੇ ਕੋਈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੜਾ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਸੋਢਿਆਂ ਦੀ ਬੋਰੀ ਪਾਣੀ ਛਿੜਕ ਕੇ ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ। ਗੱਲ ਕਾਹਦੀ, ਬਈ ਹੁੱਕਾ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਕੀਤੀ ਰੱਖਦਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ 'ਚ ਵੀ ਪੂਰਾ ਲਹਿੰਦਾ।

ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਇਹ ਦੁਕਾਨ ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹਨੇ ਉਜਾੜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨੂੰ ਕਸੂਰ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਚੌਕ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਦੁਕਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਸ ਮਰਲੇ ਦਾ ਘਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਕੋਠੇ ਤੇ ਡਿਓਤੀ ਕੱਚੀ ਸੀ ਪਰ ਪੱਕਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਕੇ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਇੰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਚੌੜੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਛੱਤਾਂ ਉਸਾਰੀਆਂ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੇਪੀ ਰਿਹਾ। ਉਹਦੀਆਂ ਮੰਜੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੋਹੇ ਲੱਕੜ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਕੰਮ ਸੀ, ਇਹੀ ਕਰਦਾ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ ਅੱਧੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਕੰਮ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਇਸ ਚੌਕ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਦੁਕਾਨ ਬਣਾਈ, ਉਦੋਂ ਕੋਈ ਛਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ ਧੂੜ ਉਡਦੀ। ਹਨੇਰੀ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਹਰ ਪਾਸੇ ਮਿੱਟੀ-ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਛੱਪਰ ਛੱਡ ਲਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਉਹਨੇ ਵੇਖਿਆ, ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਛਾਂ ਪਾਰੋਂ ਛੱਪਰ ਛੱਡ ਲਿਆ ਏ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਕੁਝ ਸਕੂਨ ਹੋ ਗਿਆ ਏ। ਉਹ ਆ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਉਹਦੀ ਵੇਖਾ-ਵੇਖੀ ਇਕ ਦੋ ਬੰਦੇ ਹੋਰ

ਵੀ ਆ ਗਏ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਾਂਗ ਤਾਈਂ ਉਥੇ ਰੋਣਕ ਲੱਗੀ ਰਹੀ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੀ ਸੁੱਝੀ, ਦੁਪਹਿਰੀਂ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਟਾਹਲੀ ਦਾ ਬੂਟਾ ਚੁਕਾਈ ਲਿਆਇਆ। ਬੂਟਾ ਲਵਾ ਕੇ ਇਕ ਘੜਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ: ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਖਾਂ! ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਖਿਦਮਤ ਦੱਸੋ। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ: ਸ਼ੇਰ, ਤੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਸ ਚੌਕ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਐਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਬੂਟਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਤੂੰ ਇਹਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਛੱਡਿਆ ਕਰ ਤੇ ਨਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਰੱਖ। ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ: ਲੈ ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਇਹਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਰਹੀ। ਮੇਰੀ ਹਯਾਤੀ ਇਸ ਬੂਟੇ ਦੇ ਨਾਂ ਹੋ ਗਈ ਫਿਰ। ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸ ਪਿਆ। ਨੌਕਰ ਨੇ ਬੂਟੇ ਦੇ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਕਿੱਕਰ ਦੇ ਛਾਪੇ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸੂਤਰ ਮੋਟੀਆਂ ਪੱਤਰੀਆਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਸੂਤਰ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕੰਡੇ ਆਲੀ ਵਾੜ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਕੰਡੇ ਸੂਈਆਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਮੇ ਤੇ ਨੁਕੀਲੇ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਕੰਮ ਇਹ ਫੜ ਲਿਆ, ਬਈ ਸਾਝਰੇ ਨਮਾਜ਼ ਵੇਲੇ ਘੜਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਦੇਣਾ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਫਰਜ਼ ਸਮਝ ਲਿਆ।

ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਬੂਟਾ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਘੜੇ ਵਧਦੇ ਗਏ ਤੇ ਵਾੜ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਕੋਈ ਵਕਤ ਆਇਆ, ਵਾੜ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾ ਰਹੀ ਪਰ ਪਾਣੀ ਪਾਉਣਾ ਉਹਨੇ ਨਾ ਛੱਡਿਆ। ਇਹ ਬੂਟਾ ਇੰਨਾ ਫੈਲਿਆ, ਬਈ ਸਾਰੇ ਚੌਕ ਨੂੰ ਉਹਦੀ ਛਾਂ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੰਜਾ ਵੀ ਇਸ ਛਾਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਆਣ ਲੱਗਾ। ਗੁੜ੍ਹੀ ਛਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਖਿਆ, ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ, ਇਸ ਟਾਹਲੀ ਦੀ ਹਯਾਤੀ ਤੇਰੀ ਹਯਾਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਈ ਏ। ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਰਹੀਏ ਪਰ ਇਹ ਟਾਹਲੀ ਆਉਣ ਆਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂ ਦਿੰਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਵੀਹ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ। ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਉਜਾੜਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਾਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਜਾਂਦਿਆਂ ਉਹ ਧਾਹੀਂ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਇਆ। ਉਹਦਾ ਮੰਜਾ ਉਸ ਟਾਹਲੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਪਿਆ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦੱਸਿਆ: ਭਾਈ ਬਸੀਰ, ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹਵੇਲੀ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਰੋਇਆ। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਾਰ ਗੱਡਿਆਂ 'ਤੇ ਲੱਦਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਏ, ਉਹਦੀ ਪੱਗ ਦਾ ਸਮਲਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੁੱਲ ਸਾਮਾਨ ਗੱਡਿਆਂ 'ਤੇ ਸੀ ਪਰ ਟਾਹਲੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਪਈ ਉਹ ਮੰਜੀ ਉਹਨੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਣ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ: ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਇਸ ਮੰਜੀ ਉੱਤੇ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਪਈ ਏ। ਇਹਨੂੰ ਇਥੇ ਈ ਪਈ ਰਹਿਣ ਦਿਓ। ਅੱਜ ਉਹਨੂੰ ਪਿੰਡ ਛੱਡੇ ਪੰਝੀ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਤੇ ਇਸ ਮੰਜੀ ਨੂੰ ਟਾਹਲੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਪੰਤਾਲੀ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ ਨੇ।

ਵਕਤ ਲੰਘਦਾ ਗਿਆ, ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਲੁਹਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਫਿਰ ਉਹ ਕਜ਼ੀਆ ਪਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਸਾਂ। ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਜਿਸ ਫੌਜੀ ਨੇ ਅਲਾਟ ਕਰਾਈ ਸੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਉਹਦੀ ਧੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਆ ਗਈ। ਧੀ ਦੇ ਦਾਜ ਵਾਸਤੇ ਉਹਨੇ ਫਰਨੀਚਰ ਦੇ ਟਰੱਕ ਭਰ ਕੇ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੱਸ ਛੱਡਿਆ, ਬਈ ਚੌਕ ਆਲੀ ਟਾਹਲੀ ਦੀ ਲੱਕੜ ਕਾਲੀ ਸਿਆਹ ਏ। ਸਿਕੰਦਰ ਖਾਂ ਨੇ ਟਾਹਲੀ ਵੱਢਣ ਦੀ ਨੀਅਤ ਕਰ ਲਈ। ਪਿੰਡ ਆਲਿਆਂ ਬੜਾ ਸਮਝਾਇਆ, ਭਾਈ ਸਿਕੰਦਰ! ਬਾਹਰੋਂ ਕਿਤੋਂ ਚੰਗੀ ਲੱਕੜ ਲੱਭ ਜਾਏਗੀ। ਇਸ ਟਾਹਲੀ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੇ। ਇਕ ਤਾਂ ਚੌਕ 'ਚ ਛਾਂ ਦੀ ਰੋਣਕ ਏ, ਦੂਜਾ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਏ ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਮੰਨਿਆ।

ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਮੇਜਰ ਸਿਕੰਦਰ ਖਾਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ 'ਚ ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਬੜੀਆਂ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਬਈ ਇਹ ਟਾਹਲੀ ਛੱਡ ਦੇ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਤੋਂ ਚੰਗੀ ਲੱਕੜ ਲੱਭ ਕੇ ਦਾਜ ਬਣਾ

ਦਿਆਂਗਾ। ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਏ। ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿਕੰਦਰ ਖਾਂ ਦੀ ਅਨਾਅ ਨੂੰ ਸੱਟ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ: ਪਿਛਲੇ ਵੀਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਚੌਕ ਦੀ ਟਾਹਲੀ ਤੇ ਹਵੇਲੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਆਂ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਲੋਕੀ ਇਹਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਇਹ ਟਾਹਲੀ ਨੂੰ ਨਾ ਵੱਢਾਂ, ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਆਪਣੇ ਕੋਲੇ ਰੱਖ, ਇਥੇ ਮੈਂ ਇਕ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜ ਟਾਹਲੀਆਂ ਹੋਰ ਲਾ ਦਿਆਂਗਾ।

ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ: ਸਿਕੰਦਰ ਖਾਂ, ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਲਿਆ ਏ, ਇਹ ਟਾਹਲੀ ਵਢੀਦੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ। ਸਿਕੰਦਰ ਖਾਂ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸ ਪਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ: ਜੇ ਮੈਂ ਟਾਹਲੀ ਵੱਢ ਦਿਆਂਗਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕੀ ਫਾਹਾ ਲੈ ਲੈਂਗਾ। ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਏ। ਕੱਲ੍ਹ ਸਹਿਰੋਂ ਮਿਸਤਰੀ ਇਹਨੂੰ ਵੱਢਣ ਆ ਰਿਹਾ ਏ। ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਰੋ ਪਿੱਟ ਕੇ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਆ ਬੈਠਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਉਹਨੇ ਇਸ਼ਾ ਵੇਲੇ ਤਕ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕੋਈ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਅੱਜ ਨਾ ਤਾਂ ਭੱਠੀ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਗੋੜੇ ਦਿੱਤੇ, ਨਾ ਹੁੱਕੇ ਦੇ ਅੰਗਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ। ਚਿਲਮ ਦੀ ਅੱਗ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਲੀ ਹੋਈ ਤੇ ਫਿਰ ਸੁਆਹ ਬਣ ਗਈ। ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਬਹਿਣ ਆਲਿਆਂ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਬਈ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਸਿਕੰਦਰ ਉਥੇ ਹੋਰ ਟਾਹਲੀਆਂ ਲਵਾ ਦੇਗਾ। ਬੰਦਾ ਜੀਂਦਾ ਰਹੇ ਤੇ ਟਾਹਲੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਈ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ: ਮੇਰੇ ਭਰਾਉ! ਮੈਥੋਂ ਇਸ ਟਾਹਲੀ ਨੂੰ ਕੁਹੜਾ ਵੱਜਦਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ। ਜੇ ਸਿਕੰਦਰ ਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਈ ਲਿਆ ਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤੀ ਬੈਠਾਂ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸਿਕੰਦਰ ਖਾਂ ਦੇ ਤਰਖਾਣ ਮੂੰਹ ਹਨੇਰੇ ਟਾਹਲੀ ਵੱਢਣ ਲਈ ਆਰੀਆਂ, ਕੁਹਾੜੇ ਲੈ ਕੇ ਅੱਪੜ ਗਏ। ਟਾਹਲੀ ਦਾ ਘੇਰ ਪੂਰੇ ਪੰਜ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਬੱਝੀਆਂ ਬਰਾਬਰ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਟਾਹਣੇ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹਿਰੀ ਟਾਹਲੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਡ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਤਰਖਾਣ ਰੱਸੇ ਤੇ ਆਰੇ ਮੁੱਢ ਨਾਲ ਰੱਖ ਕੇ ਟਾਹਲੀ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਤਰਖਾਣ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਇਕ ਟਾਹਣ 'ਤੇ ਪਈ। ਉਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਟਾਹਲੀ ਦੇ ਟਾਹਣ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਲਟਕੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਗਲ 'ਚ ਫੱਟੀ ਸੀ। ਲਾਸ਼ ਵੇਖ ਕੇ ਮਿਸਤਰੀ ਦੇ ਹੋਸ ਉਡ ਗਏ। ਉਹਦੇ ਹੱਥੋਂ ਕੁਹੜਾ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਟਾਹਲੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਿਕੰਦਰ ਖਾਂ ਵੀ ਅੱਪੜ ਗਿਆ। ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਰੱਸੀ ਦਾ ਫਾਹਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਟਾਹਣ ਨਾਲ ਲਗਰ ਵਾਂਗੂ ਝੂਟੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਈ ਹੋਈ ਤਖਤੀ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ: ਮੈਂ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਲੁਹਾਰ ਇਸ ਟਾਹਲੀ ਦੀ ਟਹਿਣੀ ਆਂ। ਸੁਣਿਆ ਏ, ਮਰਨ ਆਲੇ ਦੀ ਵਸੀਅਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਫਰਜ਼ ਏ। ਮੇਰੀ ਵਸੀਅਤ ਏ, ਜੇ ਸਿਕੰਦਰ ਖਾਂ ਨੇ ਟਾਹਲੀ ਵੱਢਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਜਿਸਮ ਦੀ ਟਹਿਣੀ 'ਤੇ ਵੀ ਆਰਾ ਫੇਰ ਦੇਵੇ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਹੱਡੀ ਉਹਦੀ ਧੀ ਦੇ ਪਲੰਘ ਦਾ ਸੇਰੂ ਜਾਂ ਪਾਵਾ ਬਣ ਜਾਏ।

ਖਲਕਤ ਉੱਚੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਕਰ ਕੇ ਲਾਸ਼ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਡੋਗਦੀ ਰਹੀ। ਅਖੀਰ ਸਿਕੰਦਰ ਖਾਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧਿਆ। ਉਹਨੇ ਆਵਦੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ: ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਲਾਹ ਕੇ ਇਸ ਟਾਹਲੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਦਫਨ ਕਰ ਦਿਓ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟਾਹਲੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਰਹੀ। ਫਿਰ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦਾ ਜਨਾਜ਼ਾ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਟਾਹਲੀ ਦੇ ਮੁੱਢ ਨਾਲ ਕਬਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕਬਰ ਦੇ ਉੱਤੇ 'ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਟਾਹਲੀ ਆਲਾ' ਲਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।

ਮੈਂ ਅੱਜ ਇਸ ਕਬਰ 'ਤੇ ਫਾਤਿਹਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬੜੀ ਦੇਰ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਆਂ, ਜਿਹੜੇ ਛਾਵਾਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਛਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਬਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ।

ਆਮ ਬੋਲਚਾਲ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸੋਨੇ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਜ਼ਰ ਸ਼ਬਦ ਘਟ ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ 'ਜ਼ਰ, ਜ਼ੋਰ, ਜ਼ਮੀਨ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ ਬੋਰਾ ਰਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਰਬੀ-ਫਾਰਸੀ ਭਰਪੂਰ ਕਿੱਸਿਆਂ ਤੇ ਸੂਫੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਟੋਹ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਹਾਸ਼ਮ ਦੀ ਸੋਸੀ ਵਿਚ,

ਪੁਨੂੰ ਬਾਝ ਨਹੀਂ ਛੁਟਕਾਰਾ
ਹੌਜ਼ ਦੇਈਏ ਭਰ ਜ਼ਰ ਦੇ।
ਹਾਸ਼ਮ ਜ਼ੋਰ ਕਿਹਾ ਪਰ ਮੁਲਕੀ
ਮਾਣ ਹੋਵੇ ਵਿਚ ਘਰ ਦੇ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਜ਼ਰ' ਦੇ ਹੋਜਿਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਅਜੇ 'ਜ' ਦੇ ਪੈਰ ਵਿਚ ਬਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਈ

ਜ਼ਾਰੀ

ਗਈ, 'ਇਸ ਜ਼ਰ ਕਾਰਣਿ ਘਣੀ ਵਿਗੁਤੀ॥' ਮੇਰਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲੀ ਉਚਾਰਣ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ ਹੋਣਗੇ। ਫਾਰਸੀ ਭਰਪੂਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕ ਪਦ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, 'ਪਰੰਦੇ ਨ ਗਿਰਾਹ ਜਰ' ਅਰਥਾਤ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਪੰਨ ਨਹੀਂ। 'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ' ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, 'ਮਾਤੇ ਮਤੰਗ ਜਰੇ ਜਰ ਸੰਗ ਅਨੂਪ ਉਤੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸਵਾਰੇ' ਜ਼ਰ ਸ਼ਬਦ ਮੁਢਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਾਰਸੀ ਤੋਂ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤੁਕ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੋਨੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਧਨ-ਦੌਲਤ, ਅਸਰਫੀ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਹਨ, ਤਦੇ ਜ਼ਰ-ਖਰੀਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਖਰੀਦਿਆ।

ਜ਼ਰ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਸੋਨੇ ਜਾਂ ਸੋਨੇ ਜਿਹੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕਢਾਈ ਦਾ ਅਰਥਾਤ ਜ਼ਰੀ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਖੂਬ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ, ਹੀਰ ਦੇ ਦਾਜ ਵਿਚ ਜ਼ਰੀ ਤਾਂ ਹੋਣੀ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਵੀ 'ਖਾਸ ਚੌਤਾਰ', ਬੋਕ ਬੰਦ ਤੇ ਅੰਬਰੀ ਬਦਲਾ ਸੀ ਜ਼ਰੀ ਖਾਸ ਚੌਤਾਰ ਰਸੀਲਤੋਂ ਨੀ। ਚਾਰ ਖਾਨੀਏ ਡੋਰੀਏ ਮਲਮਲਾਂ ਸਨ ਚੌਧ ਛਾਇਲਾਂ ਨਿਪਟ ਸੁਖੀਲਤੋਂ ਨੀ। ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬੁਣੇ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰ-ਬਾਫ ਜਾਂ ਜ਼ਰ-ਬਾਫਤੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜ਼ਰੀ ਬਾਫਤੀ ਕਦਰ ਕੀ ਜਾਣੇ

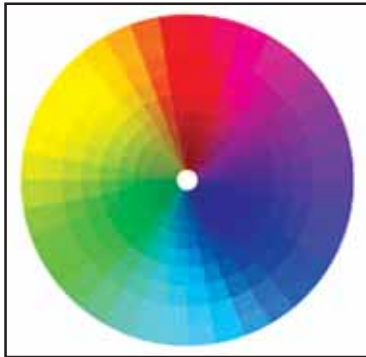
ਹੌਜ਼ ਦੇਈਏ ਭਰ ਜ਼ਰ ਦੇ

ਛੱਟ ਓਨਾਂ ਜਤ ਕਾਤਾ।
ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਸਹੁ ਦੀ ਮਜਲਸ ਬਹਿ ਕੇ
ਹੋ ਗਿਆ ਗੁੰਗਾ ਬਾਤਾ।
ਜ਼ਰ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ ਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਥ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜਾਂ ਪੀਲਾ ਵੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੋਨੇ ਦਾ ਰੰਗ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜ਼ਰਦ ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਪੀਲਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ,

ਮੇਰੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਲਾਜਵੰਤੀ ਨੂੰ
ਤੇਰੇ ਬਿਰਹੇ ਨੇ ਹੱਥ ਲਾਇਏ।
ਮੇਰੇ ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰਦ ਪੱਤਿਆਂ ਨੇ
ਤੇਰੀ ਸਰਦਲ ਉਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਇਏ।

ਜ਼ਰਦ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜ਼ਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਪਿਲੱਤਣ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਆਂਡੇ ਦੇ ਪੀਲੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ। ਪੀਲਾ ਰੰਗ ਪਾ ਕੇ ਚਿੱਠੇ ਹੋਏ ਮਿੱਠੇ ਚੌਲਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਦਾ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਚੌਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਦ ਤੇ ਕੇਸਰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਚੱਬਣ ਵਾਲਾ ਸੁੱਕਾ ਤਮਾਖੂ ਵੀ ਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। ਪੀਲੀਏ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਰਦਾ ਆਖ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਖੁਰਮਾਨੀ ਲਈ ਜ਼ਰਦਾ ਆਲੂ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਹੈ। ਹਲਦੀ ਨੂੰ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਜ਼ਰਦਚੋਬ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਪਜਾਊ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਫਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਸੋਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ; ਯਾਦ ਕਰੋ, "ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਧਰਤੀ ਸੋਨਾ ਉਗਲੇ।" ਜ਼ਰਦਾਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਆਸਿਫ ਅਲੀ ਜ਼ਰਦਾਰੀ ਹੈ। ਜ਼ਰਦਾਰੀ

ਹਾਰਾ

ਇੱਕ ਸਿੰਧ-ਬਲੋਚ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਆਂਡੇ ਦੀ ਜ਼ਰਦੀ ਲਈ ਜ਼ਰਦ ਆਇਆ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਗਾਜ਼ਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰਦਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਰਦੋਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋਨੇ ਦੀ ਕਢਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਜ਼ਰੀਨਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਸੁਨਹਿਰੀ ਜਾਂ ਸੋਨੇ ਦਾ ਬਣਿਆ। ਅਦਾਕਾਰਾ ਜ਼ਰੀਨਾ ਵਹਾਬ ਦੇ ਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਸ਼ਬਦ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਜ਼ਰ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਸ਼ਬਦ

ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਉਂਤਪਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਨਿਰੁਕਤ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਜਿਤ ਵਡਨੋਰਕਰ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਮੁਢ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਵਾਚਦਾ ਹਾਂ। 'ਅਰਜਨ ਤੇ ਅਰਜੁਨ' ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆਂ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਅਚੰਭਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਰ/ਜ਼ਰੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚਮਕ, ਸਫੈਦ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਵਾਲੇ 'ਅਰਜ' ਧਾਤੂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ

ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਚਾਂਦੀ ਵਾਂਗ ਸੋਨਾ ਵੀ ਚਮਕ ਵਾਲੀ ਧਾਤ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਨੂੰ ਸਰਸਰੀ ਜਿਹਾ ਹੀ ਨਿਪਟਾਇਆ ਸੀ। ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 'ਜ਼ਰ' ਸ਼ਬਦ ਅਰਜ/ਰਜ ਦੀ ਧੁਨੀ ਤਰਤੀਬ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ। ਤਮਾਖੂ ਸੁੱਤਾਂ ਤੋਂ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਘੋਖੀ ਤਾਂ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੱਚਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਅਰਜਨ ਵਾਂਗ ਜ਼ਰ ਵੀ ਭਾਰੋਪੀ ਖਾਸੇ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ 'ਅਰਜ' ਧਾਤੂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਭਾਰੋਪੀ ਮੂਲ ਵੀ ਹੋਰ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਦੇਖੀਏ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਫਾਰਸੀ ਵਲੋਂ ਆਏ 'ਜ਼ਰ' ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ 'ਹਰਿ' ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਰਥ ਹਰਾ, ਹਰੀ ਭਾਅ ਮਾਰਦਾ ਪੀਲਾ, ਖਾਕੀ ਰੰਗ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਵਜੋਂ ਵੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਵਿਗਿਆਨ ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਵੇਵ-ਲੈਂਗਥ ਵਿਚ ਬੇਤੁਕਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਪੱਟੀ ਵਿਚ ਹਰਾ ਤੇ ਪੀਲਾ ਰੰਗ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਹਨ। ਬੁਟਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਹਰੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪੀਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਰੰਭਲੇ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰੰਗਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਸੀਮਿਤ ਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੀਮਿਤ ਸਨ। ਸੋ ਹਰਿ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ

ਹਰਾ, ਪੀਲਾ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਰੰਗ ਦੇ ਭਾਵ ਹਨ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਬੂਰੇ, ਭੂਰੇ ਜਾਂ ਕਪਿਲ ਰੰਗ ਵਜੋਂ ਵੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਅਰਥ ਦੇਖੀਏ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਇੱਕ ਨਾਂ; ਸੂਰਜ; ਚੰਦ; ਅੱਗ; ਕਿਰਨ, ਘੋੜਾ; ਲੱਗੂਰ, ਡੱਡੂ; ਤੋਤਾ। ਵਰਤਨੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮਿਸਾਲਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ: ਹਰਾ ਰੰਗ, 'ਦਾਵਾ ਅਗਨਿ ਰਹੇ ਹਰਿ ਬੁਟਾ॥' (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ); ਵਿਸ਼ਨੂੰ, "ਦਸਿਕ ਅਸੁਰ ਹਰਿ ਘਾਏ॥" (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ); ਪਰਮਾਤਮਾ, 'ਹਰਿ

ਸਿੰਘਾਸਣ ਦੀਅਉ ਸਿਰਿ ਗੁਰੂ ਤਹ ਬੈਠਾਯਉ॥' (ਸਵੱਈਏ)। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਜੋਂ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਦੀ ਪਿਰਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ 'ਹਰਾ' ਰੰਗ ਇਸੇ ਹਰਿ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਕੀਤੇ ਕੁਤਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਿਰਨ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਹੈ, ਹਰਿਣ ਜੋ ਮੁਢਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜਾਂ ਪੀਲਾ ਹਿਰਨ ਹੈ। ਹਿਰਨੀ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਹਰਿਣੀ) ਹਿਰਨ ਦੀ ਮਾਦਾ ਹੈ। ਹਰਿਣੀ ਸ਼ਬਦ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਚਮੇਲੀ ਅਤੇ ਕੋਕ-ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹਿਰਨੀ ਵਰਗੀ ਚਾਲ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਲਈ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੈਦਗੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਬਜ਼, ਖਾਸੀ, ਬਵਾਸੀਰ ਆਦਿ ਲਈ ਹਰਤ (ਇਕ ਬੂਟੇ ਦਾ ਫਲ) ਰੋਗ-ਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈ ਵਜੋਂ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰਤ ਸ਼ਬਦ ਹਰੀਤਕ ਦਾ ਵਿਉਂਤਪਤ ਰੂਪ ਹੈ, ਜੋ ਅੱਗੇ ਹਰਿਤ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੀਲੇ-ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ। ਹਰਿਅਲ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਕਬੂਤਰ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਹਲਦੀ ਲਈ ਹਰਿਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਹੋਇਆ, ਹਲਦੀ ਜਾਂ ਹਲਦਾ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਹਰਿਣਯ ਦਾ ਅਰਥ ਸੋਨਾ ਵੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਉਂਤਪਤ ਰੂਪ ਪੰਜਾਬੀ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਾ। ਹਾਂ, ਇੱਕ ਦੈਂਤ ਦੇ ਨਾਂ ਹਰਿਨਾਖਸ਼ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ

**ਸ਼ਬਦ
ਝਰੋਖਾ**

ਬਲਜੀਤ ਬਾਸੀ

ਫੋਨ: 734-259-9353

ਅਰਥ ਹੈ, ਹਿਰਣਯ ਵਰਗੀ ਅੱਖ, 'ਹਰਿ ਹਰਨਾਖਸ ਹਰੇ ਪਰਾਨ॥' (ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ)। ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਹਿਰਣ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਗਤਵਾਲੀ ਵਿਚ ਮਰ ਰਹੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਹਿਰਣ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜ਼ਰ/ਹਰਿ ਸ਼ਬਦ ਭਾਰੋਪੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂਲ 'Ghel' ਕਲਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਚਮਕਣ ਦੇ ਭਾਵ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੋਨਾ ਅਰਥਾਤ ਚਮਕੀਲੀ ਧਾਤ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਬਣੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਬਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪੀਲਾ, ਹਰਾ ਅਤੇ ਪਿੱਤਾ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਹਨ। ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਗੋਲਡ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਾਕ-ਜਰਮੈਨਿਕ ਰੂਪ ਗੁਲਬਨ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਜਰਮੈਨਿਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਜਰਮਨ, ਡੱਚ, ਡੈਨਿਸ਼ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸੋਨੇ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਰਲਦੇ-ਮਿਲਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਸਲਾਵਿਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸੇ ਭਾਰੋਪੀ ਮੂਲ ਤੋਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਰੂਸੀ ਵਿਚ ਜ਼ੋਲੋਟੋ ਹੈ। ਗਰੀਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਚਰਚਿਤ ਭਾਰੋਪੀ ਮੂਲ ਤੋਂ Khloros ਜਿਹਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਗਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਪੀਲਾ-ਹਰਾ, ਖਾਕੀ ਹੈ। ਕਲੋਰੀਨ ਧਾਤ ਅਜਿਹੇ ਰੰਗ ਦੀ ਭਾਅ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਕਲੋਰੋਫਿਲ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੀ ਸ਼ਬਦ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। ਹੈਜ਼ੇ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, Cholera. ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹੈਜ਼ਾ ਪੀਲੇ ਰੰਗੀ ਪਿੱਤ (ਗਰੀਕ Khole=ਪਿੱਤ) ਦੇ ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਖੂਨ ਦੇ ਖੋਂ ਭਿਅੰਕਰ ਕੋਲੈਸਟਰੋਲ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸ਼ੈਅ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੱਤ ਦੀਆਂ ਪੱਥਰੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਥੇ ਪਿੱਤ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ Gall ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਥਾਂ ਸਿਰ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਾਕ-ਜਰਮੈਨਿਕ ਰੂਪ Gallon ਸੀ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ Glance, Glare, Glaze, Glimpse, Glitter, Glow, Gloss, Glass ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕ ਦੇ ਭਾਵ ਸਪਸ਼ਟ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੀਲੀਏ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ Jaundice ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਲਾਤੀਨੀ ਮੂਲ Galbinus ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਪੀਲਾ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ Yellow ਵੀ ਇਸੇ ਮੂਲ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਾਕ-ਜਰਮੈਨਿਕ ਰੂਪ ਸੀ, Gelwaz. ਹੋਰ ਜਰਮੈਨਿਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਜਰਮਨ ਵਿਚ Gelb. ਇਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ 'ਗ' ਧੁਨੀ 'ਯ' ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ ਸੀ।

ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲਿਉ

ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲਿਉ, ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣਾ ਪੈ ਰਿਹੈ ਵਾਂਗ ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਦੇ। ਕੋਈ ਦਾਦ ਫਰਿਆਦ, ਨਿਆਂ ਨਾਹੀਂ ਵੱਸ ਪਏ ਆਂ ਡਾਢੇ ਜਰਵਾਇਆਂ ਦੇ। ਕਦੀ ਅਤਿਵਾਦੀ ਤੇ ਕਦੀ ਵੱਖਵਾਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਖਿਤਾਬ ਸਾਨੂੰ, ਹੱਕ, ਸੱਚ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਗੁਨਾਹ ਏਥੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਕੱਟੀਏ ਵਿਚ ਇਵਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦੇ। ਮੁੱਦਾ ਧਰਮ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਾਧਾਂ, ਬਾਬਿਆਂ, ਡੇਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ, ਮਾਲਾ, ਤਸਬੀ, ਜੰਝੂ, ਟਿੱਕਿਆਂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਹੁੰਨੇ ਆਂ ਸਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ 'ਤੇ।

ਜੰਗਲ, ਬੰਜਰਾਂ, ਟਿੱਬੇ ਸਾਫ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਮੁਲਕ ਦੀ ਵਾਹੀ ਯੋਗ ਕੀਤੀ, ਹੱਡ ਭੰਨ, ਲਹੂ-ਪਸੀਨਾ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਮੂੰਹ ਭਰੇ ਸੀ, ਇਹਦੇ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦੇ। ਘਰ-ਬਾਰ, ਪਰਿਵਾਰ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ, ਫਾਂਸੀਆਂ, ਕਾਲੇ ਪਾਣੀਆਂ 'ਚ, ਏਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸ਼ਮੂਾਂ ਉਤੇ ਕਦੀ ਸੜੇ ਸਾਂ ਵਾਂਗ ਪਰਵਾਨਿਆਂ ਦੇ।

ਰਾਹੂ, ਕੇਤੂ ਨੇ ਚੱਲੀ ਹੈ ਚਾਲ ਐਸੀ ਕਰਕੇ ਵਾਅਦੇ ਤੇ ਵਾਅਦਾ ਤੋੜਦੇ ਰਹੇ, ਸਾਰੇ ਹੱਕ-ਹਕੂਕ ਖਿਸਕਾ ਲਏ ਸਾਥੋਂ ਬਹਾਨੇ, ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਬਹਾਨਿਆਂ ਦੇ। ਸਾਡੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮੁਢੋਂ ਮੁਕੱਣ ਦੇ ਲਈ ਬੋਲੀ, ਵਿਰਸਾ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਾਡਾ, ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰੀ ਖੋਖਲਾ ਕਰੀ ਜਾਵਣ ਢੰਗ ਵਰਤ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾਨਿਆਂ ਦੇ।

ਘਰ ਦੇ ਦੀਵੇ ਤੋਂ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਸਿਰ ਗੈਰਾਂ ਦੇ ਠੁਰੇ ਕਾਹਨੂੰ ਭੰਨਣੇ ਆਂ, ਵਾਂਗ ਡੋਲਿਆਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਖਿਲਰੇ ਖੁਦ ਦਾਹੜੀ ਹੱਥ ਏ ਸਾਡੀ ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਲੱਭਦੇ ਓ ਤੁਹਾਡਾ ਲਹੂ, ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਵੇਚ ਕੇ ਜੋ, ਲਾ ਕੇ ਕੌਮ ਦੀ ਅਣਖ ਯਯਾ ਦਾਅ 'ਤੇ ਬਣ ਕੇ ਬੈਠੇ ਨੇ ਮਾਲਕ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦੇ। ਇਹ ਗੀਦੀ ਗੱਦਾਰ, ਬੇ-ਅਣਖ ਲੋਕੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੌਮ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨਾਲ ਖੇਡਣ, ਟਕੇ ਟਕੇ ਨੂੰ ਵਿਕਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਬੈਠੇ ਗੁਲਾਮ ਮੰਡੀ 'ਚ ਵਾਂਗ ਭੁਕਾਨਿਆਂ ਦੇ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਮੇਰੀ ਇਸ ਕੌਮ ਦੀ ਏ ਨੀਤੀਵਾਨ ਕੋਈ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ,

ਮੌਕਾ ਸ਼ਨਾਸ਼, ਸਿਰਤੀ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ ਹੋਵੇ ਟੁਰੇ ਕੌਮ ਲੈ ਕੇ ਵੱਲ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਦੇ। ਨਾ ਹੀ ਕਲਮ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਦਿਸਦੀ ਏ ਬਣ ਪੱਥ ਪਰ-ਦਰਸ਼ਕ ਜੋ ਰਾਹ ਪਾਵੇ ਕਿੱਸੇ ਲਿਖੇ ਜੋ ਕੌਮ ਅਫਸਾਨਿਆਂ ਦੇ।

ਅਫਸੋਸ, ਨਾਅਹਿਲ, ਖੁਦਗਰਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਵੇਲੇ ਵਕਤ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਭੰਬਲਭੁਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਮੌਕੇ, ਚੜ੍ਹੇ ਭੋਟਾ ਉਜਾਂ, ਤਾਹਨਿਆਂ ਦੇ। ਬਹਾਰਾਂ, ਦੇ ਦੇ ਦਸਤਕ ਮੁੜ ਗਈਆਂ ਫੁੱਟੀ ਅੱਖ ਅਸਾਂ ਉਧਰ ਤੱਕਿਆ ਨਹੀਂ, ਨਿਰਾ ਢੇਰਾਂ ਦਾ ਵੱਗ ਅਸੀਂ ਬਣੇ ਰਹੇ ਬੂਹੇ ਢੋਅ ਰੱਖੇ, ਅਕਲ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦੇ। ਕੌਮਾਂ, ਉਹੀ ਜਹਾਨ 'ਤੇ ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ਮਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਚਾਅ ਹੋਵੇ, ਸਿਰਾਂ ਬਾਝ ਨਹੀਂ ਹੱਕ-ਹਕੂਕ ਮਿਲਦੇ ਰਾਜ, ਮਿਲੇ ਨਾ ਬਿਨਾ ਧਿੰਗਾਣਿਆਂ ਦੇ। ਪਰ ਜੋਸ਼, ਹੋਸ਼ ਬਿਨਾ ਘਾਟੇ ਵੰਦ ਹੁੰਦੇ ਅਕੀਦਾ ਵਿਸਰੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਲਤ ਪਏ ਪੱਲੇ, ਜਦ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਅਸੀਂ ਬੇ-ਮੁੱਖ ਹੋਏ ਰੁਲ ਗਏ ਆਂ ਵਾਂਗ ਕੱਖਾਂ ਕਾਨਿਆਂ ਦੇ। ਵਿਸਾਹ ਵਿਸਾਹ ਵੈਰੀ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਏ

ਸਾਨੂੰ ਫੇਰ ਵੀ ਆਈ ਨਹੀਂ ਸੋਚ ਕੋਈ, ਬਾਝੋਂ ਅਕਲ ਦੇ ਖੂਹ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਕਥਨ ਸੱਚ ਨੇ ਵੱਡੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੇ।

**-ਚੰਨ
ਫੋਨ: 908-788-8427**

ਕੋਇਲ

ਸੁਣ ਨੀ ਕੋਇਲੇ ਕਾਲੀਏ।
ਬਿਰਹਾ ਦੀ ਨੀ ਜਾਲੀਏ।
ਬਾਗੀਂ ਆ ਕੇ ਨਾ ਕੂਕ ਨੀ।
ਸੁਣ ਉਠੋ ਸੀਨੇ ਹੁਕ ਨੀ।

ਹਿਜ਼ਰ ਹਿਰਦਾ ਸਾੜਿਆ।
ਵਿਛੋੜੇ ਡਾਢਾ ਮਾਰਿਆ।

ਤੇਰੀ ਤਿੱਖੀ ਹੈ ਅਵਾਜ਼ ਨੀ।
ਕੂਕਦੀ ਭਰੋਂ ਪਰਵਾਜ਼ ਨੀ।

ਜਦੋਂ ਕਾਂ ਉਡ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜਦੇ।
ਕਾਂ ਕਾਂ ਨੇ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੱਸਦੇ।
ਆਂਡੇ ਕਾਉਣੀ ਦੇ ਪੀ ਲਏ।
ਖੁਦ ਆਲੁਣੇ ਰੱਖ ਜੀ ਲਏ।

ਕਾਂ ਦੇ ਅੱਖੀਂ ਘੱਟੇ ਪਾ ਲਏ।
ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਕਢਵਾ ਲਏ।

ਹੁਣ ਤੂੰ ਕੂ ਕੂ ਨੇੜੇ ਬੋਲਦੀ।
ਨਾਲੇ ਕੁਫਰ ਤਾਂਈ ਤੋਲਦੀ।
ਬੋਟਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਬੁਲਾ ਰਹੀ।
ਲਾ ਕੇ ਮਗਰ ਭਜਾ ਰਹੀ।

ਧੋਖਾ ਕਰੋਂ ਤੂੰ ਨੀ ਕਾਲੀਏ।
ਕਾਲੇ ਹੀ ਦਿਲ ਵਾਲੀਏ।

ਬੰਦਾ ਵੀ ਰੀਸ ਕਰ ਰਿਹਾ।
ਧੰਦੇ ਦੀ ਚੱਟੀ ਭਰ ਰਿਹਾ।

ਬੰਦਾ ਤ੍ਰਾਹ ਤ੍ਰਾਹ ਕਰ ਰਿਹਾ।
ਸੱਚ ਨੂੰ ਝੂਠ ਹੈ ਹਰ ਰਿਹਾ।

ਨੇਤਾ ਵੀ ਕੋਇਲ ਵਰਗੇ ਨੇ।
ਬੱਸ ਲੋਕ ਕਾਂਵਾਂ ਵਰਗੇ ਨੇ।

ਲਾਰੇ ਲਾ ਕੇ ਕੰਮ ਕੱਢ ਗਏ।
ਵੋਟਾਂ ਬਾਅਦ ਹੱਥ ਛੱਡ ਗਏ।

-ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ

Flights2world

Air Canada

ਦੀਆਂ ਸਸਤੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ
 - NON-STOP FLIGHTS TO NEW DELHI
 - ROUND TRIPS

ASTA Membership # 900271800
 We are a Certified Member of ASTA.

Special Family Airfares

Call us Anytime!

Please call us up and get a no obligatory Airfare Quote on our Business or Call us on

Save Up to **30%** on your Airfares to India

702-344-1581

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ/ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ/ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਛੋਟ

Special Dates of Business Class & Premium Economy

Specially to Punjab and Delhi on Qatar Airways, Singapore Airlines, Lufthansa, Swiss, United Asiana Cathay Pacific

Special Fares for Delhi/Amritsar

- San Francisco - Delhi - San Francisco
- San Francisco - Mumbai - San Francisco
- Sacramento - Dehi San - Sacramento
- San Francisco - Amritsar - San Francisco

TURKISH AIRLINES

AIR CANADA

ਅੱਜ ਹੀ ਕਾਲ ਕਰੋ ਜਾਂ ਆਨਲਾਈਨ ਚੈੱਕ ਕਰੋ

FLIGHTS2WORLD INC.

Ayush Kapoor (Marketing - Head)
 FLIGHTS2WORLD INC.(US Office)
 304 S. JONES DR., LAS VEGAS, NV 89107 USA

Ph: (702) 344-1581

Flights2World (Canada Office)

1200 McGill College Ave., Suite 1100, Montreal, QC H3B 4G7 Canada

(O) 778-650-7909 (@) flights2world@gmail.com

www.Flights2World.com

We are a Certified Member of ASTA. ASTA Membership # 900271800

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਡਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨਾ ਹੋਵਈ ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨਾ ਕਰੇ ਵਿਚਾਰੁ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸਮਝਣ ਬਾਰੇ 8ਵੀਂ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਨਫਰੰਸ

7 ਸਤੰਬਰ 2019 (ਸਨਿਚਰਵਾਰ) ਸਵੇਰੇ 9 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 6 ਵਜੇ ਤੱਕ

8h Annual Conference

On Understanding the message of Sri Guru Granth Sahib
Saturday, September 7th, 2019 (9 AM-6:00 PM)

at the Library, Sikh Gurdwara San Jose, 3636 Gurdwara Avenue, San Jose. CA 95148.

TALKS

1. Guru Nanak's legacy; Half a Millennium Later. By Dr. I.J. Singh
2. Guru Nanak's concept of Practical Spirituality through Truthful Living. By S. Rawel Singh.
3. Journey to Pakistan – to Connect with Sikh Heritage By Sn. Gurpreet Kaur
4. Building A World Without Walls – Spreading the message of Jagat Guru Bab By S. Ralph Singh
5. Home of the Beloved By Sn. Jessi Kaur
6. ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ - Awakening to Naam By S. Chetandeep Singh
7. The Delightful Wit of Guru Nanak's Lessons. By Dr. Kuldeep Singh

ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਨ ਹੋਜੇ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

OTHER EVENTS

1. Kirtan By Youth 9:05 AM
2. Panel Discussion "Sikh Dating and marriage in the Diaspora" 9:45 AM led By Sn. Jessi Kaur
3. Youth Speeches
4. Release of two books of Dr. J. S. Neki
5. Dinner Talk "Understanding Gurbani" By Dr. Dalvir Pannu

S. I.J. Singh
11:55 AM

S. Rawel Singh
12:30 PM

Sn. Gurpreet Kaur
1:55 PM

S. Ralph Singh
3:00 PM

Sn. Jessi Kaur
3:55 PM

S. Chetandeep Singh
4:50 PM

Dr. Kuldeep Singh
5:25 PM

Dr. Dalvir Pannu
6:30 PM

Presented By

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਨ ਹੋਜੇ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੰਗਤ

For more details see www.chardikalaa.com The Conference will be live on Sikhnet facebook page